

România literară®

Apare săptăminal
sub egida
Uniunii Scriitorilor

Editată de Fundația
România literară
cu sprijinul Fundației
Anonimul

26 februarie - 4 martie 2003
(Anul XXXVI)

8

Miercuri, 26 februarie 2003, ora 19, la Clubul Prometheus, Piața Națiunilor Unite nr. 3-5

Întîlnirile "României literare"

Tema dezbaterii:

POLEMICĂ ȘI PAMFLET. ETICA DISPUTELOR LITERARE

Cu IOANA BERINDEI

despre

Istorie, repovestită

fără părtinire

Convorbire realizată de Lavinia Betea

(pag. 15-19)

EDITORIAL de Nicolae Manolescu

De ce lipsesc istoriile literaturii din comunism

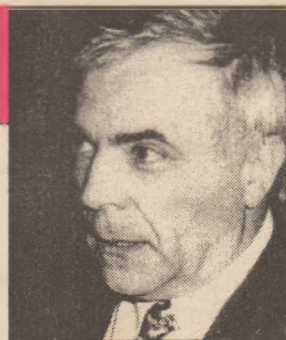

Foto: Ion Cucu

ÎNAINTE de 1989, au lipsit aproape cu totul istoriile consacrate literaturii din perioada comunistă. Era destul de greu, în absența unei istorii generale care să nu fie viciată ideologic, să scrii istorie literară. În plus, o generație întreagă de comentatori se formase în spiritul lui G. Călinescu și era predispusă mai degrabă spre critică decât spre istorie literară. Puținele sinteze s-au intitulat (și chiar au fost) panorame de gen ale literaturii dintr-un deceniu ori altul de după război. Până și data de la care ar fi trebuit să vorbim despre "noua literatură" a rămas nesigură. Anul 1944 se impunea din rațiuni politice, deși 1948 era cu mult mai plauzibil. Din acest motiv, epoca de tranziție dintre 1944-1947, ai cărei scriitori au fost reeditați cu parcimonie și discutați asijderea, a făcut foarte târziu obiectul unor studii cît de cît temeinice.

După 1989, lucrurile nu s-au schimbat radical, deși au apărut unele cărți de pionerat în materie. Cele mai multe se referă la anumite aspecte ale literaturii din regimul comunist. Între acestea, cenzura a atras îndeosebi atenția și avem acum cel puțin trei studii asupra ei. Dintre perioadele literare, a fost privilegiată aceea de imediat după 1948. Patru sau cinci cărți au încercat să ofere o imagine a realismului socialist (sau a proletcultismului) din anii '50. În ce privește studiile teoretice despre principalele fenomene ale culturii din timpul dictaturii (fie aceasta sovietică ori românească), ele sînt foarte rare. Am numărat doar trei (cele scrise de Lucian Boia, Sanda Cordoș și Mihai Zamfir). În fine, sintezele istorice ale întregii epoci dintre 1948 și 1989 continuă să lipsească. În pofida dimensiunilor ei, nu poate fi luată în considerare cu seriozitate *Istoria* lui Marian Popa. *Literatura română sub comunism* (Editura Fundației

Pro, 2002) a lui E. Negrici discută, în volumul apărut, doar proza (poezia, teatrul, critica, eseul vor face obiectul volumului ori volumelor următoare). Iar *Literatura și politica în România după 1945* (Editura Fundației Culturale Române, 2001), de Anneli Ute Gabanyi se oprește la mijlocul anilor '70 (cînd a apărut versiunea germană a cărții) și lasă inevitabil pe dinafară protocronismul, literatura disidenților (plecați ori nu din țară) din deceniile 8 și 9 și optzecismul. Studii parțiale asupra protocronismului ori optzecismului există. Nu și unele care să le integreze în ansamblul literaturii din comunism.

În parte, de întîrzierea istoriilor literare se face vinovată relativa sărăcie documentară. Revizuirile critice, despre care am mai vorbit, n-au adesea la bază cercetări ale arhivelor și, uneori, nici ale bibliotecilor. Interesul este că, dintre toate sintezele, cele mai serios documentate aparțin unor comentatoare din străinătate: *Literatura și politica* de Anneli Ute Gabanyi și *Compromis și rezistență* de Katherine Verdery. Aș menționa și cele opt volume ale Anei Selejan (de la *Trădarea intelectualilor la Literatura în totalitarism, 1959-1960*, cu, totuși, rezerva că materialul pe care-l conțin este oarecum inform). Culegerile de articole care-și propune să "reviziteze" trecutul reprezintă, în majoritatea lor, relecturi ale operelor, nu contribuții documentare. Contextul istoric, așadar, nu e cu mult mai bine lămurit astăzi decît era acum un deceniu și jumătate cînd dispărea cenzura. Puține revelații: *Anatomia unei mistificări* de Stelian Tănase, *Timpul rugului aprins* de André Scrima, *Amurgul demiurgilor* de Pavel Țugui. În mulțimea de documente personale ieșite la iveală (jurnale, memorii, corespondență etc.), nici o mină de istoric n-a pus încă ordi-

contrafort

de Mircea Mihăieș

Globul de Aur, Balonul de Aur, Tigva de Aur

NUMAI excesul de zel va dărâma marile imperii — acest vers al unui important poet, Ion Mureșan, mi-a zumzâit prin cap câteva zile, de când am admirat ultimele contraperformanțe mediatice ale puterii. Setea de publicitate a regimului și omului Năstase e cunoscută și de preșcolari. Nu-i nici o exagerare să spui că ea frizează patologicul. Nu dă Domnul sărbătoare, parastas, botez, zi religioasă, inaugurare de bancă cu bani sau de bancă din parc, ședință de parlament sau ședință de bloc, Craciun sau An Nou la care omniprezentul premier să nu-și exhibe masivul trup. Probabil că dl. Năstase se crede popular. Se înșală: e doar agasant. Și, vorba lui Argetoianu, „o dictatură poate să terorizeze, dar nu trebuie să exaspereze!”

Firește, dictatura năstăsiotă e de altă natură decât aceea pe care, nu neapărat în glumă, o preamărea celebrul politician și memorialist. Argetoianu vorbea despre România lui Carol al II-lea, dominată de partidul unic și de conducerea discreționară a monarhului. Năstase încă n-a ajuns rege. Dar a făcut tot ce i-a stat în puteri pentru ca în România să nu existe decât el și numai el. Până și ideea de clică politică arată altfel la Carol și la Adrian: primul îi avea, să zicem, pe Urdăreanu sau pe Mitiță Constantinescu, în timp ce *Arogantul* se are doar pe sine. Auto-proiectându-se la înălțimi ametoitoare, el pare a nu-i mai suferi nici pe slugoi. Într-un acces de grandomanie, a ajuns să dea de pereți până și cu cei mai servili dintre ei.

Dar să revenim la excesul de zel. E un truism că dictatorii nu pot acapara puterea de unii singuri. Dacă așa ceva ar fi posibil, ospiciile ar fi o perfectă pepinieră de „oameni mari” și de „salvatori ai nației”. Un dictator e întotdeauna produsul unui sistem și al unui moment politic. Nici una din calitățile indivi-

duale ale lui Adrian Năstase nu motivează, în sine, pozițiile acaparate în ultimii ani. El a gestionat, însă, în folos propriu mai multe conjuncturi, știind să mizeze supușenia față de veritabilul cap al partidului, Ion Ilici Iliescu. O supușenie fără de care n-ar fi ajuns nicăieri. Acolo unde politicieni fesenști evident mai dotați decât el (de la Petre Roman la Meleşcanu) au falimentat, Năstase a trecut cu bine proba „ciocului mic” și a zâmbetelor strepezite.

N NOUA fază, inaugurată odată cu autoexilul lui Iliescu la Cotroceni, propulsarea lui Năstase s-a bazat pe activarea rețelei de sprijinitori urzită în tăcere, pe când făcea umile temeneli lui Iliescu. Plantându-și oameni în absolut toate structurile de putere, Năstase n-a avut decât să apese butonul, iar noile marionete au început să joace după melodia fredonată când sprintar, când molatec de fostul delfin devenit cvasi-uzurpator. I se pot reproșa multe lui A. Năstase, dar nu că n-a învățat bine lecția înaintașului.

Neavând, între 1996 și 2000 (iar mai înainte nici atât) șansa unei mediatizări „naturale” (adică decurgând dintr-o funcție im-

portantă în stat), el a apelat la nenumărate subterfugii pentru a-și asigura vizibilitatea. Mania replicilor pe orice temă și în orice împrejurare, tehnica scrisorilor adresate cui vrei și cui nu vrei — care-l făcuseră, într-o vreme, de râsul curcilor — au dat finalmente roade. O dată înscăunat în Palatul Victoria, Năstase n-a avut decât să tureze la maxim mecanismul pe care se cocoțase în tăcere — pe cât de dezinvolt, pe atât de temeinic.

Două sunt strategiile — până la un punct infailibile — prin care premierul își ventilează non-stop imaginea XXL: televiziunea și sondajele de opinie. Ele funcționează, de altfel, după sistemul biela-manivelă: sondajele pun periodic pe portativ ceea ce televiziunile fredonează douăzeci și patru de ore din douăzeci și patru, iar televiziunile amplifică dezmațul publicitar sancționat, cică, științific de magicienii de la instituțiile specializate. Totul părea să meargă strună. În ciuda urechelilor neconținute ale Cotroceniului, în ciuda corupției inimaginabile din partid și din administrația secretată canceros de către acesta, în ciuda scandalurilor financiare sau legate de dosarele de securitate, premierul-minune că-

lărea cai din ce în ce mai mari.

I ATĂ, însă, că mecanismul s-a defectat în mod jalnic. Populația — cu cât mai disperată, cu atât mai credulă, așa cum se întâmplă în orice perioadă de ciumă — ajunsese chiar să creadă că nu există nici o legătură între guvern și grozăviile numite plata apei calde, factura gazelor și costul electricității. Prin șmecherii îndelung exersate, Năstase și echipa aproape că reușiseră să facă la stânga-mprejur și să dea vina pe „greaua moștenire” (așa se explică bruscă reactivare a dosarelor de la ministerul transporturilor, dublată — probabil pentru „echidistanță” — de simultana înghețare a dezvăluirilor privind ruina Bancorex).

Jurnaliștii au ironizat la unison sondajul de opinie publicat de-un institut al cărui director a fost cooptat, în mod misterios, în înaltele structuri guvernamentale. Asta după ce oamenii unui alt „specialist”, ministru arțăgos și inefficient cât încape, ne bombardaseră cu evaluări de-un optimism debordant privind popularitatea pedesilor. Or, ultimul sondaj CURS arată o spectaculoasă cădere a partidului de guvernământ. Partea nos-

timă e că prăbușirea pare dramatică mai ales în raport cu evaluările, evident suprarealiste, din urmă cu o lună. Ele vorbeau de vreo șaizeci la sută cota de popularitate, când realitatea era mult mai modestă. Acum, cu patruzeci și șase la sută, PSD-ul oferă imaginea unui partid care în doar câteva săptămâni a pierdut o groază de procente!

A DOUA farsă de proporții i-a jucat-o lui Năstase mania (ca să nu zic maladia) de-a confiscă zi și noapte ecranele televizoarelor. Întâmplarea din timpul celor două non-evenimente petrecute la aceeași oră (meciul de fotbal România — Rusia și aducerea în țară a rămășițelor lui Carol al II-lea) ține de domeniul nebuniei: pentru că filozofia dominantă la nivelul societății românești e combinația de circ și tragedie, mai-marii televiziunii s-au gândit să le livreze vulgului la pachet pe amândouă. Așa s-a ajuns ca Televiziunea România 1 să prezinte, în chenare separate, dar pe același ecran, următoarele scene: într-una se juca, în încurajările galeriilor, fotbal, în cealaltă, cu o sobrietate mecanică, se coborau din avion osemintele lui Carol al II-lea și se rosteau discursuri vag îndurerate.

Spectacolul merita fie un Glob, fie un Balon de Aur: e nevoie de o imaginație demonică pentru a-i fi făcut pe fotbaliști să trimită proietara minge peste coșciugul regal! Ca să nu mai vorbim de postmodernitatea faptului că premierul-minune s-a apucat (după faimosu-i obicei) să dea din gura, lângă sicriu, în timp ce în teren „brilantii” noștri (în frunte cu cel mai brilliant dintre toți, Mutu) ne băgau mortul înfrângerii în casă.

Iată, așadar, două exemple ale excesului de zel de care Adrian Năstase va avea motive să-și amintească atunci când va fi răsturnat în șanț și când din aroganța de azi va rămâne imaginea halucinantă a mingii de fotbal trecând razant pe la tigva mortului. ■

România literară

Director: Nicolae Manolescu

Revistă editată
cu sprijinul
Fundației
ANONIMUL

Redacția:

GABRIEL DIMISIANU - director adjunct,
ALEX. ȘTEFĂNESCU - redactor-șef,
MIHAI PASCU - secretar general de redacție,
ADRIANA BITTEL, CONSTANȚA BUZEA,
MARINA CONSTANTINESCU, MIHAI MINCULESCU.
Redactori asociați: IOANA PÂRVULESCU,
CRISTIAN TEODORESCU, EUGENIA VODĂ.

Corectură: CONSTANȚA BUZEA (pag. 2, 3, 4, 5, 7, 8, 9,
10, 11, 12, 13, 14, 20, 21, 24, 25), SIMONA GALAȚCHI
(pag. 6, 15, 16, 17, 18, 19, 22, 23), NINA PRUTEANU (pag.
1, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32).

Grafică: MIHAELA ȘCHIOPU.

Tema numărului: *Cărți, dinți și pastile*

Tehnoredactare computerizată: IONELA STANCIU,
EDUARD CANDET, MAGDA TUFEANU

Introducere texte: GETA GHEORGHIU.

Administrația: Fundația „România literară”, Calea Victoriei
133, sector 1, cod 71102, București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod
71341. Cont în lei: B.R.D., filiala Pipera, 251100975019501.
Cont în valută: B.R.D., filiala Pipera, 251100975019501.
Mihai Pascu (director executiv), Mirona Laudă (economist
principal), Corneliu Ionescu, Gheorghe Vlădan (difuzare, tel.
212.79.81).

Secretariat: Sofia Vlădan.

Correspondenți din străinătate: Rodica Binder (Germania),
Andreea Deciu (SUA), Gabriela Melinescu (Suedia), Libuse
Valentová (Cehia).

e-mail: romlit@romlit.ro http://www.romlit.ro

Revista „România literară” este editată de Fundația „România
literară” cu sprijin de la Fundația „Anonimul”, Uniunea
Scriitorilor din România, Ministerul Culturii și Cultelor,
Banca Română pentru Dezvoltare.

Poate fi monitorizată cultura?

SE SCRIE și se publică din ce în ce mai mult. Se și citește pe măsură? O mare parte, chiar cea mai mare parte din ceea ce se publică rămâne fără nici un cititor. Aceasta este banuiala unor oameni de știință de mare prestigiu, dar, desigur, într-o chestiune de acest fel nu putem formula decât ipoteze. Avem în vedere aici literatura științifică, a cărei structură de ștafetă permite detectarea unor simptome ale fenomenului la care ne referim. Lăsăm cititorului să aprecieze în ce măsură considerațiile de față rămân plauzibile dincolo de hotarele științei.

În ce constă structura de ștafetă a literaturii științifice? În faptul că fiecare cercetare pleacă de la anumite rezultate anterioare și de la o anumită întrebare pe care ele o generează, la care se caută și se propune un răspuns. Autorul preia deci o ștafetă transmisă de cercetări anterioare și, prin rezultatul nou obținut, transmite ștafeta mai departe. Dacă acest rezultat reține atenția unor cercetători, care-l vor prelua, pentru a obține un nou rezultat, ștafeta este dusă mai departe. În acest fel, fiecare articol științific are șansa de a deveni rădăcina unui arbore cu atâtea ramuri câte articole ulterioare se vor referi la el; articole care, la rândul lor, vor putea da naștere unor noi ramuri ș.a.m.d. La scara întregii cunoașteri, spectacolul acestei ștafete, care nu are un început bine determinat și despre care nu se știe până când va continua, este impresionant; actorii acestui spectacol provin din perioade diferite ale istoriei și aparțin unor popoare dintre cele mai diferite, dar s-au lăsat toți prinși într-un joc a cărui legitimitate rezultă din ceea ce îi leagă dintotdeauna pe oameni: nevoia de a înțelege universul care ne înconjoară și lumea în care trăim.

Institutul de informare științifică ("Institute of Scientific Information" - I.S.I.) din Philadelphia, Pennsylvania, U.S.A. monitorizează în acest fel literatura științifică internațională și publică faimosul "Science Citation Index (S.C.I.)", organizat

pe trei serii: științele naturii, științele sociale și umanistica (în sensul englezescului "humanities"). Gradul de prezență a unui autor în această enciclopedie, care înregistrează lunar noile ramuri adăugate arborelui citărilor, arată cât de mult este "băgat în seamă" autorul respectiv, deci cam care este valoarea sa. Pe această bază s-a dezvoltat o nouă știință, scientometria, având ca obiect măsurarea performanțelor științifice ale autorilor, ale revistelor, ale diferitelor țări etc.

DESIGUR, la prima vedere a măsura valoarea unui om de știință prin citările de care el beneficiază pare o operație naivă, ultrasimplificatoare. Putem aduce imediat o serie întreagă de contraexemple care arată că valoarea este o entitate mult mai complexă decât ceea ce poate semnifica numărul citărilor. Ne putem raporta la "valoarea în sine" a unei opere științifice, a unui savant. Însă în situația în care oamenii de știință și literatura științifică înregistrează o creștere exponențială și apare nevoia socială de a se găsi criterii operaționale de evaluare a lor, "valoarea în sine" devine inabordabilă și trebuie să cedeze locul unei aproximări măsurabile; aproximare care va avea o mie de defecte, dar față de care nici-o variantă alternativă mai bună nu s-a putut găsi deocamdată (să ne amintim, prin analogie, ceea ce spunea W. Churchill despre democrație). Pe de altă parte, criteriul citărilor a putut fi și el ameliorat, prin rafinări care iau în considerare calitatea acestora; cercetarea în domeniul scientometriei este consacrată în primul rând acestor probleme.

Tristețea multor (a celor mai mulți?) autori din domeniul științei își are sursa în prezența lor foarte modestă (dacă nu inexistentă) în ștafeta citărilor, deci implicit în "S.C.I.". Practic, ei au fost excluși din competiția valorilor. Le rămâne să se consoleze cu "valoarea în sine" a contribuției lor, pe care prezentul neînțelegător le-o refuză, dar pe care un viitor mai drept le-o va restitui. Desigur, nu este exclusă această posibili-

tate, criteriul citărilor nu este infailibil, dar în cele mai multe cazuri el nu greșeste în mod esențial. În definitiv, criteriul citărilor aproximează impactul pe care-l au o lucrare științifică, un anumit autor, o anumită revistă. Este greu de crezut că între "impact" și "valoare intrinsecă" poate exista un divorț total. Dar faptul că mulți autori sunt dezavantajați de factorul de impact își are originea chiar în atitudinea acestor autori față de propriile lor lucrări. În loc să încerce să le publice în reviste cu un factor mare de impact, singurele luate în considerare în "S.C.I.", ei preferă reviste provinciale la care se pătrunde mai repede și mai ușor, deoarece nu au un comitet suficient de exigent de referenți. De multe ori, nici limba în care sunt scrise articolele nu este una de circulație internațională. Cu regret trebuie să constatăm că multe reviste universitare românești intră în această categorie.

UN FAPT demn de a fi semnalat este acela că nu citările din cărți sunt evaluate în S.C.I., ci cele din articole, acestea reprezentând forma principală de prezentare a unor rezultate noi. Dacă ne este permisă o metaforă militară putem spune că articolele originale constituie prima linie a frontului științific, acolo se află știința fierbinte, care se elaborează sub ochii noștri. Cărțile, monografiile, manualele, tratatele reprezintă spatele frontului, foarte important, dar care se află cu un pas în urmă

față de știința în plin proces de elaborare. Din păcate, mulți studenți ajung la sfârșitul studiilor fără să fi văzut măcar cum arată o revistă de specialitate din domeniul lor; ei au fost obișnuiți numai cu notele de curs și cu manualele.

Multe rezultate de pionierat, care au deschis drumuri noi în știință, au fost publicate în articole de două sau trei pagini (numai un exemplu: articolul din 1953, prin care Watson și Crick anunță structura de dublă elice a acizilor deoxiribonucleici). Mulți laureați ai premiului Nobel în fizică, chimie sau medicină nu au la activul lor nici-o carte, dar toți sunt autori de articole care au devenit termeni de referință. Fără îndoială, cărțile de știință pot avea și ele splendoarea lor (un singur exemplu: cartea lui Douglas Hofstadter, "Gödel, Escher, Bach" din 1979), dar ele cresc din articole prealabile. Ar trebui să ne pună pe gânduri faptul că au apărut în ultima vreme mulți autori de cărți care nu au la activul lor (aproape) nici un articol într-o revistă de specialitate cât de cât onorabilă. Paradoxal, a devenit mai ușor să publici o carte decât un articol într-o revistă care se respectă. Această practică a fost stimulată și de condiția pusă de universități de a avea cărți publicate pentru a putea deveni conferențiar universitar. O atare pretenție nu se justifică, ea nu-și găsește locul în viața universitară occidentală și abate atenția de la adevărata exigență.

În anul 2002, un valoros cercetător în domeniul chimiei, profesorul Petre T. Frangopol, a publicat la Editura Albatros cartea "Mediocritate și excelență, o radiografie a științei și învățământului din România", o analiză bazată pe fapte a luptei care se duce în țara noastră, deocamdată fără prea mare succes, pentru adoptarea, în viața științifică și universitară, a criteriilor scientometrice moderne în evaluarea cercetătorilor și cadrelor didactice universitare, a revistelor noastre și a institutelor noastre de cercetare. O

monitorizare a acestor aspecte din partea factorilor de răspundere din țara noastră nu prea a existat, dar au făcut-o alții pentru noi. Pe baza criteriilor scientometrice, am fost monitorizați de I.S.I., de S.C.I. și de alte organisme internaționale, în domeniul performanțelor noastre științifice, așa cum Banca Mondială, Fondul Monetar Internațional și Uniunea Europeană ne monitorizează de o bună bucată de vreme în politica, economie și finanțe. Într-un raport publicat de National Science Board, "Science and Engineering Indicators" (Arlington, VA, 2002), România se află pe locul 46 dintr-un total de 60 de țări, din punctul de vedere al producției științifice (număr de lucrări la un milion de locuitori), în urma unor țări ca Bulgaria, Iugoslavia, Ucraina, Belarus, Croația, Ungaria, Cehia, Slovacia și Polonia. Suntem mult în urma Bulgariei, Ungariei și Poloniei în ceea ce privește numărul lucrărilor științifice publicate în reviste internaționale (pentru detalii, a se vedea Ionel Haiduc, "Cercetarea științifică din România oglindită într-un raport american", *Academica*, iulie 2002, 55-60). Baza de date a I.S.I. include pentru perioada 1945-iunie 2002 un număr de aproximativ 25 de milioane de lucrări științifice în domeniul științelor naturii, 4.600.000 de lucrări de științe sociale pentru perioada 1956-iunie 2002 și aproape 3 milioane de documente din domeniul umanist pentru perioada 1975-iunie 2002. România contribuie la aceste evaluări cu 34.215 de titluri în științele naturii, 809 în științele sociale și 740 de profil umanist. Am extras aceste date din articolul acad. Ionel Haiduc "Cercetarea științifică românească în context internațional" (*Academica*, mai-iunie 2002, 56-59), care le însoțește de următorul comentariu: "Este evident că cercetătorii români, relativ activi în domeniul științelor naturii, scriu foarte puțin despre istoria, limba, literatura și arta românească în revistele internaționale. Nu este de mirare că suntem atât de puțin cunoscuți (și recunoscuți) în lume în aceste domenii." Precizăm că din cele peste 100.000 de reviste științifice care apar în lume numai vreo 4000, considerate aparținând fluxului principal (deci cu impact superior), figurează în baza de date a I.S.I. și a S.C.I.; ele sunt deocamdată slab frecventate de cercetătorii români. De aici, și slaba prezență românească în dicționare, enciclopedii, istorii și alte lucrări de sinteză.

Solomon Marcus

(continuare în pag. 9)

lecturi la zi

de Alexandra Olivotto

Homosexualii din bibliotecă

DACĂ tot se facu atâta vâlvă la apariția romanului Ceciliei Ștefănescu, primul care trata – zice-se – o relație homosexuală (și uitate fură anumite pagini din Hortensia Papadat-Bengescu), iată că acum apare și o variantă eseistică pe aceeași temă. Eseu și nu prea, căci citind volumul *Iubirea interzisă* de George Bălan tinzi să te declari de acord cu subtitlul “Romanul

unui tabu”. Nu e ceva ce ar putea aparține inovativei discipline *Queer Theory* (deși mare nevoie ar fi în peisajul românesc de așa ceva); relatează mai mult decât demonstrează. Cea mai bună definiție a demersului său ar fi aceea de recontextualizare la mai multe nivele: a biografiei în literatură, a relației homosexuale în societate, etc. Acest demers se axează – spune autorul – pe trei “personaje”: Thomas Mann, Klaus Mann și André Gide. De fapt, digresiunile sunt ample și frecvente: vorbind despre Klaus Mann și romanele sale, se trece în revistă biografia lui Alexandru cel Mare (căreia i se adaugă un lung excurs în concepția greco-latină despre homosexualitate), a lui Ceaikovski ori a lui Ludwig al II-lea al Bavariei (dublata de o inventariere a câtorva monarhi de aceeași orientare sexuală, de la regina Cristina a Suediei, la Richard Inimă de leu și Frederic cel Mare). Cazul lui Thomas Mann pare cel mai încărcat de tragism; scriitorul alege să-și facă un *coming out* postum, iar *Jurnalul* aduce revelații șocante: un donjuanism homoerotic arareori realizat, dar mereu activ, confruntat cu aspirația la o heterosexualitate respectabilă și cu credința că suferă de o boală și comite un păcat (afilierea sa la catolicism complica lucrurile, căci această religie definește homosexualitatea ca “peccatum illum horrible inter Christianos non nomen-
nandum”). Simpatia pentru suferințele lui Mann e însă atenuată de cea pentru suferințele celor “sacrificați”: soția sa Katia, la curent cu adevărata lui orientare sexuală și fiul său Klaus, tot homosexual, de care tatăl se disociază în momentul în care, inspirat de Gide, își face acel *coming out*.

Dacă demersul lui Gide (în *Si le grain ne meurt*, *Le livre blanc* și *Corydon*), ca și al lui Benvenuto Cellini, de a-și afirma deschis orientarea sexuală și de a scrie despre ea, e laudabil, Bălan nu ezită să acuze alți scriitori pentru păstrarea tăcerii. Aici apare punctul slab al acestei abordări: “Marcel Proust, clientul bine cunoscut al locurilor pariziene rău famate și în continuă căutare de parteneri masculini, dădea binecuvântarea sa scriitoricească acestui criminal simbol [*Sodoma și Gomora*]” (pag. 67). Deja să-l acuzi pe Proust că reține din homosexualitate doar aspectele “profanatoare” și că Albertine e travestiul lui Alfredo Agostinelli, șoferul și secretarul său, pare puțin exagerat. Uneori un roman e doar un roman, nu o tribună utilă doar pentru a-ți mărturisi homosexualitatea. Sinceritatea, pentru care Gide colectează toate laudele eseistului, nu e un criteriu de critică literară. Iar acuzațiile în acest sens par nule și neavenite cu atât mai mult cu cât autorul nu uită să menționeze detenția umiltoare și martiriul social suferite de Oscar Wilde în urma relației sale (“iubirea ce nu îndrăznește să-și rostească numele”) cu lordul Alfred Douglas. Ne-am fi așteptat la o atitudine ceva mai tolerantă și mai comprehensivă tocmai din partea unui scriitor aflat de aceeași parte a baricadei. Dacă judecăm literatura prin prisma intereselor personale, putem la fel de bine – întorcând argumentul – să-i reproșăm lui George Bălan că, privind lucrurile cantitativ, se ocupă mai mult de relațiile homoerotice masculine decât de cele feminine, tocmai pentru că el e un “el”.

A doua parte a trilogiei (*Celălalt Eros*) se ambiționează a face *Queer Theory*, dar ar fi cu siguranță respinsă de cei ce se ocupă cu această disciplină, în-deobște foarte tolerantă. Analizând, în capitolul “Tipul napoleononic” figura “heterosexualului înversunat”, Bălan constată că acesta “nu înțelege de fapt niciunul din cele două sexe” (pag. 45); ba chiar contrastul dintre Napoleon și Caesar e schițat în următorii termeni: “Cită consecvență și armonie în fluctuația acestuia din urmă, în vreme ce procesul de rigidizare făcea din celălalt simbolul falsei bărbății [...]” (pag. 50). Și asta doar pentru că bietul Napoleon, ori-

cum bănuie de o relație cu Andoche Junot, refuză avansurile lui Gourgaud. Adicăte! Cum, se presupune că în fiecare om există o propensitate homosexuală și dacă acesta își refuză împlinirea ei decede ca Napoleon? Așadar, cartea începe să aducă a răfuială: de vreme ce homosexualii au fost persecutați sub semnul “multiseculare obsesii a sodomiei”, acum întoarcem persecuția asupra heterosexualilor convinși? Intoleranța din primul volum ajunge deci la cote maxime în al doilea. Lucrurile se agravează când se ajunge la afirmații total nesustinite: “În schimb, repulsia ei [a femeii lesbiene] intimă față de un contact heterosexual este mult mai puternică decât a bărbatului homosexual [...]” (pag. 51); așadar domnul Bălan deține o scală de măsurare a repulsiei? Iar ajungem la prăpastia dintre “lucruri femeiești” și “lucruri bărbătești” și batem în cuie așa-zise diferențe care emană exclusiv din sexul omului?

Se schițează apoi un traseu de inițiere, în patru trepte, al homosexualului, precedat însă de o discuție a complexului Orfeu, ilustrat de Aragon și de compozitorul Leonard Bernstein (abandonarea unei relații heterosexuale, adeseori epuizată, în favoarea celui alt eros). Continuând marșul prin istoria culturii în același sens *gay*, se ajunge la interpretări trase de păr: “Dincolo de justificările teologice ale scenei, recunoaștem problematica foarte personală din ‘Pietă’: imposibilitatea de a răspunde dorințelor femeii.” (pag. 149). Îngrozitoare și penibilă eroare, dar noroc cu biografia lui Romain Rolland, care explică legătura dintre arderea pe rug al lui Savonarola (ale cărui predici îl influențaseră pe Michelangelo) și sculptarea acestei Pietă, după moartea călugărului-fanatic (sculpturile precedente ei au teme “păgâne”: *Bachus beat*, *Adonis murind*, *Cupidon*). În ceea ce privește speculațiile despre relația dintre el și Cavalieri, și ele sunt nefondate și o spune Michelangelo însuși (*Il foco onesto, che m’arde; La casta voglia che l’cor dentro infiamma*); ca să nu mai spunem că paroxismul prieteniei pentru Cavalieri (1533 – 1534) dispăre pentru a face loc unei femei (chestiune omisă de domnul Bălan): Vittoria Colonna.

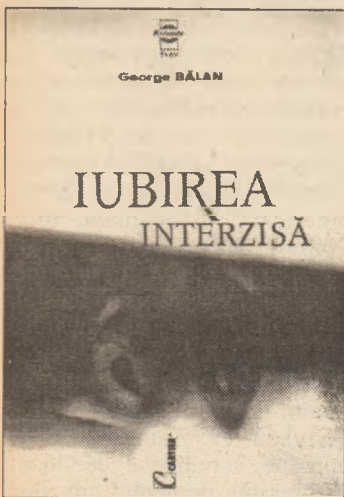
Revenind la ambiția *Queer Theory*, autorul întreprinde un demers care poziționează cartea sa aparent pro-homoerotism exact la polul opus acestei discipline și care constituie o lovitură de grație la adresa minorității sexuale pe care voia să o ridice în slăvi; ceea ce conduce la realizarea unei afirmări *gay* este, în viziune domnului Bălan, “nobi-

la ‘feminizare’ a sufletului masculin” și “ieșirea la suprafață a elementului masculin din femeie” (pag. 281 – 282) ceea ce duce la o cvasi-perpetuare a perechii feminin-masculin în cadrul relației homosexuale. E exact ce teoreticienii *gay* refuză la unison, căci ei cer definirea de sine stătătoare a unui cuplu homosexual independent de integrarea în paradigma el-ea tocmai pentru că această integrare e cea responsabilă de viziunea patologică a homosexualității.

Concluzionând, e mai bine că am oprit “recenzarea” la al doilea volum; n-aș mai fi suportat acest flux de prejudecăți sexuale inversate.

Povestea degeaba

REACTIA mea la lectura nuvelor lui Stelian Tabăraș nu se poate transcrie decât în forma ei englezească: “What’s the point?!”. Povestirea e (deși stilul e plat) cursivă, dar nu duce nicăieri sau, schimbând intonația citatului din N. Carandino reprodus pe a doua copertă, “ideile nu sunt ostentative”. De pildă, nuvela *Scrisoare târzie* te lasă nedumerit: nu prea există acțiune, dămte deznodământ, și nici ca “nuvelă de atmosferă” (rurală) nu convinge. O oarecare structură a ei – prezent – flashback – prezent – subzistă și în povestirea care dă titlul volumului dar nu pare a avea vreo relevanță căci nu se stabilește nici o legătură care să justifice în vreun fel incursiunea în trecut. Cea mai extinsă piesă din volum *Blestemul saltimbancului*, precedată de eticheta *Nuvelă cinematografică* e scrisă în stilul dramatic specific scenariilor, dar veți fi dezamăgiți dacă vă așteptați să întâlniți ceva din calitatea unei alte *nuvele cinematografice* (aceea a lui Vasili Șukșin). ■

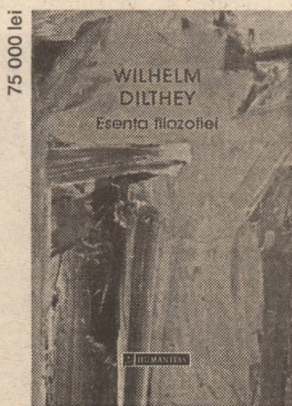
George Bălan, *Iubirea interzisă*, Editura Cartier, Colecția Rotonda, 2001, 352 pag. & George Bălan, *Celălalt Eros*, Editura Cartier, Colecția Rotonda, 2001, 384 pag.

HUMANITAS

Cartea care dăinuie

STELIAN TĂNASE
Anatomia mistificării
(Ed. a II-a revăzută și adăugită)

În colecția φ
WILHELM DILTHEY
Esența filozofiei

Stelian Tabăraș, *Atelierul de tatuaje*, Cartea Românească, București, 2002, 240 pag.

Șapte teme

UN STUDIU recent de Andrei Bodiu, *Șapte teme ale romanului postpașoptist*, are menirea de a opri procesul de "fossilizare" al unor romane apărute între anii 1855-1865. Miza acestui demers este ușor de intuit. Propunându-și re-lectura "fără prejudecăți a unei epoci literare mai puțin cenușii decât se crede", autorul se angajează pe un drum inedit. Fără a fi profund revoluționară, re-lectura comportă o oarecare distanțare de vechile interpretări, căci altfel, printr-o angajare în linie tradițională, nu-și justifică pretenția. Recurența toposurilor romantice, schematismul excesiv, grefele aplicate din romanele populare franțuzești ale lui Eugen Sue, Paul Féval sau Paul de Kock, nu îl descurajează pe

cabular: la tot pasul auziți, divinul, sublim, extatic, fatal." Amorul este un zeu ce-și angajează în procesiune mai toate personajele. Ritualurile sunt variate, de la amorul curat, spre cel provocat de afrodisiace, ajungându-se apoi la cel corupt, atât la îndemâna seducătorilor cât și a "damelor". Așa cum observă eseistul spaniol, extazul este culmea spre care tind toți îndrăgostiții. Ajunși aici aceștia trăiesc doar în clipă căci, după modelul romantic, nu pot suporta pururi momentul. La Bolintineanu și Bujoreanu, a reuși sau nu în amor echivalează cu creșterea sau descreșterea tensiunii epice. În mai toate operele studiate, aceste pante abrupte suportă o teatralizare, marcată prin semne grafice și prezența într-o formă dublă: hibridizarea epicului și a dramaticului sau disimularea personajului care joacă teatru cu bună știință.

Aici este punctul în care "estazul" amintit este substituit cu jocurile seducătorilor, sinceritatea cu răceala pragmatică. Don Juan, căci despre el este vorba, nu este văzut cu ochi buni de romancierii vremii. Aceștia sunt niște moralisti clasici și nu pot concepe amorul decât dublat de componenta morală, curățenie, sinceritate. Chiar un Pantazi Ghica, adversarul conservatorismului subteran al celorlalți autori, cel dintâi care scrie despre practica "amorului liber", la intrarea în țară a lui Paul, personajul din *Un boem român*, își manifesta reticența față de modelul acceptat de Gautier sau E.T.A. Hoffmann. Noul tip de amor nu poate exista fără un oarecare laxism al moralei. Bolintineanu, fire democratică, pledase pentru emanciparea femeii, dar a avut grijă să prezinte și reversul, libertinajul, viciul, înaintea Rașelicăi lui Mateiu Caragiale, prin Marioara din *Manoil*. Încălcarea virtuții ar mai putea pleca și dintr-o reacție a femeii-victimă în fața compromisului social – "prostituție" cum ar numi căsătoria din interes George, eroul din *La gura sobei*. Amorul liber nu poate exista fără victime, fără scepticism, fără decadentism. Așadar, deznodământul nu poate fi decât fericirea sau moartea, în spiritul maniheist al romantismului Biedermeier. Singura excepție ar fi o soluție neexploată până în 1865, și anume, răcirea progresivă, decristalizarea sentimentală din *La gura sobei*. Excesul romantismului este amendat în cazul de față de un realism care substituie patetismul cu un anumit cinism.

Dinamica relațiilor dintre personaje este contextualizată

lecturi la zi

de Andrei Bodiu prin intermediul unor instrumente bine articulate, furnizate de studiul *Istoria vieții private*, coordonat de Aries Phillipe și Duby Georges. Astfel, salonul, ca spațiu care găzduiește disputele din "societatea privilegiată", este orizontul de contact dintre public și privat; camera este simbolul vieții intime, un spațiu al confesiunii; loja este o extensiune a salonului. "Spațiul salonului își găsește o prelungire ce pare paradoxală, deoarece este vorba de un loc public, care este tratat însă ca un spațiu privat: această prelungire este loja, la teatru sau la Operă. (...) Loja însă este o lume închisă și protejată, un fel de acasă reconstituit la teatru." La acest capitol ar mai fi de amintit un topos recurent în romanele postpașoptiste, mânăstirea. Spațiu al retragerii, al reclusiunii, aceasta mai poate fi văzută ca un simbol al eșecului tensiunii dintre libertate și amor.

În mai toate romanele studiate, dar cu precădere la Bolintineanu și Pantazi Ghica, se simte o sufocare a naratorilor de către autori. "Această depășire a competențelor narative transformă uneori discursul naratorului în pur discurs auctorial, încălcând limitele verosimilului." Este vorba de dimensiunea morală a discursului literar, una dintre trăsăturile accentuate ale romantismului Biedermeier, autohtonizată într-o asumare critică a modernității ca reflex al epocii pașoptiste.

Șapte teme ale romanului pașoptist este un studiu plăcut, întemeiat pe o reconsiderare obiectivă a textelor. Caracterul polemic reformează prejudecățile estetice și, fără a fi ostentativ în inovare, se materializează într-o reușită care poate fi citată alături de titlurile marilor critici care s-au ocupat cu această perioadă. Are avantajul de a se citi ușor, ca o povestire neimpiedicată de excese teoretice, unde pasajul citat și analiza lui critică se întrepătrund, lăsând să se observe artistul Andrei Bodiu. Datorită distanței inevitabile dintre mentalitatea scriitorului postpașoptist și cea a cititorului de azi, am recitat "infidel" unele romane. Aceeași distanță în timp a oferit operei calități pe care inițial nu le-a avut sau a răpit unele identificabile la vremea apariției. Dacă din punct de vedere estetic nu sunt mari realizări, prin savoirea lecturii, aceste începuturi ale romanului românesc modern dezarmază intransigența percepției de astăzi.

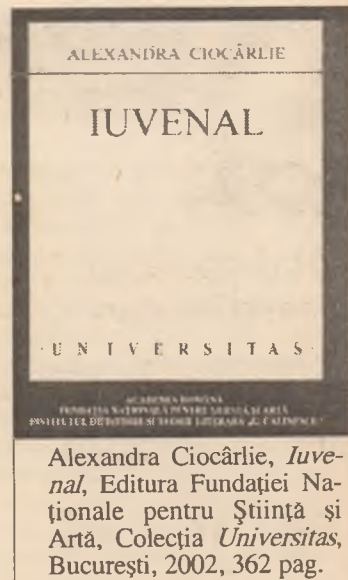
Cristian Măgură

Iuvenal, contemporanul nostru?

CARTEA de debut a Alexandrei Ciocârlie – la origine teză de doctorat – este și primul studiu de amploare de la noi dedicat operei poetului latin. În spațiul culturii noastre tentativele de a-i schița un profil critic nuanțat se pot număra, practic, pe degetele de la o mână (printre ele: un studiu al lui Eugen Cisek din 1977, *Juvenal et certains problèmes de son temps*, capitolul lui I. Fischer din volumul IV al *Istoriei literaturii latine* sau prefața lui G. Guțu la ediția din 1986 a *Satirelor*).

Importanța laturii filologice în demersul hermeneutic întreprins de Alexandra Ciocârlie este imposibil de ignorat, dar ea nu elimină alte modalități de apropiere față de texte. Ne dăm seama că descifrarea sensului original și autentic al scrierilor rămâne o condiție necesară (nu și suficientă) a accesului la numeroasele medieri ce apar în spațiul de confruntare dintre orizonturile temporale angajate în dialog. Filologia se întâlnește fertil cu critica, în centrul demonstrației plasându-se binomul *indignatio/ironia* (după o sugestie împrumutată dintr-un studiu al lui A.C. Romano (*Irony in Juvenal*, Hildesheim, New York, 1979), preluată însă cu discernământ și spirit critic: "Prin calitățile, ca și prin eventualele sale lacune, studiul lui Romano constituie premisa lucrării noastre. El ne autorizează o lectură a lui Iuvenal în perspectiva ironiei, lăsându-ne totodată spațiu de manevră pentru un demers complementar pe care îl socotim necesar (...) Credem în posibilitatea de a aprofunda cercetarea cu un demers care concentrează perspectiva asupra unui singur aspect semnificativ, dar o lărgeste totodată urmărindu-i implicațiile generale în interpretarea de ansamblu a operei lui Iuvenal, ca și în contextul literar al epocii." (pp. 30-31)

Ceea ce transformă, apoi, această nouă interpretare a operei lui Iuvenal într-o lectură incitantă pentru cititorul mai mult sau mai puțin avizat, este modul tranșant în care autoarea demontează prejudecățile (pe cât de numeroase, pe atât de rezistente) perpetuate, inertial, de-a lungul timpului în exegezele consacrate poetului latin. Astfel, faptul că multă vreme acesta a fost considerat drept întruparea, prin excelență, a spiritului satiric (de la ultimii autori

păgini ai Romei, până la comentatori din secolul nostru, imaginea unui *Iuvenalis ethicus* a înregistrat o carieră absolut impresionantă, după cum ne demonstrează cu argumente convingătoare autoarea), neglijându-se alte aspecte poate mai interesante din perspectiva cititorilor de astăzi ai satirelor sale, a condus la discreditarea implicată a unui demers poetic considerat îndeobște moralizator. Tocmai prin subtilitatea și soliditatea argumentelor cu care Alexandra Ciocârlie reușește să substituie imaginii mumificate "a unui moralist scandalizat de devierile contemporanilor de la canonul etic tradițional", pe aceea a unei personalități poetice dintre cele mai contradictorii, și deci mai vii, studiul de care ne ocupăm are toate șansele – dacă nu să îl transforme pe Iuvenal, după o formulă devenită și ea deja clișeu, în "contemporanul nostru" – cel puțin să ni-l redea în toată complexitatea lui de poet autentic.

Convinsă că "Iuvenal ironicul are mai multe șanse să placă postmodernilor decât moralistul sau declamatorul", autoarea stăruie apoi în cele cinci studii analitice extrem de aplicate, asupra modului în care mecanismele ironiei funcționează efectiv, caută cu răbdare punctele de acroș, folosindu-se în același timp de o bibliografie impresionantă ca de un instrument de investigație funcțional.

Ceea ce mai merită, apoi, semnalat, este faptul, că deși travaliul filologic este – după cum remarcăm mai devreme – esențial, el nu rămâne, nici pe departe, un scop în sine, ci conturează chiar o posibilă deschidere spre zona investigării mentalităților. După cum și-a propus să ne demonstreze autoarea, poetul pare să se integreze într-adevăr unei epoci mai noi, definită "prin răsturnarea modului tradițional de a exista și a celui clasic de a scrie".....

Catrinel Popa

România literară 5

deschideri

Andrei Bodiu

șapte teme
ale romanului
postpașoptist

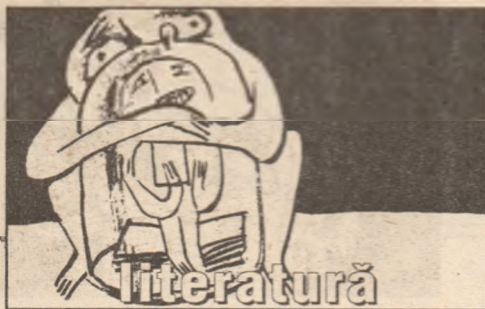
Andrei Bodiu, *Șapte teme ale romanului postpașoptist*, Ed. Paralela 45, 178 pag.

autor ci, din contră, îi revelează importanța descoperirii stereotipurilor semnificative în toată complexitatea lor, ca reacții normale ale procesului de profesionalizare a scriitorului (grefarea unor modele rămâne doar la nivelul "rețetelor" vădit occidentale și nu exclude procesul de autohtonizare).

Operele luate în calcul – *Manoil*, *Elena*, de Dimitrie Bolintineanu, *Misterele din București*, Ioan M. Bujoreanu, *Un boem român*, Pantazi Ghica, *Scrieri alese*, Radu Ionescu, *Catastihul amorului* și *La gura sobei* – oferă autorului posibilitatea unui demers critic axat pe cele șapte teme identificate.

În *Studii despre iubire*, Jose Ortega y Gasset descrie cât se poate de obiectiv spiritul epocii: "să nu uităm: suntem la ceasul când se pregătește romantismul. Inima se ridică la cap. Emoția e acceptată ca un alcool, e o savoare nouă, care îmbată, și lumea caută acum, mai presus de toate, beția(...) Tonul epocii se declară în vo-

În spiritul lui Caragiale

CARAGIALE trecut în poezie, adică repovestit în rime și devenit eu liric – cine ar fi îndrăzit și cine și-ar fi imaginat că un asemenea lucru e posibil, că ar mai rămâne ceva din Caragiale în urma unei astfel de „tranzacții”, sau, mai mult, că totul ar putea fi o reușită? În 1998, Șerban Foarță publica la Timișoara un volum intitulat *Caragialeta* care exact lucrul acesta îl făcea. Uimitor cât de în spiritul *Momentelor și schițelor*. Clasicul, așa cum îl știți, așa era în versurile din *Caragialeta*. Plus talentul unui poet care se juca inteligent, intertextual și poate postmodern, cu vorbele și ticurile binecunoscutele personaje caragialiene.

Gândindu-se în Anul Caragiale la *Caragialeta*, Șerban Foarță spune bis. Adică scoate un nou volum pe care îl intitulează

Șerban Foarță, *Caragialeta bis*, Ed. Brumar, Timișoara, 2002, 64 pag.

lează exact așa, *Caragialeta bis*, volum ce continuă versificarea a ceea ce părea de netrecut în poezie. Marius Chicos Rostogan cu un poem despre comeata Falb, cucoana din ART. 214 în biroul avocatului, intenționând să-l divorțeze pe tânărul ei fiu, apoi popa și fata lui în același birou, cu aceeași intenție; Leanca văduva și Iancu Zugravu cu invective rimate sau Madame Ésméralde Piscopesco și ceaiul ei de joi – sint eroii lui Caragiale ce se așează cuminiți în versurile lui Șerban Foarță, cu tot cu moravuri și replici. Citez din *Căldură mare*, în variația lui Foarță: „Când termometrul spune, la umbră, treizecitrei / de grade Celsius, e căldură mare / la unșpe bis pe strada Pacienții (nu e trei- / sprezece că-i fatal, precît se pare). / Calea Pacienții una-i cu-aceea a Sapienții, / și viceversa, domnilor sapienți! / N-o ai pe-a doua fără

de-nția: a Pacienții a drept care trebuie să fim pacienți. / Fie și dacă baba e ramolită foarte, / băiatul cu șorț verde, insipid, / muscalu-și doarme somnul, pe capră, cel de moarte, / în vreme ce feciorul e stupid, / ei știu (și o confirmă, ntr-o doară, și sergentii / de stradă, în poziție de drepti) / că e aceeași calea Pacienții cu-a Sapienții / și numai răbdătorii-s înțelepți.”

Jocul propus de Șerban Foarță, joc ce reușește să păstreze și în același timp să creeze o atmosferă, ține de tehnica și de stil. Diferitele porțiuni de vers își întemeiază existența în poezie pe o implicită convenție de simetrie cu textul de la care se revendică, fapt datorat alăturării de construcții și de cuvinte caragialiene aflate în original la distanță, într-un fel ce lasă senzația unui efort de rezumare a textului întreg. Am văzut acesta în *Căldură mare* și lucrurile stau la fel cam în toate poeziile. Tehnica devine mai evidentă atunci cînd e vorba de dialog. Cucoana și avocatul din ART. 214: „Și ce poștești: zi-mi-o / că, n van, te sfoțezi! / – Să mi-l devortezi / – Pe fimi-o. / – De cine? / – De aia / De-o ține creanga / la Otopoanca / la Hurdubiloaia / și alte tanti : / Popeasca, Ioneasca ... / S. c. l.”

„Povestea” e, peste tot, cea din Caragiale sau, cel puțin, aceasta e prima senzație de lectură, pentru că, în realitate, ea dispare sau, mai degrabă, se ascunde tot în spatele unei convenții de lectură, cea încheiată de autorul poeziilor cu cititorul care știe textul caragialian, știe detaliile lui, conservate în memorie tocmai prin cuvinte și replici care nu pot fi uitate și nu pot fi decît ale lui Caragiale. „Povestea” se recompune mai degrabă în mintea cititorului, poezia rămîne mai ales joc al alăturării de cuvinte. E trucul subtil și reușit în cele mai multe dintre poezii prin care Foarță păstrează spiritul și atmosfera unui Caragiale pe care nu l-am banui traductibil în rime. Și de aici apare surpriza. Surpriza unor detalii care nu sînt în Caragiale, dar care par a fi din Caragiale. Jocul poetului cu cititorul său e dublu. În *High-Life (sau cum se pitreze la noi)*, Foarță dezvăluie greșeala lui Bostandaki, un amănunt asupra căruia Caragiale păstrase tăcerea: „...ironia soartei / i-a jucat un renghi, a pe înfiul a / din «infa- / tīgabilă» convertindu-l într-un u mehenghiu: / groaznică malchance / pentru cronicariu” / ce-i făcut magariu: / «A-t-on jamais vu pareille insolence?!...»”. În altă poezie Foarță îl pune pe elevul Ion Luca să recite din Bacovia. Versurile nu sună mai puțin caragialian, dar

lecturi la zi

aici, fără sprijinul unui text scris de Caragiale, poezia mizează exclusiv pe parodie: „Și toamna, și iarna, / și viceversa, / co-boara-amîndouă; / și plouă și ninge, / și viceversa. / Și noaptea se lasă, / murdara și goală, / și viceversa; / și galbeni trec bolnavi, / și viceversa, / copii de la școală”. Un singur cuvînt e aici suficient să-l traducă pe Bacovia în Caragiale. De două volume a fost nevoie pentru a-l avea pe Caragiale în versuri. O singură întrebare pentru autor: *Nu ți se pare d-tale că te faci mai catolic decît Papa?*

Timpul de după Caragiale

ÎN TREBAREA cu care încheiam recenzia de mai înainte era, firește, din Caragiale. I-o pune Tipătescu, supărat, lui Farfuridi. Dar nu din *O scrisoare pierdută* am desprins-o, ci dintr-un calendar Caragiale pe care o să vi-l prezint acum.

Nu vă așteptați la un calendar de festivități dedicate scriitorului. Ideea a fost tocmai opusul unui astfel de gest și cei trei autori ai lui, Călin-Andrei Mihăilescu, Liviu Papadima și Rodica Zafiu, au ținut să precizeze acest lucru: „A se mai ști că acest Calendar nu s-a născut din bișniala festivă de ce a eclecticizat în acest an mica noastră republică, prinsă ca într-o menghină, între UNESCO și NATO, la 150 de caragiali putere. Nenea Iancu s-a făcut scăpat invocînd o criză de sciatică pentru a sta la Berlin și a nu participa, în 1912, la bilciul celebrilor dedicate lui, pe-atunci sexagenar. Cum ți s-ar părea – delicată cititoare și politicos cititor – să profităm de absența lui

pentru a-l cinsti cum singur n-ar fi vrut-o?”

Pe scurt, chiar e vorba despre un calendar, așa cum le știți pe cele de perete, cu o foaie pentru fiecare zi a anului. Atît doar că nu merită să rupeți foaia după ce a trecut ziua, mai ales că autorii au gîndit calendarul ca mereu valabil. Povestea lui începe în vara anului trecut, cînd cei trei s-au întîlnit la Doi Mai, „unde și-au juit și coatele, și genuchii, recitîndu-l pe Caragiale.” Așa se face că fiecare

convîng, citesc fragmentul ales pentru ziua de 12 ianuarie (Memento: Manifestație populară, 1990): „O să vă arătăm noi dv. tutulor, cari vă solidarizați cu regimul banditesc...”. Sau, cel din ziua de 22 martie (Memento: Ziua mondială a apei): „Într-o țară eminamente constituțională, apa trece, moftangii rămîn”. Trei luni mai tîrziu, pentru 22 iunie, ziua în care, în 1912, mură Caragiale: „Țal! nene Iancule!... a se revedea!”

Zonele din care autorii aleg evenimentele pe care le comemnează ca *memento* în josul paginii sînt cele preferate de ca-

pagină are un citat scos din opera lui nenea Iancu, ales în funcție de zi și dublat, atunci cînd e cazul, de un memento. Pentru 1 ianuarie: „Cum să-ncep?... Pre legea mea, tocmai asta mă cam încurcă; dar, fiind-am început, cruce-ajută, povestea vorbeii... ce-o da tîrgul și norocul.” Memento-ul adăugat de autori păstrează tonul: *Sfîntul Vasile*. Mai departe, tîrgul și norocul aduc zilele anului în curgerea lor firească. Și, fatalitate, vorbele lui Caragiale se potrivesc întotdeauna de minune. Ca să vă

lendalele de tip popular: marile sărbători ortodoxe, evenimente ale istoriei neamului, zile internaționale (a muzicii, a limbii, a apei, a alimentației...) și nelipsitul horoscop. Totul, evident, în spiritul lumii personajelor lui Caragiale. Răspunsuri pentru fiecare zi a anului. O întrebare pare totuși să pună calendarul: nu cumva e și lumea din zilele noastre? Sper, totuși, că nu e vorba de un calendar perpetuu.

Cătălin Constantin

Un studiu necesar

DUPA cartea lui Teodor Vărgolici despre Societatea Scriitorilor Români înregistrăm apariția unui studiu al lui Ion Ianoși consacrat instituțiilor literare postbelice și în special Uniunii Scriitorilor (*Uniunea Scriitorilor în sistemul culturii socialiste și segmentul literar în tranziția românească*, Ed. Paideia, 2003). Studiul face parte dintr-o cercetare mai întinsă dedicată *Instituțiilor în tranziție*, urmărind pe domenii și, probabil, cu mai mulți autori, avîndu-l coordonator pe Adrian Miroiu.

Studiul profesorului Ianoși cuprinde trei capitole: primul e consacrat „antecedentelor” (veacul XIX și întîia jumătate a veacului XX), al doilea epocii 1945-1989, marcată de „logica sinuoasă” a evoluției social-politice, al treilea, în fine, e consacrat anilor de „tranziție”, până în 2001. Studiul, pe de o parte, prezintă în date concrete organizarea instituțională a vieții scri-

toricești (conferințe ale Uniunii, organe de conducere, statutele cu modificările succesive, publicații etc.), iar pe de alta pune în relație aspectele organizării cu producția literară propriu-zisă. Un accent special este pus pe înfățișarea relațiilor dintre scriitori și puterea comunistă, aceasta văzînd în scriitorime, dincolo de actele de conformism ale acestora, „eșantionul cel mai incomod dintre creatori și chiar dintre intelectuali”. Anii post-decembristi aduc rîvnita libertate a scrisului, dar și mari dificultăți materiale cărora U.S. încearcă să le facă față.

Un studiu necesar ale cărui date concrete și concluzii pot sta la baza unei viitoare ample istorii a vieții literare românești postbelice. (G.D.)

ION IANOȘI

Uniunea Scriitorilor în sistemul culturii socialiste și segmentul literar în tranziția românească

extras din *Instituții în tranziție*
coordonat Adrian Miroiu

Ed. Paideia, 2003

lecturi la zi

de Tudorel Urian

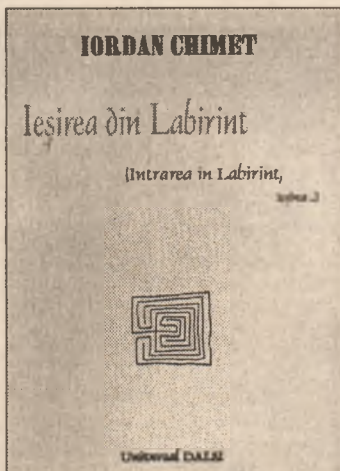
Scriitorul în secolul totalitarismelor

P OSESORUL unui nume insolit, scos parcă din desueta onomastică a secolului al XIX-lea, Iordan Chimet este un autor prea puțin cunoscut publicului de ultimă generație. Scriitorul însuși s-a văzut în perioada comunistă obligat (din rațiuni politice, dar nu numai) la (prea) lungi pauze editoriale. Iar atunci când a rupt tăcerea a făcut-o, de cele mai multe ori, cultivând în poezie tonurile minore ale unui suprarrealism pentru copii sau camuflând cu grijă îndărătul unor studii de specialitate (eseuri despre cinematografie și artele plastice) adevăratele și gravele sale meditații asupra destinului scriitorului în societatea comunistă.

Iordan Chimet a fost și este o mare conștiință intelectuală. În 1945, a fondat împreună cu Vladimir Streinu, Constant Tonegaru, Pavel Chihaia și Păre Marie-Alype Barral (la vremea respectivă secretar al Nunțiatiei Catolice în România), Asociația „Mihai Eminescu”. Principalul scop al acestei organizații a fost rezistența prin cultură și crearea unei rețele ilegale de Cruce Roșie care să se ocupe de ajutorarea intelectualilor persecutați în acei ani de început ai totalitarismului comunist. Experiența s-a încheiat dramatic, în 1948, prin arestarea lui Constant Tonegaru, dar ideea rezistenței prin cultură nu a fost abandonată. Iordan Chimet a continuat să scrie texte parabolice care s-au bucurat de real succes în țările socialiste aflate pe o treaptă superioară de liberalizare (Cehoslovacia, Polonia), dar și în Occident. La 5 noiembrie 1986 (în preajma aniversării „Revoluției din octombrie”), Iordan Chimet realizează la Biblioteca Americană din București un spectacol dedicat cuceririi Vestului american care se transformă într-o *sui-generis* manifestare anticomunistă. Ca o recunoaștere a importanței sale cote internaționale, în același an scriitorul a făcut parte din juriul Premiului Neustadt (echivalentul american al Premiului Nobel), candidatul pro-

pus de el fiind dramaturgul Eugène Ionesco.

Tot ceea ce era implicat în scrisul lui Iordan Chimet în perioada 1945-1990, a devenit explicit după căderea regimului comunist. Iar cartea *Ieșirea din Labirint...* este o chintesență a gândirii sale civice. Impresionanta cultură și fascinantă experiență de viață ale lui Iordan Chimet sînt valorificate în texte eseistice de înaltă ținută stilistică și morală. Prin intermediul lor, autorul își propune să identifice natura răului care a marcat istoria însăși a secolului XX și să stabilească responsabilitatea scriitorilor (în sens mai larg, a intelectualilor) în impunerea și funcționarea celor două sisteme totalitare siameze: fascismul și comunismul. Din perspectiva situației față de puterea politică, eseistul identifică în momentul de față trei categorii de scriitori (structural, probabil, clarificarea este valabilă și pentru perioadele anterioare, chiar dacă nu întotdeauna cei în cauză s-au putut manifesta în funcție de adevărata lor natură). Prima categorie este aceea a „vizionarului literar, specialistul în universuri imaginare, fabricantul de fantasmă, exploratorul labirintului interior. Dacă vrei scriitorul cu capul în nori” (p. 123). Este vorba de o categorie de scriitori esteți, adesea onorabili, respectați de toată lumea, care fac abstracție de realitatea politică a vremii și de dramele care se petrec adesea chiar sub ochii lor. A doua categorie o constituie scriitorii care s-au transformat „uneori în timpul dictaturii, alteleori după, în lider politic” (p. 123). Speța este bine reprezentată, iar sensurile acestei implicări sînt multiple, acest palier strîngîndu-i laolaltă pe Vaclav Havel, Mario Vargas Llosa, Andrei Pleșu, Corneliu Vadim Tudor, Mihai Ungheanu, Adrian Paunescu. În fine, mai există și categoria scriitorului „independent”, al celui care „nu se situează nici în afara și nici nu se va înregimenta *necondiționat* la vreun program, nici cu ochii închiși, nici cu ochii deschiși” (p. 124). Este categoria căreia îi aparține însuși autorul, alături de, să zicem, Eugen Si-

Iordan Chimet, *Ieșirea din Labirint (Intrarea în Labirint, Ieșirea...)*, Editura Universal Dalsi, București, 2002, 330 p.

mion, Răzvan Voncu, Adam Michnik, Gabriel Liiceanu, Ileana Malăncioiu, Liviu Ioan Stoiciu. Este clar că într-o perioadă de transformări, precum cea actuală, rolul ultimelor două categorii este – poate deveni – determinant. Important este sensul în care acționează cei în cauză. Or, simplele însușiri (neîntîmplătoare) de nume, pe care mi le-am permis, indică tot așteptabile direcții antagonice de acțiune. Care sînt cele corecte? Le-aș putea, fără îndoială, indica pe cele aflate pe gustul meu, dar cu siguranță vor sări mulți care să spună că dreptatea este în altă parte. Așa încît, în lipsă de altceva, trebuie să acceptăm sensul, destul de vag, indicat de Iordan Chimet: „Trecutul, în orice ipostază l-am privi, și-a epuizat virtualitățile, nu va rămîne pentru istorie decît o experiență colectivă definitiv consumată. Schimbarea nu poate fi gîndită decît după reperele, mai mult sau mai puțin clare, ale viitorului către care, vrem-nu vrem, ne îndreptăm” (p. 238).

Iordan Chimet realizează cîteva studii de caz privind atitudinea unor scriitori importanți față de cele două totalitarisme ale veacului trecut. Exemplele sînt de notorietate (Eliade, Cioran, Noica pentru fascism, respectiv Calinescu, Sadoveanu, Arghezi, Camil Petrescu, Cezar Petrescu pentru comunism), dar demonstrația autorului privind culpele morale ale acestor scriitori poate oferi piste noi de discuție. De maxim interes este studiul asupra atracției hipnotice pe care a exercitat-o Nae Ionescu asupra unor tineri excepționali din epoca sa, în pofida inconsecvenței sale politice și a lipsei de originalitate a ideilor sale filozofice. Autorul reconstituie climatul social, politic și intelectual al României anilor '30, iar demonstrația sa este cît se poate de convingătoare.

Istoria culturii nu este făcută

Din ce în ce mai despărțiți de noi toți

Stimate domnule Lucian Raicu,

D UPĂ cel de al doilea telefon al lui Dinescu, să caut să-mi descopăr nu dumneavoastră, ci mie motivele care m-au făcut, la un moment dat, să iau creioanele, hîrțile liniate și „curajul” de-a vă scrie? El, Dinescu, mai în glumă, mai în serios, mi-a zis: „Bătrîne, ești șmecher, îți apare o carte, îi scrii lui Raicu, efectele sînt cele scontate!” Da, o să-mi apară o carte, vă scriu... Numai că ar fi totul prea simplu, prea văzut „dinăfară”. Și de altfel, se va observa, în timp, că e vorba de cu totul altceva. De fapt, „declanșarea” a produs-o, fără să știe, chiar Dinescu! Cele două zile petrecute împreună cu el, acum vreo cîteva săptămîni în urmă, au adăugat acea „gută de Amor”, vorba lui Depărățeanu, ce-a făcut să mi se verse-n bulbuci spumoși sufletul. Bine, veți spune, acesta nu-i un motiv, ci un „factor adjuvant”. Da, voi răspunde, Dinescu, dezinvolt, m-a lovit cu mîna peste cot și degetul meu, care de mult stătea încîrligat pe trăgaci, a apăsător. Pușca o pregătisem, pușca mea subțire, cu lunetă, cu migală celui mai nostalgic asasin!

Inițial am vrut ca toate scrisorile să aibă un supratitlu: *Recviem pentru „Scămoșili”*. Mă gîndeam chiar la o periodicitate a lor strictă, ca și cum ar fi fost o „publicație”. Mi-am dat seama, pe urmă, că asta m-ar stingheri, m-ar inhiba. Iar despre *Scămoșili* eu n-am prea scris nimănui, nimic. Nu am putut. Acum, după atîția ani de la moartea lui, sînt din ce în ce mai convins că acest motou psihopomp mi-a dus sulfetul meu cel adevărat, de poet, cu dînsul, pentru totdeauna, pe-un tărîm sălbatic și dulce. Cu dispariția lui Scămoșili, stimată domnule Lucian Raicu, poezia mea s-a sfîrșit.

Unul din motivele (pe care le voi dezvălui încetul cu încetul) ce m-au făcut să vă scriu a fost, nu zîmbiți, *poziția, amplasamentul* dumneavoastră, în timpul celor două vizite ale mele, în cameră! Stăteați *singur*, într-o parte a odăii, cu geamul deschis abisal în spate, bind meticolos, din ce în ce mai *despărțit* de noi toți care, absolut semnificativ, stam în cealaltă parte, dincolo de peretele, cu înaintarea nopții, tot mai vizibil tencuit. Izolarea era atît de netă, de imposibil de învins încît, dacă aș fi aruncat c-o prăjitură-n dumneavoastră, ea s-ar fi lipit spectaculos, cam la vreun metru și jumătate de țintă, de zidul de după care ne mai făceați semne!

Cu stimă și tristețe,

15.VII. '980

Emil Brumaru

numai din dezertări morale. Au existat în cele două epoci controversate ale secolului XX și scriitori impecabili din punct de vedere moral, care, în împrejurări adesea tragice nu și-au abandonat crezul. În mod paradoxal, nici măcar astăzi atitudinea lor demnă nu este (re)cunoscută la scara societății, iar numele lor au rămas într-un nemeritat plan secund. Spirit justițiar, Iordan Chimet realizează și trei superbe portrete re-

cuperatoare, pentru uzul tinerei generații, ale unor oameni de cultură pe nedrept căzuți în uitare: Alice Voinescu, Ștefan I. Nenițescu și Monseniorul Vladimir Ghyka.

Ieșirea din Labirint... este o carte despre curaj și obsecvitate, despre luciditate și iluzia în utopie, despre modele și false modele în cultură. O carte obligatorie pentru însănătoșirea morală a culturii române. ■

pietă

se topește agonia pe munții Atlas
dintre umerii tai: fixează într-o clipă scrisoarea
esențială

aduc, la marginea patului, euharistia și atâta apă
că oasele tale se spală în râu;
în sala bronzurilor intru apoi, cu tine, pe brațe;
nu privi înainte, e doar lumina lui Dumnezeu naturală
care trage din iluzia absolută a chipului tău

dă-mi mâna, chiar deosebite de-un veac și de atâta
lumina,
vom trece peste moarte, în două:
îmi trag sufletul în locul tău; trec degetele mi-laser
peste răni și aerul încet ți le dizolvă în etherul
pantocrator

între două solstiții, între două echinocții
te îmbrac în oglinda
'n ale cărei ape nu crește decât trunchiul
cu o mie de crengi
melancolia

deschid apoi muntele: ecoul
și trenurile iernii se-aud la mine, în sanctuar;
te ascund în aerul tare și în miezul de noapte

deschid și rup adânc din *marea respirație*
o leg cu migală de tot sistemul tău;
îți dau apoi pământul ca de înnoptare:
efemeră aici, absolută în moarte
tu

opus pentru violoncel și orchestra de cameră

mă întreb uneori dacă Antonin Dvořák
n-a scris pentru tine acel *op* din atmosfera
albă

de puțină cronologie e nevoie acum
când, în asceza serii,
exersezi cadenza din concertul final

dar unde-i orchestra, întreb
de sub coroana de spice, în timp ce o moleculă de apă,
de pe fruntea ta, își desface în hauri formula chimică
din haloul arhetipal;

e mereu în altă parte ceea ce vrem, spui tot mai stins
și, cu-o mișcare de arcuș, înscrii
într-un cerc domol curcubeul
ce bea din rouă, în numărul π

și-i absolut pragul de ether al casei

nu te mișcă, lanțurile de la glezne se aud
în cealaltă parte a nopții;
a crescut fierul, ne leagă și el de pământ,
domnule Mendeleev

l' Air du Temps

eu vin târziu
mereu după tine

dau la o parte atâta uitare
mai tare ca umbra peretele cel greu,
întru-n izvorul de la capătul spectrului
și vin după tine, prin el

mă aud în ecoul mare al casei:
mezaninul de cuarț refractă, n mii de țandări,
dinlăuntru pustiul

Nazaria Buga

Noapte bună, Katherine Mansfield

desen în altă memorie

scriu despre tine oriunde merg
în Karaori, în Alpi ori Kärlesuanda:
ce e de spus e mereu la amurg,
răsăritul lumii e în altă mare

te văd în *châle* de Iberia, cu floarea pe el omnivoră
deși i păstrat în sipetele casei,
în geografia
lui vegetală, te-a înnodat

mereu cobori, mereu urci
Golgotha prin colbul și dansul de aur al zilei –
egală cu tine de când te-ai născut
rasă albă la poalele apei

în splendoare apoi îți adormi agonia
cât mai aproape de viața oglinzii,
peste care ploile duc în lume șiroaie
de uimire, de extaz și sudoare;
de tot ce-ai pierdut,
de ochii tăi în lacrimi

Daruri care vin prea târziu

în Kungliga Bibliothek, intru cu mâinile
'n frigul de pe unul din acele manuscrise insulare

suflate de evul mediu în aur
scriu în hiragana peste peisajul ud
din ecluza privirii care te adoarme:
râuri și Carul Mare, obsesia, visul maori,
valuri și palisade și case pe care le schimbi
la apriga ruletă a nopții

am uitat, țin minte în vis, la lumina
fulgerelor, un flacon cu theriac venețian
iar tu ești, în atriile casei, în suferința
ca varga

mă adâncesc într-un dâmb din irisul tău
fixez acolo axa nopții clare:
noaptea dintr-o mie de ani

ți-am lăsat, pe nisipul de-afară, mașina de scris
Secession

și un cuib cu grafeme dintr-un idiom
disparut, 'nainte de '900,
în marea dalmată

măine master Andru va duce, în New Zealand,
mesajul meu drept în cutia ta de scrisori
de la marginea oceanului.

maria din legendă

sora mea seamănă cu tine, Katherine, ca umbra:
acasă, n Oldenholm, calculează amurgul
hebdomadar; face o medie
sub cumpăna zării, o ia îndelung în privire
și-o toarnă de-a dreptul, în golul memoriei,
sub forma unui fluviu oarecare

ca și tine, dreapta-i mereu la fântână,
așteptând sub osia lumii
apa din profunzime. Doamne,
din părul ei despletit uneori până n șira lactee, a curs
o cascadă cu graminee de apă peste pământul său mic
boreal

sora mea seamănă o amiază cu tine:
pictează pe câmpuri, vangoghian, mari adevăruri
și *incantația*;
apoi barizul muiat într-o mână de stele, pe umerii ei,
o fac să fie un *warrior* sarmat
petrecut în legendă ferecat în zale

podul

vin până la pod: ești
mereu acolo, te sprijini ca nimeni
de transcendent

îmi aduci și azi autograful:
esența dimineții de aur
din colecția regală de manuscrise

văzduhuri se schimbă
'ntre ele; zile și nopți s-au alchimizat
noaptea ies prin dăra lactee
vin la malul pământului greu

sunt amestec de viscol și stea
tămăduiesc iarna ta interioară
viața ta e noaptea mea albă
o văd peste sloiuri spre mare curgând:

ritmurile mari din Karl Orff
bat în vitroure în muzeul nordului

surâsul de apoi te-mbracă
desăvârșit. Mă uit la tine:
nu-i nimeni sub crucea albă. ■

semn de carte

de
Gheorghe Grigurcu

Pornind de la literatura franceză (III)

NU I-AM putea reproșa lui Nicolae Balotă, așa cum ar fi fost poate de așteptat, o anume monotonie, o reluare amenințată de stereotipii a temei "amurgului zeilor culturii" (și al zeilor în genere), a omului ajuns la un nihil total, la o "apocalipsă nihilistă". E la mijloc un leitmotiv al stării d-sale de spirit pe care izbutește a-l face de cele mai multe ori indeajuns de interesant datorită meandrelor culturale prin care-l poartă, ca și reverberației lui în peisaje morale de-o remarcabilă particularizare. O personală participare la conștiința de *vates* al declinului epocal pe care o deslușește cu obstinație, alături de o sumă de conștiințe înalte ale veacului pe care le comentează, este indenegabilă... Jenează însă, în volumul de care ne ocupăm, compus din texte scrise și publicate înainte de 1989, unele semne ale autocenzurii. Oprit a-și exprima întrutotul concepția de *homo religiosus*, Nicolae Balotă își oprește, din când în când, în chip voluntar, demonstrația pentru a introduce câte o notă de apropiere în raport cu ideologia oficială. Fără a se trăda prea mult, recurge la o "mediere", la un compromis între vederile d-sale intime și cerințele instanțelor diriguitoare. Rezultă hibridi între spiritualitatea religioasă de fond și doctrina marxist-leninistă, atee, propagandistică. Astfel Claudel, deși se recunoaște că e "spiritualist", se vede împins către polul opus, al materialismului fie și poetizat: "Poate să pară stranie, dar e perfect explicabilă dorința acestui spiritualist de a atinge o inimă a materiei. În această privință poetul se aseamănă atât de mult cu Teilhard de Chardin, gînditorul foarte actual, fiu al aceleiași ecleezii, care vedea și el în materie elementul vital de care «nu putem suferi să fim despuiați!»". Un anume umanism agreabil "forurilor" ideologiei totali-

tare e de asemenea pus în scenă cu abilitate. Poetica lui Claudel e nu numai "dominată de ideea ordinii", ci și "puternic antropocentrică" (în consonanță, cum ar veni, cu arghezia *Cîntare a omului*). Nu mai puțin apare combătută izolarea individualistă, prin lauda virtuților colectivismului, introduse ca un ou de cuc chiar în cuibul unor teze mistice: "Această ordine, potrivnică marilor existențe dezordonate ale poeziei înșingurate (Rimbaud între aceștia) este o fugă de singurătate și o căutare a universalului. Și aici Claudel urmează pilda spiritului medieval: *In esse uno non est ordo* — în a fi singur nu există ordine — spunea Meister Eckhart. Există o forță obscură, o *occulta virtus* în natură, care urăște, consumă ca focul orice formă izolată, neangrenată într-un întreg: totul e în legătură cu toate". Mixtura dintre idealism și persuasiunea mobilizatoare e incontestabilă. Încheierea unui eseu dedicat lui Sartre are o factură înverdat convențională: "Totuși, efortul său din ultimii ani de a lichida o moștenire idealistă și a consolida noua sa orientare era prea susținut pentru a nu putea fi recunoscut. Analizîndu-și fără cruțare începutul rătăcirilor sale în lumea cuvintelor, el ne prezintă o aventură personală. Dar orice aventură a unui om dobîndește o valoare umană atunci cînd ea îl face să se depășească pe sine, să recunoască datoria sa față de ceilalți oameni, să dorească umanitatea". Nu s-ar părea că procomunismul feroce al filosofului existențialist ar exprima chiar dorința sa de-a sluji "umanitatea"... Era preferabil ca astfel de linii conjuncturale să fi fost revăzute la retipărirea unor texte care, deși în ansamblu onorabile, au stat sub vremi.

SĂ REVENIM însă la firul pozitiv, spiritualist, un fir salutar la ceasul de față ca și înainte de 1989, cînd au fost în cea mai mare parte elaborate, al paginilor pe care le avem în vedere. Foarte semnificativ ni se înfațișează textul intitulat *Enciclopedia "luminilor"*. Din cuprinsul său reiese izbitor profunda diferență dintre Nicolae Balotă și Adrian Marino, impozanții

dioscuri ai științei literare autohtone. Tentația enciclopedică, susține N. Balotă, e una de abdicare de la "esențele ultime", o rețezare a dimensiunii metafizice, un refuz al valorii religioase, o capitulare a neputințelor vizibilului în fața invizibilului pentru care nu are organ: "Ori de câte ori omul renunță la sesizarea esențelor ultime, ori de câte ori se mulțumește cu adunarea sîrguincioasă a faptelor, cu inventarierea febrilă (ca sub o amenințare a metafizicii lezate) a *numelor*, el se înhamă la o vastă lucrare enciclopedică. Alexandrini sau iluministi, cărturari tirzii, demitizatori de tot felul au preferat refugiul în universul văzutelor, unui univers al nevăzutelor, din care se vedeau alungați". În terminologia biblică, familiară lui Nicolae Balotă, i se reproșează duhului enciclopedic mai mult decît reducționismul mistificator al spiritului uman: pur și simplu zădărnica, calpa ordine alfabetică ce n-ar putea suprima babilonia confuziunii fatalmente haotic prin renunțarea la ordinea reală a spiritului. propozițiile au aerul constrîngător al unei polemici subiacente cu teoreticianul literaturii domiciliat la Cluj: "*Enciclopedia* are ceva din titanismul zidurilor ce vor să sfideze cerul.

TURNUL BABEL este imaginea care prezidează o asemenea construcție, și babilonia cuvintelor, în care enciclopediștii vor să pună cea mai simplă, mai umană, mai artificioasă dintre ordini, cea alfabetică, această babilonie rămîne ireductibilă chiar dacă domesticită prin definiții, descrieri și diverse imagini. *Enciclopedia* este o uriașă tentativă de reducere a necunoscutului, de eliminare a oricărui *mysterium tremendum*. Așa cum procedează aci autorul *Dicționarului de idei literare*, enciclopediștii proslăveau civilizația ca pe un panaceu, vișînd a întrona formula unui univers instrumentalizat exclusiv de factorii materiali: "Elogiul industriei care fertilizează totul și răspîndește pretutindeni abundență și viață este elocvent". În concepția lor lejer optimistă, "progresul (...) înlocuiește mîntuirea". Drept corolar, "îndrăz-

neala enciclopediștilor se manifestă îndeosebi față de religie". Lucrurile se înfațișează întocmai ca sub pana contemporanului nostru, Adrian Marino, acest succesor al celebrei întreprinderi a lui Diderot: "Peste tot în *Enciclopedia* lui Diderot credința religioasă apare drept «superstiție pusă în mișcare». A trece prin tăișul sabiei tot ce ține de teologie, această intenție a lui Diderot este urmărită cu perseverență, și nu numai de el, cu un întreg aparat retoric, al aluziilor, ironiilor, al trimiterilor". Dacă ieri preoții au fost judecați "drept oameni care au vrut să-și domine semenii, și osîndiți asemenea despoților, a spiritelor absolutiste", în prezent personalitățile de relief, prin forța lucrurilor directe ("căpitani ideologici", îndrumătorii "de tip guru", după cum îi persiflează Adrian Marino), cad în discredit: "Căci, în fond, absolutul manifestat pe tărîm religios, metafizic, juridic, estetic, etic sau politic, prin principii, legi, porunci etc., este *la bête noire* a enciclopediștilor". Pornire care nu face decît să limiteze enciclopedismul, să acorde iluminismului un statut de iremediabilă relativitate, în cadrele unei mentalități revoluate: "Aceasta determină natura reducționistă a enciclopedismului, aceasta îl limitează între granițe înguste, mult mai înguste decît ar fi vrut ambiția sa atotcuprînzătoare. «Luminile» secolului al XVIII-lea erau mai mult decît șovăitoare atunci cînd atingeau zonele de

frontieră ale umanului. Or, acestea sînt neconținut prezente în orice explorare a condiției umane". Indiscutabil, atracția pe care "Secolul luminilor" și pivotul său teoretic, *Enciclopedia*, o mai exercită asupra unor minți ale timpului actual au generat structuralismul, neopozitivismul îndeobște, într-un aer de stagnare istorică (enciclopedismul fiind prin natura sa antiistoric). În locul gol lăsat de respingerea transcendentei și, în fond, a creației majore care posedă totdeauna un simbul transcendent (în altă parte, glosînd opera abatelui Henri Brémont, eseistul nostru ne reamintește adevărul intuit de poetica medieval-scolastică, după care "în tot ce e frumos se manifestă chemarea unei transcendente"), se lărgește exclusivist zona praxisului, se impune trufia tehnicii nemăsurat proliferante. Oficiază sacerdoții utilului pentru care valoarea lucrurilor e determinată de eficiență. Reținem îndeosebi următoarea considerație cu bătaie în adîncime: "Bernard Groethuysen observa un *esprit de possession* tipic enciclopediștilor, un spirit burghez de capitalizare, de tezurizare. Știința însăși este o posedare a existențelor. Un *a avea* fundamental marchează intenția autorilor *Enciclopediei* de a cuprinde întreaga *avutură* a științelor și artelor". Sa fie deosebirea dintre Nicolae Balotă și Adrian Marino marcată de dramatica deosebire dintre a fi și a avea? ■

Poate fi monitorizată cultura?

(urmăre din pag.3)

Citeam de curînd undeva despre o "Istorie a muzicii europene" publicată sub sigla editurilor Bärenreiter/ Metzler (Kassel, 2002) și în care, pe parcursul a 1400 de pagini, în care sunt prezentați 1200 de ani de istorie a muzicii europene, nu se află nici un nume românesc. Între situații de acest fel și cele discutate mai sus este o legătură foarte strînsă. Rezolvarea acestor probleme nu ține atît de acțiuni de "promovare a culturii românești în lume" înfăptuite de fundații, uniuni și ministere (al căror rol nu poate fi negat, mai cu seamă atunci cînd este vorba de opere literare, strict dependente de limbă, deci necesitînd mediatizare și traducere), cît de schimbarea atitudinii față de comunicarea cu lumea. O timiditate inexplicabilă (combinată cu comoditate) persistă încă la mulți autori, ea vine dintr-un trecut mai îndepărtat și merită o analiză atentă.

Tot mai mulți autori se află în căutarea unor cititori avizați (unii dintre ei la rîndul lor autori), dispuși să le acorde atenție. Cercetători redevabili așteaptă cu lunile, cu anii, apariția unor colegi de breaslă a căror opinie contează și care acceptă să le examineze manuscrisul de sute de pagini în care s-ar afla un rezultat important. Am relatat în altă parte un caz dramatic de acest fel. Cei care cred că au ceva de spus sunt tot mai mulți, cei dispuși să-i asculte, tot mai puțini. Opere de valoare riscă, în aceste condiții, să fie pierdute. Talentul nu este suficient, e nevoie și de abilitatea de a capta atenția. Oferta de lectură este tot mai mare și metodele de citire rapidă, de folosire a rezumatelor cresc în importanță. Un splendid articol al lui Alexandru Calinescu ("Lectura astăzi", în "Prelegeri academice", vol. 1, nr. 1, Editura Apollo, Iași, 2002, 57-62) este revelator în această privință.

Solomon Marcus

Nicolae Balotă, *Literatura franceză de la Villon la zilele noastre*, Ed. Dacia, 2001, 432 pag.

Cronica edițiilor

Despre pseudonime

Nota asupra ediției, Ion Ursulescu începe prin a povesti când, în ce împrejurare și cine i-a sugerat avansarea într-o nouă lucrare despre Panait Istrati, permanentă a preocupărilor sale pe latura istoriei literare. Ca dată, este reținută ziua de 12 iunie a anului 1993. Una, ușor solemnă, în foaierul mare al teatrului brăilean "Maria Filotti", prilejuită de lansarea romanului *Casa cu migdali*, al cărui personaj principal este orașul Brăila, și a ediției *Panait Istrati, Publicistica de tinerețe* (1906-1916). Autorul romanului, conceput ca monografie a locului, este scriitor, după cum de la sine se înțelege. Nu mai puțin, muzicolog, dar în preocuparea sa de zi cu zi, medic. Realizatorul ediției, Ion Ursulescu, este la rândul lui, dramaturg, în palmaresul său numărându-se opt titluri, iar acțiunea a cinci dintre ele a cunoscut confruntarea directă cu publicul în premiere legate de anii 1986 (*Zorile portului*), 1987 (*Problele acuză*), 1988 (*Vârsta primului zbor și Fagure cu inimă*).

Lucrarea este constituită din două părți distincte. *Un punct de vedere referitor la pseudonimele lui Panait Istrati*, în care se împletește cercetarea publicației "România Muncitoare", însumând treisprezece pseudonime folosite în 1906 când, prin *P.*

Istrate, este semnalată prima intrare a lui Panait Istrati în publicistică prin *Regina Hotel*, cu altele, cu mai mică frecvență a colaborării. "Adevărul" și "Dimineața", la aceasta din urmă, fiind angajat de Const. Mille în calitate de corespondent al ziarului la Brăila, "Viața Socială" și "Calendarul Muncii". Am ocolit până acum citarea publicației "Tribuna Transporturilor", pentru a apăsa pe tenacitatea cercetării efectuate de Ion Ursulescu. Lipsind publicația din Biblioteca Academiei, Ion Ursulescu se adresează revistelor "Orizont" din Timișoara și "Familia" din Oradea, pentru că paginile lor reproduc în 14 decembrie 1972 și, respectiv, 1 aprilie 1971, textele numărului comemorativ al "Tribunei Transporturilor" din 6 martie 1915. Adică textele despre Ștefan Gheorghiu, existente și în ediția îngrijită de Al. Talex, *Panait Istrati, Anuntiri, evocări, confesiuni* (1985).

De aceeași tenacitate, esențială în fertilitatea cercetării, dă dovadă Ion Ursulescu atunci când, deși un text din revista geneveză, "La Feuille" este considerat pierdut, și doar amintit în unele bibliografii, fotocopiât după ziarul elvețian, este descoperit și pus la dispoziția sa de către fostul președinte al Asociației "Les Amis de Panait Istrati", Jean Hormière, decedat în 1996.

PUBLICAȚIILE străine, "La Feuille", din Geneva și "L'Humanité Dimanche" ocupă alt important compartiment de studiu al lui Ion

Ursulescu. Pentru "La Feuille", el își dă silința să limpezească atribuțiile textelor lui Panait Istrati, în virtutea câtorva perspective pentru reperarea debuturilor: a debutului într-o limbă străină, după plecarea din România; a debutului în presa occidentală (elvețiană); a debutului cu semnătura *Panait Istrati*. Toate legate de anul 1919. Surpriza care duce la schimbarea de optică referitoare la primul articol scris de Istrati în limba franceză și publicat de Jean Debrat, directorul ziarului, nu este *Tolstoisme ou Bolchévisme*, cum se împământenește în istoria noastră literară, ci *Sur la conférence "Un peuple martyr"*, descoperit de către un francez, Roland Lombard, care îl comunică Asociației "Les Amis de Panait Istrati" în 1993, de îndată publicat în "Cahiers Panait Istrati" însoțit de câteva informații venite din partea președintelui de atunci a Asociației, Dominique Foulle (semnând cu inițialele D.F.). Este textul semnalat mai sus, venit din partea lui Jean Hormière, în timp ce Ion Ursulescu era angajat în elaborarea publicisticii de maturitate a lui Panait Istrati. Aici, antrenarea străinilor, cu conștiința valorii constatări și a intervenirii directe în ambianța istoriei literare și a relațiilor interliteraturi, o consider de mare interes, științific dar și uman, totodată.

Important este limbajul folosit de Panait Istrati într-o scrisoare adresată lui Romain Rolland, la apariția povestirii *Nicolas Tiganu* în "L'Humanité": "Eu am vrut în toate actele mele perfecțiunea cât mai mult

posibilă, *totul sau nimic!*" și, în continuarea ideii de perfecțiune, accentuată câteva rânduri mai jos: "În limba română sunt sclavul cuvântului cizelat și al virgulei, care nu trebuie să lipsească de la locul ei chiar când nu amenință viața unui om. Voiesc același lucru și-n limba franceză și dacă nu există nimeni care să colaboreze cu mine, ei bine, renunț." Asemenea persistență ține de însăși esența creației lui Panait Istrati și de conștiința valorii sale ca scriitor, importanță pentru prototipul timpuriu al autorului, pătruns de misterul producerii realității prin cuvântul scris. Participarea intensă a lui Panait Istrati la construirea limbii printr-un asemenea comentariu de început ne aduce în atenție simțul său literar, controlul asupra celor două limbi în care se exprimă, mitologia personajelor, mistica limbajului, chiar și a limbajului gazetarului, mereu sincer cu el însuși, amar și entuziast, crud, capabil totuși de mare capacitate de înțelegere umană, vehement în tonul militantului sindical, într-o neobosită efervescență, specializată în neliniștea socială.

ATENT mereu la surprinderea exactă a datelor, de care depinde – printre altele – limpezirea momentelor debutului pe diferite direcții, Ion Ursulescu semnalează pentru debutul în presa franceză, publicația "L'Humanité Dimanche", cu *Nicolai Tziganou*, povestire pusă la adăpostul pseudonimului P. I. Delabráila. La ea nu ar fi stricat, adaug eu, pentru largirea imaginii, debutul literar propriu-zis în Franța, în "Europe", 1923, cu povestirea *Kira Kiralina*, la intervenția lui Romain Rolland. Atunci când stă la îndoială în privința cine știe cărui detaliu, întotdeauna motivat, Ion Ursulescu atrage luarea aminte cu observația că pseudonimul a fost doar o sin-

gura oară menționat și asupra căruia poate să se ridice semne de întrebare, ca de exemplu *Un om*, nementionat de alți cercetători, detectat în "România Muncitoare" din 1909, *Pribeagul* și *RM*, din aceeași publicație și același an, 1909.

Ion Ursulescu trimite mereu, ca puncte de referință, la edițiile datorate lui Alexandru Talex, la cercetările în materie de jurnalistică ale lui Mircea Iorgulescu, la cronologia stabilită de Aurelia Batali, față de care nu își reprimă dezaprobarea, când îi descoperă abateri de la realitatea faptelor. Pierde însă din vedere, cel puțin așa presupun după confruntarea datelor, *Dictionarul de pseudonime*, datorat lui Mihail Straje, în care ar fi descoperit neconcordanțe de ani în publicațiile deja știute, și mai ales un pseudonim nesemnalat de Ion Ursulescu, *M.S.* descoperit de Straje în "Almanahul Lumei Ilustrată". Izvoarele folosite de Mihail Straje sunt *Presa muncitorească socialistă din România*, II, 1966; Octavian Grigorescu, *Panait Istrati*, Brăila, 1936; Al. Oprea, *Panait Istrati*, București, 1964; S. Semilian, *Istoricul presei brăilene*, Brăila, 1927; S. Semilian, *Panait Istrati la "România Muncitoare"*, Brăila, 1936. Avansul în credibilitate îl deține totuși cercetarea directă a periodicelor, efectuată de Ion Ursulescu în ediția *Publicistica de tinerețe* (1906-1916) și *Publicistica de maturitate*, în curs de apariție.

Un tablou sprijinit pe ceea ce Ion Ursulescu intitulează *Grupaj selectiv de pseudonime corelate cu scrierile respective* și *Cronologia articolelor reproduse în volum*, între 1906 și 1921, încheie această lucrare, asupra căreia s-ar mai putea spune multe, ca viziune, cuprindere și responsabilitate științifică, pe care autorul ei o pune condiționat în afara oricărei prejudecăți.

Cornelia Ștefănescu

Ion Ursulescu, *Panait Istrati – Pseudonime*. Editura Istros a Muzeului Brăilei, Brăila, 2002.

Ți-e sete de cultură? Bravo! Noi avem de băut.

MIERCURI, 26 februarie	19 ⁰⁰	Întîlnirile României literare Polemică și pamflet. <i>Etica disputelor literare</i>
JOI, 27 februarie	20 ⁰⁰	Teatru: Euri cu Roxana Marian; text & regie: Alina Nelega
VINERI, 28 februarie	21 ⁰⁰	Muzică live: Sarmalele reci
SÎMBĂȚĂ, 1 martie	21 ⁰⁰	Muzică live: Nightloosers
DUMINICĂ, 2 martie	21 ⁰⁰	Seară jazz: Teodora Enache & 4-GIVEN band
MĂRȚI, 4 martie	20 ⁰⁰	Muzică clasică live: Quartet de corni – Iulian Zbârcea, Cristian Borcan, Alexandru Șchiopu, Radu Adrian

MĂRȚI-DUMINICĂ
MĂRȚI-JOI

de la 10³⁰
19⁰⁰-21⁰⁰

Café-bar cu muzică ambientală
Discount 25%

Prezență permanentă a artelor vizuale în expoziția de la parter

CLUBUL
PROMETHEVS

FUNDATIA ANONIMVL

Piața Națională Talex 5-5, etajul 4, Brăila
rezervări la telefon: 336.66.38; 336.66.78

la o primă lectură

de Alex. Ștefănescu

Eugen Simion

Literatura scrisă
la persoana întâi

Critica nedistructivă

EUGEN SIMION are un mod discret de a fi original. De mai bine de douăzeci și cinci de ani explorează sistematic, ca autor, teoretician și critic literar, posibilitățile literaturii scrise la persoana întâi (jurnal intim, autobiografie, memorii etc.). În această aventură intelectuală este aproape singur (în cultura română), dar nu-și dramatizează condiția și nu face paradă de nouitatea descoperirilor sale. Totul a început cu scrierea, acum mai bine de douăzeci și cinci de ani, a unui încântător jurnal parizian, *Timpul trăirii, timpul mărturisirii* (titlu devenit celebru, parafrazat până și de fostul președinte al României, Emil Constantinescu, autor al tetralogiei memorialistice *Timpul dărâmării, timpul zidirii*). Au urmat *Întoarcerea autorului*, 1981, *Sfida retoricii. Jurnal german*, 1987, *Ficțiunea jurnalului intim*, vol.

I-III, 2002, iar de curând - *Genurile biograficului*, culegere de studii la care mă voi referi în continuare.

În *Genurile biograficului* sunt analizate texte aparținând unor autori ca Sainte-Beuve, Șerban Cioculescu, Octavian Paler, Borges, Teohar Mihadaș, Valeriu Cristea, Paul Goma, Belu Zilber, Radu Rosetti, Gabriela Melinescu sau Petre Pandrea care, în mod evident, n-au nimic comun, decât faptul că au scris la un moment dat despre ei înșiși. Eugen Simion încearcă să definească și să clasifice dezordonata masă de evocări, însemnări zilnice, amintiri, scrisori și dialoguri-rememorări (cum sunt cele din volumul *Ia-ți boarfele și umblă de Mariana Marin - Oana Orlea*). În această întreprindere și-i asociază pe teoreticienii din alte spații culturale decât cel românesc, creând o plăcută impresie de cooperare intelectuală internațională, de sincronizare a conștiinței critice românești cu exercițiul critic din străinătate:

“Naratologii mai noi (de felul lui Philippe Lejeune sau Jaap Lintvelt) includ memoriile în spațiul narațiunii la persoana întâi, căreia-i determină specificitatea literară în funcție de relația autor-narator-personaj (actor). Ca și în cazul jurnalului intim sau autobiografiei, cele trei instanțe narative coincid: autorul este tot una cu cel care povestește și se identifică, în egală măsură, cu acela despre care se povestește. Cum vom deosebi, atunci, o pagină de memorii de o pagină strict autobiografică sau de fragmentele scoase dintr-un jurnal intim? Sunt mai multe răspunsuri la această întrebare. Philippe Lejeune, care a studiat în cărțile sale (*Le pacte autobiographique, Je est un autre, Moi aussi*) aceste raporturi, spune că autorul de memorii se comportă ca un martor dublu: al existenței sale și al epocii sale (...). În *autobiografie* și în *jurnalul intim* obiectul discursului este individul însuși (cel care narează), în *memorii* naratorul se povestește pe sine, dar povestește mai ales lumea prin care trece...”

Ca la un simpozion internațional de critică literară, Eugen Simion formulează diverse obiecții în legătură cu clasificarea propusă:

“Observația este în esență justă, dar ea nu lămurește prea bine ce desparte, de pildă, o carte de memorii (Saint-Simon) de o autobiografie de tip Cellini. Ce volum de memorii nu cuprinde implicit o biografie a autorului (o autobiografie) și ce autobiografie nu este, în fapt, și o istorie a epocii, a grupurilor sociale, a moravurilor și mentalităților?”

Iar în cele din urmă, criticul român optează pentru o compartimentare prudentă, practică cu sentimentul relativității. Și recurge la numeroase exemplificări, care nuanțează ideile teoretice, transformându-le într-un instrument delicat și imponderabil, capabil să ordoneze operele literare fără să le deformeze.

Grija de a nu distruge “corola de minuni” a literaturii face parte din stilul critic al lui Eugen Simion. Cine se uită la emisiu-

nile difuzate de *Discovery* a putut vedea, nu de mult, într-un film despre reproducerea crocodilor cum își prinde crocodilul-mamă puilul între falcile prevăzute cu dinți înspăimântători și îl duce, nevătămat, în locul pe care i l-a destinat. O asemenea performanță de delicatețe realizează Eugen Simion, care, folosindu-se de uneltele fioroase ale criticii literare, așază fiecare operă literară exact unde trebuie, cu grijă, cu tandrețe, fără s-o bruscheze în vreun fel.

Portretist și moralist

CU ACEEAȘI precauție respectuoasă, cu același spirit comprehensiv sunt portretizați autorii de jurnale, evocări și memorii. Ceea ce nu înseamnă că din atitudinea portretistului ar lipsi maliția. Dând dovadă de *bungust*, Eugen Simion își privește cu o anumită mefiență (pe fondul unei toleranțe de umanist) personajele, simțind că acceptarea pasivă a unei identități, a unei situații în lume ar fi inexpressivă din punct de vedere literar. Numai luciditatea, reacția critică pot da viață unui personaj.

Operația este cu atât mai dificilă cu cât, în cele mai multe cazuri, autorul cărții face portrete din portrete (folosindu-se de relatări ale unor contemporani, de mărturisiri ale personajului în cauză, de documente indirecte). Și totuși, portretele care rezultă sunt pitorești și sugestive – unele, adevărate capodopere ale genului. Iată, ca exemplu, portretul lui Sainte-Beuve:

“La 29 de ani Sainte-Beuve poartă o bonetă de bumbac, are burtă (*façon Benjamin Constant - jeune*) și nu privește nicodată omul în față. E scund (1,60 m), are umerii strâmți, nasul mare și bărbia proeminentă. Aerul lui ecleziastic intimidează. Participă la început la bătăliile romanticilor, dar, odată cu vârsta, criticul începe să caute prietenii utile, frecventează saloanele influente, se amestecă în politică și nu disprețuiește onorurile. Pentru a intra în Academie face vizite protocolare. Ajunge, în fine, academician și senator. E fericit? Paginile intime ni-l arată veșnic iritat. Se ferește să scrie despre contemporani iar când scrie e foarte prudent. Pe tineri nu-i ia în seamă: *să mai aștepte!* Tinerii se cheamă însă Baudelaire, Nerval și n-au răbdare să aștepte verdicul criticului.”

Sau iată portretul ironic-înduioșător al unui scriitor român mai puțin cunoscut, Constantin Fântâneru:

“Jurnalul său a fost ținut nu în tinerețe, cum ne-am fi așteptat, ci între 1 ianuarie 1969 și 10 august 1973. E scris cu pruden-

ță, în izolarea de la Glodu sau de la Budișteni, sate prăpădite unde autorul se retrăsese. Jurnalul este interesant din cel puțin două puncte de vedere: 1) arată sărăcia dezolantă în care poate să trăiască un intelectual român și 2) arată încercarea aceluiași scriitor uitat de lume de a se salva prin literatură. Un document, așadar, de viață și un document psihologic.

Cel care *se scrie*, acum, fără a mai recurge la ficțiunea romanului-jurnal, îngrijește pasările din curte și apoi traduce o scenă din *Ubu Roi*. Citește pe Valéry și comentează, între două munci agricole, procedeul *mise en ayme* folosit de Gide în romanele sale. Naratorul este profesor suplinitor la școala din sat și nu comunică aproape cu nimeni. Știe latinește și grecește și, mai demult, prin 1932-1944, i-a dat lecții de greacă lui Noica. E înspăimântat de ziua de mâine și, când Zaharia Stancu îi dă o pensie modestă, începe să aibă speranțe.”

Cartea este plină de observații pătrunzătoare în legătură cu psihologia unor personalități arhicunoscute. Eugen Simion rețușează decis *portretele oficiale* ale acestor personalități. Titu Maiorescu însuși este văzut într-o nouă lumină:

“Ce se întâmplă mai departe (în biografia criticului de la *Ju-nimea*, n.n.) contrazice și mai mult ideea unui Maiorescu rece, calculat, arivist. Complicațiile în care intră (scandalul de la Școala Centrală de fete, amorul, aproape conjugal, cu Mite, divorțul de Clara, crizele de disperare și singurătate etc.) denotă mai degrabă altceva. Un ambițios, un carierist dornic să ajungă ar fi procedat altfel, ar fi evitat anumite situații, și-ar fi stăpânit mai bine sentimentele... Dimpotrivă, Maiorescu *produce taraboii* (cum îi scrie lui Carp) oriunde se bagă, recomandă prudența și nu practică deloc prudența... Cultivă teoretic discreția, dar este acuzat public pe drept sau pe nedrept de imoralitate... Este greșit să credem (cum crede G. Calinescu) că Maiorescu trece cu umor peste aceste încercări.... Scriitorul și jurnalul arată, dimpotrivă, o mare inchiitudine și, în anumite clipe, omul este sincer disperat...”

Maiorescu este, repet, un suflet conjugal și chiar în aventura tainuită cu Mite el trăiește într-o conjugalitate amoroasă.”

În afara de portretist, Eugen Simion este și un moralist. Un moralist, nu un moralizator. Din perspectiva lui, scriitorii, creatori de personaje, devin la rândul lor personaje.

Sub privirea cordial-sceptică a lui Eugen Simion, literatura se transformă într-o comedie umană. ■

Daniel Cristea-Enache

“Criticul caută adevărul estetic...”

IOANA SCORUȘ: De curând, “Observator cultural” a inițiat o anchetă în care au fost invitați să răspundă cei mai promițători dintre tinerii critici literari. Te-ai simțit frustrat că nu ai fost invitat?

DANIEL CRISTEA-ENACHE: Bineînțeles... Faptul că revista “Observator cultural” nu m-a invitat să răspund la o anchetă, neconsiderându-mă un tânăr critic promițător, m-a făcut din om – neom. N-am mai putut dormi noaptea, m-am perlit teribil, m-am întors de pe o parte pe alta, am fiert, cum se zice, în suc propriu. Și cum altfel? Nu e vorba atât de frustrare, cât de o mare amărăciune. Știind cât de corect procedeză întotdeauna dl Ion Bogdan Lefter, cât de obiectiv și cumpanit se arată în toate manifestările sale, a figura printre colaboratorii promițători ai revistei Domniei Sale este o onoare și, până la urmă, un ideal. Pentru mine, unul de neatin. Eu rămân cu mediocritatea mea, cu “Adevărul literar și artistic” și cu “Adevărul”, cu “Caiete critice” și cu alte reviste culturale, cu cronicile și interviurile mele prăpădite, cu porcăria mea de volum de debut care a primit două premii importante și a fost nominalizată la încă unul, cu cele peste douăzeci de cronici scrise până acum despre el (meschin, cum sunt, le-am numărat), cu colaborările jalnice la mai multe Dictionare ale scriitorilor români, cu activitatea catastrofală de la Editura Fundației Culturale Române și cu seminariile lamentabile ținute la Facultatea de Litere. Cum poți crede că l-aș fi putut păcăli vreodată pe dl Lefter, că i-aș fi putut satisface (măcar așa, din greșeală) înaltele exigențe? Adică, dacă G. Calinescu, E. Lovinescu, Tudor Vianu, Vladimir Streinu, Șerban Cioculescu, Perpessicius, Ștefan Aug. Doinaș, Marin Preda, Octavian Paler, Nichita Stănescu, Nicolae Breban, Eugen Simion, Valeriu Cristea, Nicolae Manolescu, Virgil Nemoianu, Mircea Iorgulescu, Dumitru Țepeneag, Ana Blandiana, Fănuș Neagu, Gheorghe Grigurcu, Paul Goma, D.R. Popescu, Dorin Tudoran, Cristian Tudor Popescu, Eugen Uricaru, Gabriel Liiceanu, Andrei Pleșu, Dan C. Mihăilescu, Alex. Ștefănescu, Al. Cistelean, H.-R. Patapievici, Petru Cimpoeșu etc. etc., până la Marius Ianuș, din “generația 2000” – dacă toți aceștia au fost puși, în relativ scurta existență a “Observatoru-

lui cultural”, la unul sau altul din colțurile gândirii dlui Lefter, crezi că m-aș fi putut strecura eu în scara de valori de acolo?...

Vezi, stimată Ioana Scoruș, acolo, la Ploiești, unde locuiești și de unde îți trimiți articolele pe care îți spuneam că le citești cu plăcere, te afli la o anumită distanță de lumea literară bucureșteană, cu scena și culisele ei. De acolo, de unde o expediezi, întrebarea ta e legitimă, corectă, numai că ea se referă la o stare de lucruri pe care, aici, aproape toată lumea o cunoaște și o privește ca atare. Poți să faci un test și să-i întrebi ce părere au despre “Observatorul cultural” pe toți cei aflați pe lista de mai sus (evident, pe cei în viață); cred că, în linii mari, îți vor da cam același răspuns. Răspunsul meu e următorul: această revistă (secțiunea literar-ideologică, cu corectitudinea sa politică cu tot) este un fel de *pol al incorectitudinii* în câmpul nostru cultural. Campanii, demascări, voturi de blam, curajoase articolașe nesemnate, interpretări atât de tendențioase, de răuvoitoare, încât nu trebuie decât să le întorci pe dos pentru a obține un adevăr: toate acestea au avut ca efect, până la urmă, o separare vizibilă a apelor. Înclin să-i dau dreptate “scriitorincului” Dan C. Mihăilescu; până la urmă, e bine că această separare s-a produs; e un merit al “Observatorului cultural” că există și, existând, îl putem contempla în toată splendoarea lui.

Știi de cine îmi pare rău, sincer? De unii dintre tinerii talentați care scriu acolo, și care, prin aceasta, au de suferit. În sensul că o parte din ostilitatea sau indiferența scârbită a multora față de dl I.B. Lefter se răsfrânge și asupra lor. Nu e întotdeauna ușor să *disociezi* între director și redactor, între cel care dă indicațiile, și cel care, vrând-nevrând, le respectă. Ce părere ai, de pildă, despre Paul Cernat? Mie mi se pare, din tânără generație de critici, unul dintre cei mai promițători. Câți mai spun asta în afara de mine? Câți o scriu? De ce ecou s-a bucurat prima lui carte (operă colectivă, cu patru autori)? Știi unde am citit cea mai amplă și mai elogioasă cronică despre *În căutarea comunismului pierdut*? În... “Observatorul cultural”! Ar fi comic, dacă n-ar fi destul de trist.

- Stai așa, Daniel, că m-ai luat prea tare. Adică mi-ai preluat rolul. Eu consider poziția

mea, cea de departe de București și de lumea lui culturală, una privilegiată. Îmi oferă șansa de a rămâne cât pot eu de pură, în condițiile în care doar citești presă culturală și încerc să scriu doar despre ceea ce vreau și îmi place sau mă stămește. Dar nu crezi că un critic literar ar trebui să depună orice efort pentru a rămâne liber de influențe deformatoare? Ce importanță au taberele, găștile, bisericuțele din interiorul criticii? Nu ți se pare de bun simț ca important să fie ceea ce spui și nu locul unde ești publicat? Acum mă obligi să ies din rolul pe care mi-l propusese, acela de intervievator, și să mă așez în cel de partener de discuție. Evident că Paul Cernat îmi place, dar nu este treaba mea să fac împărțiri dpdv al valorii și al locului unde valoarea apare, ne este împărțită, și asta poate și datorită faptului că, fiind doar inginer chimist, adică neavând nici o revendicare de la studii “de bransă”, nu prea îmi permit, de pe poziția mea, să decretez. Singurul lucru pe care mi l-am propus atunci când am văzut că sunt publicată a fost acela de a rămâne calmă în fața eventualelor critici negative ce mi s-ar fi putut aduce. Dar să ne întoarcem la tine...

- Cum ți-am spus de la bun început, în “preparativele” acestui dialog, nu are nici o noimă să spui că tu ești “doar inginer chimist”. Poate doar ca să mă complexezi (chimia a fost pentru mine, cu toate eforturile, o limbă străină exotică). Nu trebuie să ai neapărat studii de filologie pentru a citi și a comenta literatura, pentru a-ți exprima o opinie în legătură cu o carte, “decretând” astfel în privința valorii sale. (Până la urmă, după o argumentație oricât de solidă, judecata de valoare, lua-

tă în sine, sună tot ca un decret.) Bine, asta nu înseamnă că toți neaveniții sunt în măsură să comenteze și să evalueze o literatură. E ca și cum eu ți-aș explica ție cum e cu chimia, care sunt marii specialiști din domeniu, în ce constă importanța fiecăruia... E bine ca fiecare să-și delimiteze o zonă de competență și să aspire să devină un specialist în ea. Dar cunosc medici mai competenți în chestiuni de literatură decât “literați” cu toate diplomele luate, prozatori buni care sunt și matematicieni străluciți, ba chiar istorici literari eminente care nu au făcut studii de filologie. Regretatul Ovid S. Crohmălniceanu, de pildă, avea diploma de... inginer constructor. Îmi place așadar să purtăm un dialog cu *feed-back*, să te am ca partener de discuție. Și lasă, că nici tu nu m-ai luat foarte “moale”.

Acum, când spui că stând departe de lumea literară bucureșteană, ai șansa de a rămâne cât poți tu de “pură”, recunoști, implicit, că scena literară de aici nu strălucește. Sau poate că ea strălucește, dar există și niște culise mai întunecoase, un arierplan în care se întâmplă și lucruri mai urâte. Au existat și vor exista întotdeauna; trebuie să ne resemnăm cu asta. Să nu cădem însă nici în extrema cealaltă, și să considerăm că totul, absolut totul se explică prin aranjamente ori lovituri de culise. În ce mă privește, prin această situație în miezul vieții literare (altfel, ce fel de critic de întâmpinare aș mai fi?), cunosc o mare, prea mare parte din aceste culise, astfel că pot anticipa uneori “mutări” pretins inocente, ce va scrie X despre Y și de ce va scrie cum va scrie. Încă înainte de campania “Observatorului cultural” împotriva cărții lui Patapievici, știam că ea va avea loc, și încă

în acele forme isteric-demascatoare. Sunt câteva reviste pe care le citesc aproape numai ca să-mi verific “expectanțele”. Deși nu sunt nici pe departe un maestru al *pre-științei*, ca un cunoscut erou de literatură S.F.

În aceste condiții, când știi prea multe lucruri ce acoperă ca niște pânze de păianjen operele literare, singura soluție pentru un critic care vrea să fie onest e să se lase *purtat* de textul pe care îl citește. Dacă acesta e bun, restul (combinații, matrapazlăcuri, hibe morale) contează mai puțin. Menirea criticului literar e să fie critic literar, nu judecător ori procuror moral. Dar dacă textul din față mai e și revoltător de prost, atunci chiar că autorul care l-a produs nu mai poate conta pe prețuirea criticului. Disocierile sunt însă întotdeauna necesare, pentru că altfel planurile se confundă și judecata de valoare e perturbată. De Paul Cernat, tocmai asta îți spuneam: că fac o distincție între el și spiritul încarnat de directorul său. Căci fiecare răspunde pentru ceea ce face el. Numai că alții s-au mai și săturat de asemenea disocieri; când publicația respectivă procedeză cum procedeză, reacțiile din jur nu mai sunt, chiar toate, foarte nuanțate. Și acum e rândul tău, cu alte întrebări provocatoare.

- Spuneai mai devreme că e bine ca fiecare să devină specialist în ceva. Într-un interviu pe care acum îl fac și nu cred că este frumos să deconspir atâtea vreme cât încă nu este publicat, cineva tocmai asta reproșă românilor: comoditatea specializării, subliniind faptul că în România de azi nu mai poți fi ceea ce erau Rădulescu-Motru sau Ralea, adică în același timp să deții două sau mai multe specializări, să acoperi o plajă cât mai mare, asta nu doar pentru că lumea începe să te privească straniu, ci și datorită modei de la noi de a fi expert într-un singur lucru. Lui Dan C. Mihăilescu, de exemplu, i s-a reproșat tocmai inversul, și anume faptul că, datorită diverselor activități, întârzie să-și dea doctoratul, de parcă lucrul ăsta l-ar transforma în ceva mai mult decât ceea ce deja este. În privința specializării, deci, opiniile văd că sunt împărțite. Trecând în alt plan, spune-mi, ai pierdut prietenii din pricina cronicilor publicate? Ce reacții ai primit, de exemplu, după publicarea discuției cu Ileana Mălăncioiu din “Adevărul literar și artistic”?

- Ca să închei cu subiectul specializării/ specializărilor, aș zice că măcar una trebuie să aibă omul. Măcar la un lucru să se priceapă, dacă nu la mai multe! Dar, la noi, se întâlnește mai degrabă exemplul opus: al celui care se pricepe la toate, care are

opinii ferme despre orice. Și nu e vorba, din păcate, de niște personalități de tip renescentist, gâlgând aici, în Sud-Estul Europei, ci, *helas!*, de niște "autorități" fără fundament: simple *suprafețe*, fixate pe alte suprafețe, de hârtie sau de sticlă.

Trecând acum la cele două noi întrebări, nici a puteai găsi un moment mai bun ca să le pui. Fragmentele din dialogul cu Ileana Mălăncioiu aparute în "Adevărul literar și artistic" s-au bucurat de niște reacții și ecouri extraordinare. Multă lume m-a felicitat – deși, evident, meritul nu este al meu, ci al Ilenei Mălăncioiu –, câțiva s-au arătat foarte interesați de data când va apărea cartea, au fost ecouri în mai multe publicații, din București și din provincie. O singură umbră în acest peisaj aproape perfect: la Târgul de Carte din noiembrie, întâlnindu-mă cu Nicolae Breban, acesta a ținut să-mi spună (textual): "Ai pierdut prietenia lui Nicolae Breban!". Culmea e că eu îl prețuiesc foarte mult, ca prozator, și îi datoriez angajarea mea, acum aproape 10 ani, pe un post de corector la "Contemporanul - ideea europeană". Dar, pur și simplu, mi s-au părut absolut inacceptabile, din punct de vedere moral, și chiar prin prisma unei anumite *stilistici* a comportamentului unui scriitor, acele dedicații pe care le-a dat, pe mai multe volume, tovarășului Nicolae Ceaușescu și tovarășei Elena Ceaușescu. Hai, dedicațiile către primul mai treacă meargă: din nefericire, Nicolae Breban nu e singurul dintre scriitorii noștri în culpă. Dar *tovarășe!* E prea de tot. Ștacheta e prea jos, compromisul e prea mare (și chiar gratuit), ca să pot trece cu seninătate peste el. Nici o "abusalitate" nu poate scuza asta.

La cronicile literare propriu-zise au fost, în general vorbind, reacții mai mult bune și foarte bune, decât rele. Ca să încep cu acestea din urmă, în topul meu personal, locul întâi e disputat de doi concurenți acerbi: Cezar Paul-Bădescu (care, după o cronică negativă la o carte făcută de el pe marginea "cazului" Eminescu, a scris despre mine că îmi fac publicitate pe mormântul lui Valeriu Cristea) și Răzvan Voncu (care, în urma observației mele că cronicile lui sunt suspect de acomodante cu autorii cărților, m-a împroșcat cu toate culorile paletelor sale, gen "România Mare", făcându-mi în frunte și un zbenhgi: *aș fi o Iudă*). Simptome de tinerețe impulsivă? Nu cred. Parcă e vorba, în aceste cazuri, de altceva...

Dar aș fi nedrept să nu spun că am avut, de foarte multe ori, parte de reacții frumoase, unele emoționante. E important pentru un cronicar literar să aibă

acest ecou al muncii sale. În fond, el operează în câmpul actualității, al materiei literare încă fierbinti; or, reacțiile la ceea ce face el ies tot de aici. Pe scurt, e o motivație în plus pentru efortul, destul de mare, de a citi în fiecare săptămână o carte pentru a scrie despre ea. În sfârșit, să mai spun că mai am, la acest "punct", două bucurii. Una apare atunci când primesc de la un scriitor de valoare o carte cu o dedicație ieșită din tiparul amabilității convenționale. A doua poate părea nițel deplasată, dar nu e: sun la telefon pe cineva, și îmi răspunde o voce politicoasă, dar cam rece, de nu chiar acra. După care, când mă recomand, vocea se schimbă complet, tonul devine cald și apropiat. N-am încotro: mă bucur, în sinea mea. Poate de aceea și *râd* atât de des la telefon, spre uimirea celor din jur. Normal că aceștia își zic: "De ce tot râde omul asta?" Vorba lui Preda: știe el de ce...

- *Totuși, dragă Daniel, trebuie să recunoști că nu este tocmai comod să publici ceea ce spui tu (mă refer la verdictele negative), fără riscul de a-ți atrage, mai apoi, antipatia unora. Consideri că ești, în acest sens, un om curajos?*

- Nu cred că, la treisprezece ani după Revoluția din decembrie '89, o obiecție ori o rezervă critică la adresa cuiva poate atrage nepublicarea textului în care acestea au fost formulate. N-ar fi "comod" să se publice așa ceva? Dar aceasta este însăși condiția de existență și de valabilitate a criticii literare! Dacă îi luăm sau îi limităm criticului dreptul de a spune fie *da*, fie *nu*, ce-i mai rămâne? Să fie un agent de reclamă? Sau, invers, un aruncător de flăcări, un Rambo în jungla literelor?

Asta pe de o parte. Pe de alta: aș vrea să-ți spun că, din fericire, autorii importanți preferă niște obiecții argumentate, în locul unor elogii calpe. Îi *ajută* mai mult primele. Celelalte sunt alunecoase și la propriu, și la figurat: utilizând numai hiperbola, ele nu spun, de fapt, nimic. Ca să-ți dau un exemplu, am avut cu Nicolae Manolescu, acum câțiva ani, un schimb de opinii extrem de tăioase, cu accente aproape pamfletare. Asta nu l-a împiedicat pe criticul "șazecist" (unul dintre cei mai importanți din ultimele decenii și, indiscutabil, cronicarul numărului unu) să-mi citească *sine ira et studio* volumul de debut. Există, și în domeniul atât de "fluid" al literaturii (și al criticii pe marginea ei), o constrângere pe care textul o face asupra celui ce îl citește cu onestitate. O *evidență*, până la urmă. De aceea eu, de pildă, nu mă pot pronunța asupra unei opere până când nu am parcurs-o integral.

Nu e nici un fel de curaj aici, sau e un curaj echivalent cu bunul simț, adică ceva pe care ar trebui să îl avem în sânge.

- *Eu mai degrabă doream să subliniez faptul că la noi o revistă este etichetată după numele celor ce semnează în ea și, evident, după ceea ce spun semnatarii. Tu ai devenit un tip incomod pentru mulți și nu are rost să ne prefacem că nu știm acest lucru, și nici măcar să ne întrebăm de ce ești astfel receptat. Sigur că lauda nu face la fel de bine precum critica, dar în România a critica înseamnă, pentru cel luat în vizor, semnalul de pornire al unei ineficiente lupte. Nu ne uimește, deci, faptul că scriitorii, în loc să-și vadă de scrisul lor, sar la bataie în clipa în care cartea lor a devenit obiect de critică literară. Dar și criticii între ei fac același lucru, ceea ce nu ar fi deloc grav dacă ar fi vorba despre o luptă de idei și nu despre una care își propune să apere o tabără sau alta, un scriitor sau gruparea din care face parte. Astfel, se consumă steril timp, nervi și spațiile publicațiilor, ceea ce pe cititorul simplu nu îl interesează sub nici o formă. Nu greșea prea tare cine spunea că scriitorii scriu ca să se citească singuri iar criticii ca să se citească între ei. Până la urmă, la ce mai folosește azi critica literară?*

- Nu țin neapărat să te contrazic, dar eu am o perspectivă diferită, sensibil diferită, asupra a ceea ce se întâmplă azi în câmpul cultural. Nu știu cine spunea că "scriitorii scriu ca să se citească singuri, iar criticii ca să se citească între ei". Poate cineva pe care nu îl citesc nici scriitorii, nici criticii, și atunci frustrarea îi aduce în fața ochilor minții un peisaj dezolant. Poate a spus-o chiar un scriitor veritabil. Oricum, nu cred că acesta e adevărul. Sigur, s-au pierdut după Revoluție acele "mase largi" de cititori care, în lipsă de altceva, se orientau către literatură, către artă în general. Acum, când există atâtea și atâtea forme de distracție/petrecere a timpului liber, au rămas alături de literatură cei cu adevărat pasionați de ea. Te asigur că ei citesc, și chiar cu o curiozitate vie, cărți și reviste; ai văzut ce afliuță e la cele două Târguri de Carte de la București? Și asta în condițiile în care puterea de cumpărare e foarte scăzută. Pe acești cititori se poate conta. E firesc, pe de altă parte, ca ei să aibă anumite preferințe, anumite opțiuni, să le placă mai mult o revistă sau alta, să-l guste sau nu pe un scriitor. E dreptul lor.

Criticul literar, în schimb, are mai mult obligații decât drepturi. El nu poate spune, cu seninătate: nu-mi place cutare, nu dau doi bani pe cutare, X mă

am primit la redacție

Cărți

- Geo Dumitrescu, *Poezii*, Ediția a II-a cu o prefață de Daniel-Cristea Enache, Ed. Curtea Veche, București, 2002, 282 pag.
- Maurice Nadeau, *Să fie binecuvântați!*, pref. de Ov. S. Crohmălniceanu, trad. din franceză de Ioana Pârvolescu, București, Est-Samuel Tastet Editeur, 2002. 576 pag.
- Alexandru Dobres, *Folclorul și etnografia sub protecția Academiei Române*, București, Academia Română, Fundația Națională pentru Știință și Artă, Institutul de Istorie și Teorie Literară "G. Călinescu", 2002. 288 pag.
- *Cele mai vechi cărți populare în literatura română, vol. VI - Scrieri eshatologice postbizantine (Vedenia Sofianei, Viața lui Anastasie, Vedenia lui Chir Daniil)*, studiu introductiv, ediție și glosar de Andrei Timotin, București, Fundația Națională pentru Știință și Artă, 2002 (lucrare girată de Academia Română, Institutul de lingvistică "Iorgu Iordan - Al. Rosetti", Institutul de Studii Sud-Est Europene; coordonatori ai colecției: Ion Ghețe și Alexandru Mareș).
- Iordan Datcu, *Repere în etnologia românească*, București, Academia Română, Fundația Națională pentru Știință și Artă, Institutul de Istorie și Teorie Literară "G. Călinescu", 2002. 330 pag.
- Monica Mihaela Busuioc, *Munca și răsplata ei, secolele XVII-XVIII*, studiu de terminologie, vol. II (...*avaet, bacșis, brudină, căminărit, cihodărit, dijmărit, filodorimă, gardurărit, gloabă, huzmet, ispașă, mită, pârparit, plocon, rușfet, șugubină, telălăc, tringhelt, vadrărit, vinărici, zeciuală...*), București, Academia Română, Fundația Națională pentru Știință și Artă, Institutul de lingvistică "Iorgu Iordan - Al. Rosetti", 2002. 220 pag.
- *Scriitori către N. Iorga*, vol. VI (1919-1920), partea I, ediție îngrijită de Petre Turlea, col. "Documente literare", București, Academia Română, Fundația Națională pentru Știință și Artă, Institutul de Istorie și Teorie Literară "G. Călinescu", 2002. 200 pag.
- Iordan Chimet, *Ieșirea din Labirint (Intrarea în Labirint, Ieșirea... etc.)*, București, Ed. Universal Dalsi, 2002. 332 pag.
- Horia Gane, *Calm, pus deoparte*, poezii, antologie de autor, volum editat la Arvin Press, București, 2002 (prefață de Nicolae Manolescu). 108 pag.
- Daniel Bănuțescu, *Te voi iubi până la sfârșitul patului*, cu o prefață de Horia Gârbea, ediția a II-a, revăzută, Botoșani, Ed. Axa, 2002 (versuri). 98 pag.
- Daniel, al rugăciunii, (... *prima jumătate a anului*), București, Ed. Muzeul Literaturii Române, 2002 (versuri de Daniel Bănuțescu; prezentare pe ultima copertă de Radu Aldulescu). 92 pag.
- George Arion, *Nesfârșita zi de ieri*, București, Ed. Flacăra, 2002 (roman). 272 pag.
- George Arion, *Crimele din Barintown*, București, Ed. Flacăra, 2002 (proză scurtă). 240 pag.

enervează iar Y mă entuziasmează. El trebuie să *argumenteze* toate aceste enunțuri, să explice convingător motivele adeziunii sau respingerii sale. Critica literară la asta folosește (azi, ca și ieri): să ofere literaturii o scară de valori; să tragă linia despărțitoare între literatura bună și cea de slabă factură; să deseneze, totodată, relieful divers, de nu chiar accidentat, al unei literaturi. Nu scrii numai despre capodopere, nu scrii numai despre rebuturi. Acestea sunt extremitățile. Critica e, într-un fel, acea oglindă stendhaliană plimbată de-a lungul unui drum – numai că drumul este, în cazul ei, unul al literaturii. În fine, ca să repet un truism, criticul intermediază între scriitor și

cititor (în ambele sensuri, de la unul spre celălalt). Aș adăuga că el este, de multe ori, o punte solidă în chiar scrisul unui autor. În sensul că scriitorul care e atent la semnalele criticului și este convins de adevărul concluziilor acestuia poate să treacă mai repede de la un drum înfundat la unul deschis, poate să renunțe la o anumită manieră și să abordeze o alta ș.a.m.d. De ce crezi că scriitorii citesc cu atâta aviditate cronicile, articolele și cărțile despre ei? Nu numai din vanitate. Prin intermediul acestor comentarii critice, ei se pot *verifica*.

Convorbire realizată de
Ioana Scoruș

(continuare în pag. 19)

prepeleac

de Constantin Ţoiu

Substantivul absent din dicționare

În *Jurnalul unui scriitor din anul 1873*, Dostoievski povestește o mică întâmplare personală trăită la Petersburg.

În mizeria unei veri din nordul imperial, cu mult praf, căldură și vodcă, el dă, și nu mai scapă de ei, de niște inși beți injurând tot timpul. Exact, dar exact ca la noi.

„Într-o seară târzie de duminică – povestește divinusul prozator – mi-a fost dat să fac vreo cincisprezece pași împreună cu un grup de șase meșteri beți și m-am convins deodată că toate gândurile, toate simțirile și chiar cele mai profunde judecăți pot fi exprimate prin simpla rostire a unui substantiv extrem de scurt.

Un tânăr pronunță dur și energic substantivul, ca să-și exprime disprețuitoarea sa negare a ceva despre care s-a vorbit mai înainte.

Un altul, drept răspuns, pronunță același substantiv, dar într-un cu totul alt sens și ton...

Un al treilea e cuprins de indignare față de primul tânăr... și-i strigă în față același substantiv.

În momentul acesta, se amestecă din nou al doilea flăcău, pe care l-a indignat cel de al treilea, cel cu ocară...

Deodată însă, un al patrulea tânăr, care tăcuse până atunci, găsind probabil dezlegarea acelei dificultăți primare din care s-au apucat să se certe, ridică mâna și strigă...

Credeți că strigă *evrica*?... Ei bine, nu... repetă același substantiv absent din dicționare, un singur cuvânt, doar unul singur, însă cu entuziasm, cu un strigăt de încântare, cu o încântare prea mare parcă, pentru că cel de al șaselea, care e și cel mai bătrân și mohorât... – ne mai având ce să spună, rostește în contradictoriu același substantiv.

„Și așa, fără să pronunțe nici un alt cuvânt, – încheie în cele din urmă Feodor Dostoievski – ei au repetat unul după altul de șase ori la rând numai această vorbă, înțelegându-se perfect

unul cu altul.”

Poanta e că autorul, molipsit de „discuția” lor aprinsă, se vâra și el în ea, rostind automat, la rândul său, substantivul.

Toți tac și se uită la el, surprinși, incapabili să mai articuleze ceva. Apoi, unul dintre ei, venindu-și în fire, îi strigă din mers:

– Dar dumneata la ce-l mai zici a șaptea oară, dacă tot zici că am zis de șase ori?”

De atunci, trecură câteva războaie mondiale lungi, plus jumătatea de secol de comunism și ceva de zgudui Rusia, iar cei șase meșteri petersburghezi, devenind între timp și revoluționari, bine înțeleși, rostiră mai departe același substantiv lipsind din dicționare, scurt și energic, diferit de al nostru, noi fiind de gînta latină.

(Dostoievski, *Opere*, volumul 11, *Mici tablouri*, cap. 2, pagina 124, traducere și aparat critic de Leonida Teodorescu, studiu introductiv de Ion Ianoși, editura Univers, 1974).

am primit la redacție

Reviste

- *Arca*, revistă lunară de literatură, eseu, arte vizuale, muzică, fondată în februarie 1990 la Arad. Anul XIII, nr. 10-11-12 (151-152-153) 2002. Editor: Centrul Cultural Județean Arad. Apare sub egida Uniunii Scriitorilor din România. Redactor-șef: Vasile Dan. *Brâncuși, Cioran, Ionescu în Montparnasse, Beaubourg și pe autostradă* de Vasile Dan, *Cartea sau calculatorul? Literatura sau Internetul?* de Lazăr Faur, *Câteva considerații cu privire la istoriografia română contemporană* de Sorin Mitu, *Semnificațiile „cazului Pătrășcanu”* de Antoniu Martin, *Limbaj și realitate* de Ștefan Munteanu, *Secvențe literare germane* de Mircea M. Pop etc.
- *Dacia literară*, fondată în 1840 de Mihail Kogălniceanu, anul XIII (serie nouă). Apare la Iași. Editori: Muzeul Literaturii Române Iași și Societatea Culturală „Junimea '90”. Director de onoare: Alexandru Zub. Coordonator și inițiator al seriei noi: Lucian Vasiliu. Redactor-șef: Ștefan Oprea. Nr. 47 (4/ 2002). Semnează: Petru Ursache, Al. Zub, Gavril Istrate, Const. Ciopraga, Mircea Coloșenco, Natalia Cantemir, Ioan Holban ș.a. Revista publică interviuri cu Mihai Ursachi („Când cenzura exista, știam că ne citește cineva”) și Mircea Cărtărescu („Compartimentul cel mai marcat de criză, în ultima vreme, este cel al criticii literare”).

BĂTĂLIILE lexicale purtate în jurul neologismelor au pus în umbră, în genere, opțiunile sintactico-stilistice ale limbii române literare. Cultivatorii limbii n-au dat multă importanță sintaxei, în domeniul căreia întâlnim puține normări explicite (recomandarea unor construcții, interzicerea altora). În evitarea unor îmbinări sintactice par să acționeze mai mult simțul individual al limbii și principiul eufoniei decât presiunea unor prescripții. Un caz semnificativ, care ne poate permite să verificăm tradițiile normative și eventualele lor efecte actuale, este cel al succesiunii mai multor substantive în genitiv - necoordonate, ierarhizate prin relația specifică pe care fiecare substantiv determinant o realizează cu cel precedent: „consecințele deciziei președinților comisiei”. Construcția este puțin probabilă în limba populară, dar constituie o adevărată tentație în stilul nominal al limbii culte (în limbajul științific, juridic, administrativ). De fapt, chiar și limba populară utilizează tiparul, dar aproape exclusiv în formulele onomastice extensive și explicative („Ion a lu Vasile a Mariei Vameșului”). Ca și în alte cazuri, pentru a formula cu oarecare convingere ipoteze asupra raportului dintre trăsăturile structurale ale limbii și deciziile culturale care i-au influențat evoluția ar trebui să dispunem de foarte multe date: în primul rând, de o analiză exhaustivă a modului în care construcția în cauză a fost prezen-

păcatele limbii

de Rodica Zafiu

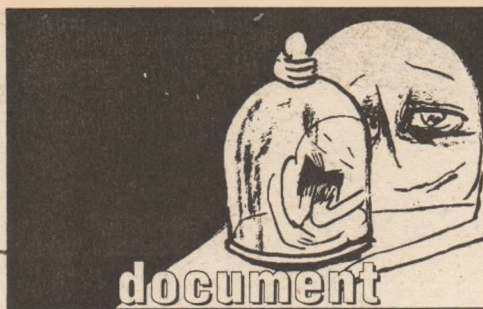
Lanțul de genitive

tată, de-a lungul timpului, în gramaticile și în manualele școlare românești. În momentul de față, evaluarea normativă a înălțurii de genitive este cuprinsă pe scurt și în aspectele sale esențiale în *Gramatica pentru toți* a Mioarei Avram: „Se recomandă evitarea mai multor genitive la rând, îndeosebi a celor cu structură formală asemănătoare. Construcții ca *grădina vecinului colegului fiului meu* sînt inestetice (neufonice), iar uneori și echivoce prin dificultatea de a se urmări lanțul de relații” (1997, p. 65-66). În primele gramatici românești, destul de sumare, e greu să găsim asemenea recomandări, pentru a reconstitui vechimea tradiției normative. O formulare explicită și limpede – în ciuda terminologiei date și a latinismelor previzibile – apare totuși la Timotei Cipariu, în *Gramatica limbii române. Partea II. Sintetică*, București, 1877: în care găsim atît descrierea strict structurală a posibilităților gramaticale cît și opțiunea culturală a utilizării lor limitate. Dintr-un punct de vedere formal, determinarea prin genitiv e recurentă și potențial infinită: „cuvintele dependente de alt cuvînt sînt dependentele lui, și într-o propoziție complexă pot să fie cît de multe, încît și cuvintele dependente pot să-și aibă mai încolo dependentele sale, pr. «cartea nașterii lui Is. Chr., fiului lui David, fiului lui Abraam», cu șeasă genitivi de dependență, cu aposite cu tot” (în *Opere*, II, 1992, p. 272). Peste cîteva pagini apare însă recomandarea clară și motivată de a se limita înălțuirea: „Însă și numele pus înaintea poate să depindă de alt precedente și așa să fie și el pus asemenea în genitiv, pr. (...) *facerea semnului crucei; verdeața ierbei cîmpilor; frumusețile florilor plantelor* etc., și așa mai încolo, estinzînd numărul numelor cu relațiunea genitivale. Numai cît estensiunea prea lungă și încă cu cît este mai lungă cu atît este mai neplăcută, atît pentru îngreunarea înțelesului, cît și pentru monotonia formelor repetate fără întrerupere. De aceea și concatenarea genitivilor este a se restrînge pre cît se poate mai mult” (p. 325).

În „limba de lemn” a discursului public românesc din anii 1950-1989, stilul nominal do-

mina, succesiunea greoaie de genitive fiind deci destul de frecventă. În stilul jurnalistic actual formulele administrative joacă un rol secundar, aparînd în unele subvariante stilistice, în care putem așadar găsi și exemple de formule excesive ale succesiunii de genitive. În genere, atrag atenția lanțurile cuprinzînd cel puțin trei genitive, dintre care fiecare e atributul termenului precedent: „o reflectare a efectului prezenței agenților” (*Evenimentul zilei* = EZ 1079, 1996, 4); exemplul următor aparține unui text clar parodic, așa cum o indică nu numai numărul determinărilor, ci și redundanța lor semantică: „Relansarea accelerării intensificării procesului de iuțire mai rapidă a luptei anticorupție” (*Academia Căpăvencu* 20, 1999, 8). Succesiunea a două genitive e frecventă și normală; apariția a mai mult de trei e însă foarte rară. Secvența de patru substantive în genitiv se poate datora integrării sintactice a unui titlu care conținea deja două genitive: „amînarea adoptării Legii accelerării privatizării” (*România liberă* 1431, 1994, 3). În determinarea gradelor de acceptare a construcțiilor intră factorii evocați în recomandările lui T. Cipariu sau ale Mioarei Avram: dificultatea de a urmări relația semantică și mai ales monotonia repetării cacofonice a formelor. Sînt deci mai ușor acceptate succesiunile în care alternează terminații diferite ale substantivelor (articolul apare în forme masculine și feminine, la singular și la plural): „să se concentreze asupra îndeplinirii obiectivelor programului” (EZ 2318, 2000, 11); „membrii delegației coordonatorilor proiectului UNICEF” (*Adevărul* 3861, 2002, 3). O terminație identică (același gen și număr, aceeași variantă combinatorie a morfemelor) face să devină supărătoare chiar succesiunea a două genitive – „prelungirea suspendării arestării” (*Meridian* 504, 1994, 16) –, cu atît mai mult secvențele mai ample care o cuprind: „un aspect relevant al ignorării primejdiei goanei” (EZ 1115, 1996, 4); „represalii împotriva firmei fiicei prefectului” (EZ 2313, 2000, 12); „în afara acestor elemente specifice decorului momentului întâmplării” (EZ 1115, 1996, 4) etc. ■

Cu IOANA BERINDEI
despre

Istorie, repovestită fără părtinire

PE DOAMNA Ioana Berindei am cunoscut-o în urmă cu câțiva ani în împrejurări fără legătură cu cercetarea istorică. Soție, fiică și mamă de istoric, doamna Ioana Berindei este ea însăși licențiată în istorie.

Fiică a liderului țărănist Ioan Hudiță, doamna Ioana Berindei este azi un "martor" rar prin apartenența sa la categoria socială menită dispariției de către regimul politic comunist. Are însă o biografie unică în istoria acelei vremi în România, prin condiția de femeie ce a purtat o sarcină, a născut și și-a crescut, până aproape de un an, fetița-n închisoare.

Impresionată în egală măsură de farmecul distinsei doamne, am fost curioasă să știu cum se raportează la trecutul apropiat un astfel de trăitor al lui.

În povestirea istoriei proprii, marcată de momentele de "fractură" 1944 și 1989, doamna Ioana Berindei pledează pentru rescrierea istoriei fără părtinire și fără ură, cu demnitate și respect pentru lege și adevăr. Căci dacă în spiritul aceluiași valori ar fi continuu trăit și prezentul cotidian, drame ca acelea ale biografiei sale nu ar fi fost și n-ar mai fi posibile.

Lavinia Betea

Licențiată "magna cum laudae" în istorie

- Pot folosi reportofonul?... Sunteți soția istoricului Dan Berindei și Dv. înșivă ați studiat istoria...

- Cum vă spuneam, eu am făcut istoria deoarece am fost un copil cuminte și ascultător. Am vrut să fac științele naturii fiindcă și locuiam lângă grădina botanică. Și speram că voi reuși până la urmă, că voi fi directoarea Grădinii Botanice. Un vis care cred că s-ar fi împlinit. Dar tatăl meu" care și-a făcut doctoratul la Paris, cu bursă regală - cum primea bursa, își cumpăra cărți. Cu greu și-a adunat lazi cu cărți. Nu cu haine, cu cadouri și cu boarfe, ci cu multe cărți a venit în țară. Casa noastră de la Iași - că la Iași a fost el conferențiar universitar - era cum vedeți aici, până-n tavan, bibliotecă plină cu cărți. Mai am o soră care a făcut pianul. Și a intrat chiar prima la Conservator. După ce-am luat bacalauratul, am spus că la toamnă dau la științele naturii ca să fac botanică. Tatăl meu mi-a lăsat un timp să rumeg treaba asta și într-o zi, după dejun, îmi spune: "Măi fată, sora ta face pian - am constatat că are talent, o lasăm să lucreze -, dar tu trebuie să faci istoria. Eu cui să las biblioteca asta?"

Istoricul Dan Berindei, aflat aproape, râde...

"Da, dar mie nu-mi place istoria...n-am acest talent!" Eu știu să răspund și să vorbesc la

ce-am înțeles bine. Și într-adevăr, istorie diplomatică știu. Dar dacă mă pui pe mine să vorbesc în date precise de-aici până aici și în aceste date să știu ce s-a-n-tâmplat.... Știu și ce s-a-n-tâmplat, dar nu mă pune să vorbesc despre asta... istoricește! N-aș fi fost bună de profesoară pentru nimic în lume! Totuși am dat examen, în toamnă, la istorie. Și acolo l-am cunoscut pe Dan. El era deja-n anul doi, eu anul întâi. L-am cunoscut la un seminar al lui Gheorghe Brătianu.

- În ce an?

- În '42 mi-am luat bacalauratul și în toamnă am intrat la facultate. Am fost colegă cu Monica Lovinescu. Am dat două examene cu tatăl meu. Aveam colegă și pe Fraga Tomaziu²⁾. Tomaziu, soțul ei, a făcut închisoare foarte multă, a scris o carte despre închisoare. El a făcut închisoare pentru englezi și englezii l-au scos și i-au dat pensie până la moarte. Am întâlnit-o, după multă vreme, pe Fraga la Paris. Și Fraga a chemat-o pe Monica. Acolo ne-am revăzut cele trei foste colege.

- Când, la Paris?

- În '73. Iar eu le-am spus: "Am un fiu" la Paris ce-a terminat la rândul-i istoria însă el zice, mamă, vezi pe cine vrei, dar eu nu vreau politică, nu vreau să mă implic". Asta-mi amintește Monica de câte ori mă vede. Și după aia, întâmplător, l-a cunoscut pe Mihnea. "Și de-atunci ne bociuiește pentru treburi românești; el ne mână!" - așa mi-a spus Monica.

- Revenind la biografia Dv. Ați terminat Facultatea de Istorie?

- Am terminat Facultatea de Istorie, am dat examen de licență cu Giurescu - principal, cu Papacostea - istoria popoarelor balcanice și cu tatăl meu - istoria diplomației. Și am luat "magna cum laudae".

- Nici atunci nu gândeați să faceți istorie?

- Nu m-am gândit... Am învățat pe rupe că să nu mă fac de râs. Eram colegă cu el (*gest către soț*) care lua numai "foarte bine" la toate examenele. Eram foarte ambițioasă, nu voiam să fiu mai prejosă decât deja îmi făcea curte din anul întâi. Și pe urmă, mai era ceva. Nu voiam să se spună că fiica profesorului Hudiță merge pe pile. Și învățam, luam parte la toate seminariile, ridicam mâna tot timpul...

O naștere asistată de ofițerul politic

- Dar ați lucrat în specialitate?

- N-am lucrat pentru că în '47 mi-am terminat licența - din cauza războiului. În '48 l-am născut pe Mihnea după ce în '47, toamna, îl arestaseră pe tata. Când ne-am căsătorit, în 1945, noi am crezut că o să avem patru-cinci copii. Așa vedeam eu - o casă plină cu copii. O casă adunată și o grădină mare, plină cu copii.

- Ați avut tatăl arestat, mama, soacra, socrul arestați, dumneavoastră, fetița ce-ați născut-o-n închisoare... În ce ordine v-au luat?

- Pe tatăl meu l-au arestat în '47, toamna. În primăvara lui '48, în martie, pe 22, îl nasc pe Mihnea și-n 23 îl arestează pe bărbatul soacrei mele, tatăl vitreg al lui Dan, Alexandru Balș⁴⁾. Pe care n-am mai reușit să-l văd niciodată; a murit la Pitești. Un om minunat, om care mă iubea foarte mult... Peste încă patru-cinci zile au arestat-o pe soacra mea. Am venit cam după zece zile după nașterea lui Mihnea, acasă la bunicii lui Dan căci noi ne vândusem garsoniera - cadou de nuntă de la tatăl lui Dan - din strada Brezoianu 7 și achiziționaserăm un mic apartament în strada Toamnei 94-96, la etajul 4 care nu era încă gata. În vară ne-am mutat cu Mihnea la mama mea unde era mai mult spațiu și grădină. De aici am reușit să fim la casa noastră. De aici, din strada Toamnei, am fost arestată. Mihnea avea 2 ani și 4 luni.

În 1965

- Sub ce acuzație ați ajuns în arest?

- Acuzația la urmă am aflat-o. La proces, după doi ani de detenție. Ruxandra avea deja șase luni când am fost judecată.

- Ce se numea că faceți? Închisoare administrativă?

- Eram în prevenție. Am născut în prevenție fiind.

- În chiar celula de închisoare sau la spital?

- Am făcut opt luni la Jilava și când s-a văzut că sunt gata să nasc, m-au dus la Vacărești. La Vacărești am născut în așa-zisul spital, făcut în paraclisul mănăstirii.

- V-a asistat cineva?

- Am fost asistată de-o moașă, deținută de drept comun pentru că în noaptea în care am început eu să nasc, nu era de gardă nici un medic. Era doar un sanitar ce mi-a adus o moașă de la drept comun, însoțită de polițaiul de drept comun. Și bineînțeles, a venit, imediat, milițianul de politic ca nu cumva, eu în momentele alea în care nu-ți trecea nimic prin cap... să transmit ceva. Că dreptul comun avea vorbitor, noi, politicele, nu.

- În chinurile nașterii...

- În chinurile nașterii să nu transmit cumva vreun mesaj politic, afară!

- Fetița cât a stat cu Dv.?

- Fetița, Ruxandra, avea 11 luni când a fost luată din închisoare. A stat în închisoare de când am născut-o și până în 1 martie. În 13 aprilie ar fi împlinit anul.

- Erați mai multe deținute în celula?

- Eram cu multe deținute și bolnave. Care, trebuie să spun, au fost foarte dragute cu mine. Trebuie să spun asta. Dacă Ruxandra plângea, nu se supărau. Ele săreau s-o legene, s-o plimbe...

- Și pentru ele cred c-a fost...

- ...o mângâiere! Lângă celula noastră era alta, cu tuberculoase. Una dintre femeile de-acolo, care era lăptăreasă pe-aici pe la Snagov, la Gruiu, madam Covrig o chema, mă ruga: "sunt tuberculoasă, dar lăsați-mă s-o plimb c-o țiu cu spatele lipită de mine să-mi amintesc și eu de copiii mei".

- O lăsați?

- Săraca femeie! Așa cum era, se lega la gură, să nu atingă fata cu suflarea ei - că răsufla în capul Ruxandrei, nu spre ea - și o ținea în brațe ca-ntr-un scaunel, plimbându-se cu ea pe coridorul ala nenorocit...

(continuare în pag. 16)

Note

¹⁾ Ion Hudiță (1896-1982), om politic țărănist, apropiat al lui Iuliu Maniu, mort în închisoarea de la Sighet unde a fost deținut zece ani fără proces și deci condamnat.

²⁾ Fraga Tomaziu, născută Neamțu, fiica unuia dintre cei mai bogați oameni din Craiova, căsătorită, a treia oară, cu pictorul Gh. Tomaziu. Stabilită în Franța.

³⁾ Mihnea Berindei, născut în 1948. Istoric. Stabilit în Franța din 1970.

⁴⁾ Alexandru Balș, al doilea soț al Dinei Balș, mama lui Dan Berindei, inginer de mine, mort în închisoarea de la Pitești în împrejurări relatate de Ion Ioanid în *Închisoarea noastră cea de toate zilele*.

(urmăre din pag. 15)

- *Fetița Dv. ținea pentru acele femei locul copiilor ce-i aveau acasă. A fost mai iubită ca oriunde!*

- Va dați seama! Cum plângea, săreau: "lasă-mă pe mine să văd ce are". În fiecare zi: "lasă-mă să-i fac baie în seara asta!"

- *Dar unde-i făceați copilului baie?*

- Primeam un lighean, primeam alcool ca să-l dezinfectez și o galeată cu apă caldă.

- *În fiecare zi.*

- În fiecare seară. La Văcărești. Ea împlinise șase luni acolo și procesul încă nu venea. Noi eram sănătoase, iar spitalul avea nevoie de paturi. M-au dus la Mislea. Ei, noaptea aia în tren, cu Ruxandra în brațe... s-o schimbi, să ai grijă de ea... nu mi-a fost chiar ușor...

- *Fără ajutor, dar bine păzite.*

- Păi, eu când m-a luat d-na Hossu la "Memorialul durerii" i-am zis: "Doamnă, eu consider și povestesc prietenelor mele că am născut ca o regină. Cu suita în jur. C-aveam doi milițieni. Țăla politic stătea cu mâna pe perete și eu c-un picior pe mâna lui". Că nu ai condiții într-un spital de pușcărie ca într-o maternitate. Aveam un sul de pătură sub mine și pe biata moașă. Care-a fost excepțională. Am mulțumit atunci acestei femei care se numea Ioana ca și mine și .... n-au dat treaba asta. Eu o admir pe d-na Hossu pentru ceea ce face, dar n-a dat ce-am povestit eu despre nașterea fetei mele la Văcărești, nici mulțumirile pe care le aduceam celor care se purtaseră omenește...

- *I-a fost teamă, probabil, de imaginea "ireverențioasă" ce se compunea în mintea telespectatorului sau eu știu...*

- Nu, a dat tot ce-am spus, afară de faptul că eu la oameni cumsecade mulțumeam. Adică trebuia să iasă numai rău și numai rău. Și nu-i chiar așa. Nicaieri nu-i doar așa - numai rău și oameni răi... Doamnă, eu dac-aș mai apare într-o emisiune, aș face-o doar pentru a mulțumi oamenilor care s-au purtat bine în mizeria aia cumplită. Cum scrie Lena Constante, care a suferit cumplit și care-a fost judecată absolut pe nedrept, condamnată pentru spionaje și Dumnezeu mai știe ce... Totuși o milițiancă îi tricotază niște șosete și cu spaima-n suflet, i le dă. Țăla e un lucru nemaipomenit când tu ești cu picioarele goale, în iarnă! Păi, dacă eu vă dau azi dv. o pereche de șosete, o să spuneți "am primit o pereche de șosete, mulțumesc". Dar dv. mai aveți șosete și astea, ale mele - vă plac sau nu vă plac. În timp ce acolo... Eu am făcut Jilava în pantofi de vară. Ajunsesem în Jilava în 19 august și primisem niște bocanci care nu mi s-au dat. Și în decembrie am rămas cu ciorapi și pantofi albi, cu tocul înalt. Sandale erau că fusesem ares-

tată pe-o căldură nebună. Și acum am să povestesc un lucru urât pe care-l evit de obicei. Am ieșit la raport și am spus "Domnule ofițer, eu sunt însărcinată și am picioarele goale". Vișinescu se numea acest personaj. Mi-a spus: "Dar ce? Eu te-am îmborșat?...". M-a făcut să mă rușinez. Nici nu știusem că-s însărcinată când m-au arestat.

"Valoarea" unui biletel

- *Cum ați fost arestată?*

- Am fost arestată... E-așa de complicat! Și stupid în același timp. Mama mea a primit un biletel de la un colaborator de politică sau cum să spun eu, un deputat din Moldova, de la Botoșani, mi se pare. Se numea Cozlovski, țărânist care făcea spionaj, pentru Anglia, cred. Și întâlnirile lui se petreceau cu niște colonei, niște generali... Unul dintre ei era Liciu, încă unul... nu-mi amintesc numele. Culmea este că nevestele acestor domni au ajuns să stea cu mama mea, în aceeași celulă, la Jilava. Duse, mă rog, de Securitate. După interogatoriile de la Interne, le-au dus la Jilava în așteptarea procesului. Și mama spunea: "Eu sunt arestată pentru un domn, prieten cu soțul meu..." Ele spuneau "suntem arestate pentru soții noștri", dar niciodată n-au făcut legătura că ar fi împreună în același caz. Abia în noaptea în care le-au spus "Hai, îmbrăcați-vă că mergem la proces!" și le-au scos pe sală pe toate trei, în boxă s-au trezit vreo 30 persoane în același proces. În care era și mama și D-na Liciu și alte doamne... Omul de legătură era Cozlovski. Antrenase și pe nepoata lui care era Nina Verzea, nevasta lui Ernest Verzea, poetul. Și erau și ei închiși...

- *Dar ce făcuse, în mod real, acest Cozlovski?*

- Cozlovski, venind la București și vrând să se ascundă, a stat la un prieten și a trimis-o pe nepoata lui, pe Nina Verzea cu o scrisorică la mama mea. Că prietenul lui nu-l mai poate ține. Îi era frică, probabil. Și Nina Verzea a apelat la prietena ei care întâmplător era și prietena mea, fiica istoricului Ștefan Grigore Berechet. Și această Gili Popescu, fostă Berechet, în loc să se ducă cu tramvaiul 17, unde locuia ea, pe Giurgiului, să schimbe la Universitate, să ia pe 14, s-ajungă la mama mea care stătea-n Vatra Luminoasă, a mers direct cu 17 la noi, în Toamnei unde locuiam. Că era mai comod. Vine și-mi spune: "Dragă Mimi - că Mimi mi se spune mie în familie - te rog, du asta doamnei Hudiță că mă roagă Nina Verzea pentru un unchi al ei, Cozlovski". Și în această scrisoare care era un sfert de coală de hârtie, scria așa: "Stimată Doamnă Hudiță, vă rog să mă găzduiți câteva zile până-mi

fac buletinul de București". Țăla era pretextul... Eu vorbind cu mama, am mototolit-o și-am aruncat-o, așa cum făceam cu biletele de tramvai. Cred și-acum că dac-o aveam îmi dădeau drumul că era justificativă... Ei nu știau că eu nu știu că el face spionaj, că mama nu știe...

- *Poate că nici n-a făcut spionaj. Așa cum nu făcuse nici Lena Constante, nici mulți alții condamnați în acea vreme pentru spionaj...*

- Acuma mai e ceva. Fiind și tatal arestat, or fi spus: "Băgăm toată familia asta de nenorociți la pușcărie..." Nu nenorociți, or fi spus, ci bandiți. Bandiți eram noi, n-aveam voie să le spunem "tovarășe"... Că la Jilava o deșteaptă îi spune unuia "tovarășe"... A înjurat-o bine și-a spus "eu sunt domnule, nu poți tu fi tovarășă cu mine".

- *Și-așa v-ați pomenit...*

- Și-așa m-am pomenit și cu Ruxandra. În proces și la proces. La cinci dimineata, în fața dubei, un milițian nu voia să iau copilul cu mine și-atunci am spus: "Așa, eu nu mă judec niciodată; eu cu copilul mă duc..." Și-atunci unul din milițieni zice: "Las-o, urc-o!" M-au băgat cu copilul meu în dubă.

- *Dar ce regim de închisoare avea fetița nou-născută?*

- Eu nefiind judecată, nefiind condamnată, de la Ministerul de Interne venea în fiecare zi un individ care aducea pentru Ruxandra mea un litru de lapte, vara struguri, biscuiți și zahăr. Vă dați seama că Ruxandra nu putea să mănânce tot ce primea. Și ce rămânea, împărțeam colegelor mele de celulă. Și trăiau și ele mai bine. Iar Ruxandra era hrănită cum trebuie. Avea lapte, biscuiți. Că mâncarea ce-o primeam eu, era cartofi cu sosuri, mult mai bine-n Văcărești decât la Jilava unde erau lături și nimic mai mult. La proces trebuie să vă spun că am făcut o figură de care nu-mi pare rău. În îmbrăcămintea Ruxandrei, am băgat și zahăr și biscuiți ca să dau celor din jurul meu. Nu știu dacă milițianul a văzut și-a tăcut sau n-a văzut că eram eu ageră. Nici la proces n-am fost cu mama mea. M-au disjuns pentru că atunci când fetița avea șase luni, m-au dus la Mislea în așteptarea facerii procesului. Și între timp au judecat lotul. Pe mine m-au luat în noaptea de Crăciun din Mislea să mă aducă la București și procesul a avut loc în ziua de Sfântul Ștefan, în '52. Deci Ruxandra avea 6 luni. Se născuse în 13 aprilie.

- *Ce condamnare ați primit?*

- Să vedeți, în mod curios, procurorul... Eram propusă la favorizare de infractor - asta era de la trei ani în sus. Tot procesul avea acuzația de "crimă de înaltă trădare".

- *Cum se numea lotul respectiv?*

- Nici nu mai știu. Cred că Cozlovski. Sau poate Liciu. Pentru că pe Liciu... Și încă un general căruia îmi scapă numele. Îmi fuge nu știu cum... Nu mi-l pot aminti...

interviurile "R"

Cu IOANA BERINDEI despre

Isto repovestită

Ioana și Dan Beridei cu cei doi copii, Ruxandra și Mihnea în 1956

Și procurorul a cerut, ținând seama că am copilul în brațe, că n-oi fi fiind așa de vinovată și că sunt a șaptea roată la căruță, să fiu trecută la omisiune de denunț care era de la cinci luni la doi ani. Mi-au dat maximum - doi ani.

- *Doi ani! Îi făcuserați deja...*

- Făcusem. Eu trebuia să ies în iulie 1952. Și am ieșit în 18 februarie '53.

Mame și fiice în închisoare

- *Dar fetița? Ce vină purta?*

- Fetița... La proces, avocatului Benea i-am spus: "Domnule, te rog, caută-l pe Dan, spune-i că trăiesc, uite, mă vezi...". Și să facă o cerere să ia copilul că nu mai am ce-i da de mâncare". Fiindcă din ziua în care am fost condamnată, au sistat ajutorul adus Ruxandrei. Și mâncarea ce-o primeam eu, o spălam ca să-i dau ceva copilului să mănânce. Spălam boabele de fasole, spălam bucățile de cartofi din rația de deținută ca să-i dau ceva să mănânce, să poată înghiți. Îi dădeam pâine. Ceaiul de dimineață i-l dădeam cu pâine. Că eu

nu mai aveam lapte. Și mâncarea ce-o primeam, o mănca și ea. Începea să slăbească. Iar Dan făcea cereri peste cereri și eu ieșeam mereu la raport să trimitem acasă copilul.

- *Asta am citit în cartea soacrei Dv., Dina Balș. Câteva scene impresionante cum n-am întâlnit altele în amintirile și memorialistica din închisorile politice. Cum a fost preluată fetița de la gardienii și comandantul închisorii - un pachetel albastru din care străluceau, tot albaștri, ochisorii ei. Cum după ce-a fost adusă acasă, mănca întruna, astfel că scăpata o vreme din ochi, mâncase abajurul unei lămpi, de foame...*

- Da, de foame cerea atunci tot timpul "dă-i, dă-i, dă-i"... Că murea de foame în regimul de care v-am povestit... La Văcărești când au venit, au zis "împachetează-o că vin să ți-o ia". Iar eu am zis: "Dar vreau să știu dacă a venit cineva din familie dacă eu n-am voie s-o predau. Că nu vreau s-o dau la creșa Ministerului de Interne. Vreau s-o ia cineva din familie!" A făcut semn un milițian să am încredere. Țăla era un sanitar. Om cumsecade. Chiar milițianca care era foarte crudă și rea și ne arunca în toate felurile, a trecut după aceea și-mi

„Aniei literare”

ie, ără părtinire

une „Să nu plângi că a venit un
pă să ți-o ia cu soră-ta”.

- „Popa” fiind Dl Dan Berindei
re poartă barbă...

- Când a zis „popă”, mi-am zis
o fi fost Dan cu soră-mea sau cu
acră-mea. Pentru că în Jilava
nd era frigul-frigului, am primit
te câte-o carte poștală în care să
iem „mă simt bine, mi-e foarte
e, dar trimiteți cutare și cutare și
are...” Și eu am scris „trimite-mi
rtiera de sarcină care este în ser-
ul cutare” - ca să înțeleagă Dan
sunt însărcinată. Și mi-a trimis-o.

- Eu plecasem cu un chilotel cu
sturi, cum purtam când eram
pil. Și cu un elastic de la fete fă-
sem o cheiță și pe măsură ce-mi
ștea burta, lărgeam elasticul
ela. Cu chiloții ăia am stat până
nd am născut. În pachetul primit,
acra mea mi-a trimis blana ei.
am priceput că ea e liberă. Asta
o închisoare. Dar am văzut pe
ă și bocanci. Și am ieșit la ra-
rt - „eu am primit niște bocan-
”. „Nu-ți ajunge cât ai primit?”
m-au înjurat, iar m-au trimis în
d și nu mi i-au dat. Și-am rămas
r-o blană cu pantofi albi. Noroc
aveam ciorapi!

- Îmi povestiți niște momente
solut ieșite din comun... Intimi-

tăți sortite s-aducă bucurie, con-
vertite în locul sordid al închisorii
în umilințe și traume. Cu atât mai
uluitoare cu cât fuseserăți pregătita
pentru cu totul altă viață...

- A, bineînțeles...

- Cum reflectați atunci la ceea
ce vi se întâmplă? Avea vreun spa-
țiu analiza istorică sau filosofică în
gândurile Dv.?

- Nu!... Eu având sentimentul
nevinovăției, în fiecare seară, după
arestare, cu niște cârpițe, îmi pu-
neam părul pe moațe. Fiindcă eram
convinsă că mâine-mi dau drumul,
se vor lumina... Și vor înțelege că
eu trebuie să ajung acasă. Și mă
gândeam cum să ajung ca o
neună, acasă? Măcar să fie bine
părul, să arate într-un fel... Și asta
am făcut, seară de seară, timp de
trei ani. Am avut grijă de părul
meu că voiam să arăt omeneste.
Chit că eram în pantofii ca vai de
lume și c-o haină de blană - un
„shop”. Blana miștoasă, elegantă, a
soacrei mele!... În care am ținut-o
pe Ruxandra. Ca-ntr-un „berceau”.

- N-ați căutat să identificați
niște cauze politice, să vă imagi-
nați un scenariu în care aveți un
rol anume, să vă asumați suferința
-cum așa des se spune - în numele
unui crez politic?

- Habar n-aveam ce se întâm-
plă afară, că n-aveam nici o legătu-
ră.

- Dar în momentul arestării a-
veați o imagine despre această
nouă lume - sovietizarea țării, răz-
boiul rece, planul Marshall, elimi-
narea „dușmanului de clasă”?

- Să vă spun ceva foarte cara-
ghios? Când am fost arestată -
știind că se arestează lumea, că
tatal meu e luat, că soacră-mea e
luată, că sunt atâtea dintre cunoș-
tințele noastre arestate - am avut
un sentiment de „Dumnezeule,
intru și eu în nebunia asta să văd ce
se întâmplă!” Am intrat cu curio-
zitate, nu mi-a fost frică de nimic...
M-au arestat după-masa, mi-au dat
ceva de mâncare, bineînțeles că
n-am putut nici să mă uit la ce mi-au
dat și m-au luat la anchetă. Se
facuse seară și până la unu noaptea
am tot scris pagini întregi despre
cum am ajuns eu acolo - în Minis-
terul de Interne. Mihnea era la
mama. Asta era într-o sâmbătă -
29 iulie, sâmbătă. Îl lasasem pe
Mihnea să doarmă la mama și
mergeam și eu și Dan să mâncăm
cu ea, să ne luăm rămas bun că
plecam a doua zi, duminică, la
mare. Dan avea concediu. Până la
urmă, femeia, Floarea - pe care o
crescuse tata, o luase din satul lui
și ne devenise un om de încredere
- ne-a salvat o parte din lucruri și
a ajutat-o pe sora mea când a fost
dată afară din casă. Pentru că după
ce-au luat-o și pe mama, au dat-o
afară și pe sora mea din casă. Și
umbla cu traista-n băș și dormea pe
la unul, pe la altul... Chiar familia
care era în București, o ținea doar
o noapte de frică, să nu se afle și
să-i umfle și pe ei... Femeia, sâraca,
însă, pe ea au lăsat-o în subsolul
casei și ea a cărat lucruri și le-a as-
cuns pe unde-a putut, a avut grijă
de sora mea care-a fost liberă...

- Cine-a scăpat, de fapt, de
închisoare din familia Dvs.?

- Dan și cu Mihnea și cu sora
mea au fost liberi. Tata a avut toți
frații arestați. Și sora și frații. I-au
cules din toată țara.

- Cum vi s-a comunicat că feti-
ța născută în închisoare ajunsese
acasă?

- Mi-a spus întâi milițianca:
„Nu plânge că ți-au luat-o un popă
și cu soră-ta”. Seara, la numărătoare
a apărut directorul care nu venea
pentru asta niciodată. Numărătoa-
rea o făcea un adjunct, subdirec-
torul. A apărut directorul și s-a
apropiat de patul meu. M-a între-
bat așa, pe tăcute: „Bărbatul dumi-
tale - chiar dumitale mi-a zis, nu
tu... Bărbatul dumitale e popă?”
„Nu, e istoric. Mulțumesc!” - am
spus eu. Cu asta am dormit liniș-
tită. Ca după șapte sau opt zile să
fac icter. Deși eram fericită că Ru-
xandra-i acasă, m-am îmbolnăvit.
Dar aveam grija grijii lor. Mă gân-
deam cum se descurcă bietul Dan
cu doi copii? Având blana soa-
cră-mii, zic, sigur că ea care-i foarte
mămicoasă și care adoră copiii, e
cu Dan și are grijă. Eram liniștită și

neliniștită. Dar mi-era și dor. Va
dați seama, fetița avea 11 luni când
a plecat acasă!

- Abia acum rămăseși sin-
gură în închisoare!

- Și-am rămas singură. O aveam
pe mama acolo. Dar pe mama ci-
ne-o vedea?

- Nu v-ați întâlnit în închisoa-
re?

- Nu ne-am întâlnit. Nici măcar
la proces. Dar s-a-ntâmpnat ceva
de pomină. Când m-au luat pe mine
în vederea procesului, în noaptea
de Crăciun, m-au adus tot la
Jilava. Dar nu m-au mai băgat în
camera 1 unde stătusem eu opt
luni cu fata. M-au pus într-o cămă-
ruță în capătul culoarului unde erau
înșirate cele patru celule cu femei.
Mama era la celula patru, iar eu
eram într-o nișă cu o ușă de lemn,
închisă cu un lacăt într-un belciug.
La proces te luau dimineața la
cinci. Deci eu am sosit ziua în Jila-
va. Pentru culoarul acela era mili-
țiancă domnișoara Nuți, domni-
șoara Lenuța ce fusese însărcinată
în aceeași perioadă ca mine. Și îi
spun: „Domnișoara Lenuța, știți că
o am pe mama la celula 4. Ori
scoateți-o să spele pe jos ca să
vadă fetița sau când se-nchide,
luați-o în brațe și duceți-i-o să i-o
arătați”. „Bine, bine, stai tu acolo,
că văd eu ce fac!” - a zis ea. „Dar
vă rog foarte mult... Nu-i comuni-
cați nimic, arătați-i fetița...”, am
continuat eu rugămintele. Dar ea n-a
făcut-o că s-a gândit la pielea ei.
Și-o înțeleg. Dar ce-am făcut eu?
Când ajunsesem la Văcărești iar
mi-au dat o carte poștală să cer îm-
brăcăminte pentru copil. Și i-am
scris lui Dan „te rog, trimite-mi
leieta lui Mihnea”. Și au înțeles și
soacră-mea și Dan și mi-au trimis
toată îmbrăcăminte de copil a lui
Mihnea care exista. A mai trimis
soacră-mea, sâraca, o bucată mare
de pânză în care-a învelit toate
astea care era bleu cu roz. Vine
fată, vine băiat, să fie și ceva roz.
Dar celelalte, totul era bleu. Pe
Mihnea l-a crescut foarte multă
vreme mama. Și-i cunoștea lucruri.
Și-atunci, ce mi-a venit în
cap? Am zis: „Domnișoara Lenu-
ța, fetița-i udă, o schimb, fiți dră-
guță, puneți pe sârmele acelea
de-afară astea să se usuce”. Și ea a
făcut ce-am rugat-o. Și când am
auzit „celula 4 ieșită la plimbare”,
l-am binecuvântat pe Dumnezeu.
Mama când a ieșit și a văzut scute-
cele lui Mihnea, era să leșine. Mi-au
povestit pe urmă, fetele. Spune:
„Vai, Mihnea, lucrurile băiatului, e
Ioana aici!” Fetele au zis: „Doam-
na Hudiță, taci din gură, ține-ți
firea!”. „Asta-i scrisoare, înțelegi?
Asta-i copilul”, se tulburase ea.
Mama știa că dacă mai nasc, fata
va fi Ruxandra și băiatul Bogdan.
Când a văzut totul albastru înșiriat,
zice „s-a născut Bogdănel”. Ce-am
făcut apoi noaptea? După ce s-a
închis și s-a făcut numărătoarea,
m-a apucat disperarea. Milițianca
aceea care născuse și ea o fetiță,
poate avea remușcări sau bine în-

doctrinată, nu? Nu știu, dar și-a
păzit pielea și slujba și nu mi-a în-
deplinit rugămintea. M-am aruncat
în ușă cu o așa furie că a ieșit bel-
ciugul și s-a deschis ușa. Am um-
flat-o pe Ruxandra în brațe și-am
fugit până la ușa camerei 4, am
tras vizeta și-am început să spun:
„Mamă, mamă, mamă, uite-o pe
Ruxandra!”. Mama a venit la vi-
zetă și zice: „Ne nenorocști, ne
nenorocști...” fiindcă afară tre-
ceau milițienii. Norocul meu a fost
că n-au văzut-o pe mama la ușă, la
vizetă. Când a ieșit din închisoare,
mama povestea: „Am văzut ceva
albastru”. Că Ruxandra se uita în
altă parte... Tot culoarul acela era
vopsit până la un metru și ceva cu
smoală. Și pe smoala aia era un
brâu cu lălele albastre...

- Iar copilul privea florile dese-
nate...

- Se uita la lălele. Și mama a
văzut doar îmbrăcăminte ei albas-
tră și poate i-a văzut ochii că tot
albaștri erau. Am fugit. Ei bine... În
toate celulele erau turnătoare. Dar
probabil au fost atât de impresio-
nate de ce-am făcut și că am dus
copilul la mama, încât una n-a
spus o vorbă... Asta a fost chiar o
minune.

- S-au gândit, probabil, în acele
momente la judecata Celui de Sus...

- Nu știu de ce puteau sau nu să
se teamă, dar vă spun, eu am rupt
ușa, asta s-a auzit... A, și vorbeam
cu fetele din celula de lângă nișa
mea - că era o distanță de 20 cm:
„Fetelor, sunt eu, Ioana!”. „Vai, Io-
ana, ce faci?” Zic: „Acuma încerc să
pun belciugul la loc că am dus fata
s-o vadă mama”. Și mamei i-am
aruncat niște bucați de zahăr. Și
le-a împărțit cu fetele. Iar celulei
mele, am luat un pumn de zahăr și
le-am spus: „Fetelor luați zahărul
asta să-mi spuneți când nu-i mili-
țianul sub geamul vostru”. Și cul-
mea! Erau 18 fete și le-am dat, fără
să știu câte sunt acolo, 18 bucati.
O întâmplare... Vorbisem la vizetă
cu Lulu Miclescu.

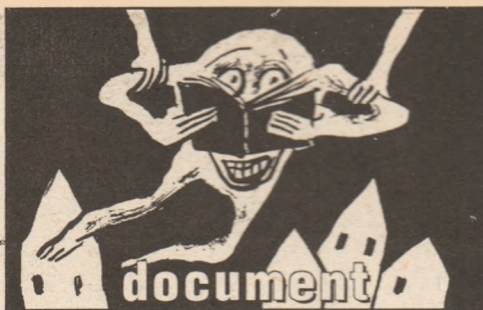
Ani de la marginea lumii

- După ce-ați ieșit din închisoa-
re...

- După ce-am ieșit din închi-
soare am avut doi ani „domiciliu
obligatoriu”. În fiecare săptămână
trebuia să mă prezint. Îmi aduc
aminte că soacră-mea fi dusesse pe
copii la Târgoviște, la o prietenă,
să-i mai aerisească. Iar eu m-am
dus - deși n-aveam voie să pără-
sesc București - într-o sâmbătă la
ei. La întoarcere l-am întrebat pe
Mihnea. „Dacă mai vin, ce să-ți
aduc?” „Adu-mi și tu ceva ieftin”
a răspuns copilul care avea vreo 5
ani. Ca să vedeți ce era în mintea
lui!... Dan îl învățase să fie cumpă-
tat, să fie mulțumit cu cât se putea.
Am revenit acasă bolnavă!

(continuare în pag.18)

Cu IOANA BERINDEI
despre

Istorie, repovestită fără părtinire

(urmăre din pag. 17)

- Ce-ai lucrat?

- M-am dus în audiențe. Nu m-au primit. Mi-au promis și până la urmă mi-au găsit un loc, după Chitila, nu știu unde, ar fi trebuit să merg cu tramvaiul încă vreun kilometru...

- Profesoară de istorie?

- Profesoară la o școală, dar trebuia să merg prin zăpadă, prin iarnă, un kilometru pe jos. Și-am refuzat. Și-atunci m-am dus la "Arta Lemnului" la un fost deținut care ieșise, Aristică Schileru, prieten cu tata. Lucra la "Arta Lemnului" și m-a luat colaboratoare. Și-am lucrat patru ani și jumătate acolo până când m-am intoxicat cu tiner, cu acetona, de lacuri și de toate alea...

Dintr-o altă încăpere unde a început între timp să lucreze la calculator, o corectează soțul cu ceva...

- A, da, în 18 februarie 1953 am ieșit din închisoare. De Sfântul Petru i-am telefonat lui Petre Constantinescu-Iași care fusese bun prieten cu tatăl meu. Făcuseră împreună Liceul Național din Iași. Constantinescu-Iași era Ministrul Cultelor atunci. I-am telefonat și i-am spus "La mulți ani, domnule profesor!", deși el era comunist. Era și fusese comunist convins, tata - țărănist convins, dar l-a ajutat pe el înainte de '44. În sensul că, la un Paște, împreună cu mama, cu mine și cu soră-mea, ne-am dus la Doftana cu aprobarea lui Ralea care era ministrul Muncii. Tata s-a dus la Ralea. "Măi, suntem colegi cu bietul Iași care-i la Doftana. Dă-mi un bilet de voie să mă duc să-l vizitez". Toți făceau politici diferite. Ralea a fost drăguț, i-a dat tatii voie și v-a spus că-n ziua de Paște eram la Doftana cu cozonac, pască, ouă roșii... Și ne-am îmbrățișat printre grății. El era îmbrăcat într-un costum gri doar că n-avea șireturi la pantofi și cravată. Dar n-avea zeghe cum am avut noi după aceea... În vara lui '53 i-am telefonat de felicitare. M-a întrebat ce fac. "Vino mâine că te-aștept" - a zis el. Mi-a spus unde-i Ministerul Cultelor, m-am dus. ...Era pe undeva unde-i Liceul Regina Maria. M-a primit, a chemat secretara: - "Fă-ne o cafea!" M-a pupat, m-a luat în brațe. Și i-am spus "Domnule profesor, Dan lucrează la «Arta lemnului», la «Mecanica nouă», face blacheuri..."

- Dan e domnul academician Dan Berindei... făcea blacheuri... nu-mi pot imagina...

- N-ai știut? Să vă povestescă Dan că e de răs-plâns... Și pe el a reușit să-l strecoare Constantinescu-Iași la ICSOR, să scrie istoricul orașelor ce se restaurau. Acolo s-a împrietenit cu mulți arhitecți ce m-au iubit și pe mine. Eu vă povestesc însă mai departe... Și îi spun: "Găsiți-mi și mie aici ceva de lucru, să fac ceva... Istoricul mănăstirilor care se restaurează, vă rog, ceva...". Zice: "Vino mâine că îți dau răspunsul!". Mâine când m-am dus, spune: "Draga mea, nu am ce să-ți dau. Nu e nimic de tine aici. Îmi pare foarte rău". "Păi, nu face nimic. Asta-i soarta mea" - am zis eu. Și la despărțire mi-au dat lacrimile... Și el, la lacrimi era... foarte sensibil...

Di Dan Berindei intervine din camera vecină: "Funcționarele la instituții îi făceau figura asta. Nu-și făceau treaba și el se enerva, își ieșea din fire și arunca după ele cu călimara. Dar după aceea îi părea rău. Și le dădea primă. Iar ele, la sfârșitul lunii, îl enervau... ca să le dea primă!"

- Și-a chemat atunci pe Dogaru care era șeful departamentului de cultură. Și i-a spus: "Uite ce te rog, găsește-i ceva de lucru fetei ăsteia, o juma de normă, ceva, că ea la Doftana mi-a adus mâncare și trebuie s-o ajut". Și într-adevăr Dogaru care-a devenit șeful departamentului când n-a mai fost ministrul minister și Iași a decăzut și n-a mai fost agreat chiar de partidul lui iubit, m-a dat afară. Dar trei ani și jumătate... nu, Dane?... am primit 1 500 lei la trei luni.

- În total?

- În total. Din trei în trei luni mă plăteau. Făceam istoricul monumentelor care se restaurau la Sucevița, la Moldovița, la Voroneț, la Dragomirna, la Humor. Când ministerul a devenit departament, n-au mai avut nevoie de mine. Știți cu cine lucram? Cu părintele Stan care era o somitate în materie și cu viitorul patriarh ce-a fost Iustin Moiseșcu. El vânduse sticle, borcane, pășise și el multe, dar acum era profesor, profesor de greacă, mi se pare, în cadrul Ministerului Cultelor. Ei doi erau cei care preluau materialele mele. Cu părintele Stan devenisem foarte prieteni, ne vizita, discutam, era foarte, foarte drăguț. Dar cu Moiseșcu... el număra rândurile. Și știu c-am făcut istoricul Bisericii Precupeții Vechi, noi locuim pe Toamnei, la 96, în spatele altarului bisericii. Și când am făcut aceasta, el a numărat rândurile și mi-a spus

"trebuie să mai scrii ceva...". Nu citea ce-am scris, număra câte rânduri am scris. Cât să nu aibă el neplăceri că e prea puțin. Și m-am dus acasă și am spus: "Dane, hai să mai inventăm ceva, vreo două rânduri, ca să fie..."

- După a fost "Arta lemnului". Și apoi?

- Păi numai la "Arta lemnului" încă. Pe urmă, când m-am îmbolnăvit, a intervenit Fraga Tomaziu care lucra secretară la profesorul Petrașcu, băiatul pictorului. El preda istoricul arhitecturii la Institutul de Arhitectură "Ion Mincu" și-o avea secretară pe Fraga Neamtu, măritată cu acest pictor Tomaziu, colega mea de facultate și a Monicăi Lovinescu. Ea-mi spune "Ioana dragă, rectorului nostru îi pleacă secretara". Era doamna Stern, cumnata renumitului violonist din America. Bărbatul ei murise, era arhitect și ea era secretară la Ascanio Damian, rectorul arhitecturii. Fraga mi-a spus că rectorul îi ceruse: "Găsește-mi o secretară, o fată cumsecade..." Și ea mi-a spus: "Du-te, repede!"; "Dar eu nu știu să bat la mașină"; "Nu-i nimic, înveți. Dar tu du-te repede și prezintă-te că eu îi vorbesc de tine". Ei se tutuiau. "Dar nu-i spune că ai făcut pușcărie că el e comunist convins". Dar ce să-i spun? M-am prezentat cu diploma de licență, mare și frumoasă și-i spun: "Tovarăș profesor, eu sunt Ioana Berindei, aș vrea postul care este liber numai dacă nu-l solicită cineva. Pentru că eu nu știu să bat la mașină și nu știu dacă voi face față. Dar bunăvoință am". Zice: "Păi, da, dumneata îmi dai mie o licență de asta? Ești mult prea savantă pentru ce-ți cer eu. Fă-mi o hârtie, fă-mi de mână o autobiografie..."

- Habar n-avea de unde și ce calificare de expertă în scrierea autobiografiilor aveți!

- Și autobiografia mea de-a-colo a fost cam așa: "Subsemnata cutare și cutare... am născut în 1948 băiatul Mihnea, în '51, am născut fetița Ruxandra. Deci aveam dreptul să stau acasă să-mi cresc copiii. Dar acum sunt mari și soțul meu e istoric, e cercetător la Institutul de Istorie". Și el îmi spune: "Du-te acasă și ai să primești telefon". Dar telefonul nu l-am primit după o săptămână, ci a doua zi. "Aici e Institutul de Arhitectură, șeful cadrelor, vă rugăm la 11 să fiți aici". Și la 11 m-am prezentat, iar Ascanio Damian mi-a spus:

"Du-te cu el să-ți facă formele. Și să vezi unde-ai să lucrezi. Dar te rog un lucru, înveți să lucrezi la mașină. Eu lipsesc zece zile din București, dar nu învăța de la colege nimic fiindcă vreau să fac niște schimbări. Ai să ai în grijă studenții din anii patru și cinci."

- Cât ai lucrat acolo?

- 16 ani. 16 ani minunați după tot ce pătisem. 16 ani într-o lume de artă și cultură. Și astăzi, cu mulți arhitecți cu care-am lucrat suntem prieteni. Evocăm când ne-ntâlnim clipe minunate.

- Între "Arta lemnului" și secretară la Arhitectură ai mai făcut ceva?

- Am dat niște lecții de franceză care nu-mi plăceau deloc.

Cum să rescriem istoria?

- Ce părere aveți despre cum e scrisă acum această istorie ce vă conține și pe Dv. cu acest destin ieșit din comun?

- Ce părere am?

- Cum ar putea fi scrisă bine această istorie contemporană astfel ca o existență ca a Dv. să fie încastrată în ea, să o regăsească la modul exemplar cei care învață acum istorie?

- Păi, ce să vă spun eu? Cred că nu ar fi interesat tineretul de ea. Nu interesează. Dar Dan spune că are acum niște studenți pe care-i iubește nespun de mult pentru că dau semne că încep să se reîntoarcă la cultură.

În 1953 la ieșirea din închisoare

- Încep să revină la matcă lucrurile.

- Încep să se liniștească. Dan cred că s-a născut de mic copil istoric și istoric va muri... El și-a dorit să predea istoria. Până în '90 nu a avut voie. După plecarea lui Mihnea, în 1970, din țară, Dan care fusese ales director adjunct la Institutul de Istorie a fost repede înlocuit.

- Fiul Dv., Mihnea Berindei e, de asemenea, istoric, nu?

- Da, e istoric, de Ev Mediu. A făcut la facultatea din București patru ani, dar a făcut și turcă. La Paris face un curs de limbă turcă, la Sorbona. Nu știu câtă istorie face acum. Face politică. Când îl cauți, nu-l găsești acasă. Poți să-l găsești la Chișinău unde cu un grup a înființat un partid social-liberal. E încântat de ce face.

- Clivajele din mediul universitar nu atât studenților se doare, cât profesorilor... Ei au fost cei care s-au dovedit primii dezinteresați de profesiile lor și le-au confundat, în continuare, cu politicul...

- Aici să vă spun ceva. Mihnea a plecat pentru că învățând turca, fiind șef de promoție i-au dat drumul în călătorie. Când am fost la Paris după fuga lui Mihnea și l-am întrebat: "De ce ai fugit?"... Zice: "După ce mi-au semnat plecarea, un politruc m-a luat de braț în Cismigiu și - spune el - n-am să uit cum apăsăm caldarâmul fiindcă-mi venea să-l strâng de gât și nu puteam; m-a luat de braț și mi-a spus: "Tu ești prieten cu fata lui Berciu..."

- Istoricul și arheologul Dumitru Berciu?

- Da. "Când te-ntorci o să rugăm să te-mprietenesti și mai mult și să mergi în casa lor și să vezi ce se vorbește acolo și să ne spui și nouă. Puteam eu, mamă,

să fac așa ceva?” - mă întreba el. Nici pe mine nu m-au lăsat să plec, la Paris. Mi-au refuzat întâi plecarea. Până la urmă, m-a primit în audiență un anume general Gheorghe care mi-a spus: “Tovarăș Berindei, noi vă dăm drumul dacă îl aduceți pe Mihnea înapoi”. “Nu vă pot promite decât că vin eu înapoi. Eu sunt nevasta lui Dan Berindei, îmi iubesc băiatul, dar vin înapoi pentru că sunt și fiica tatălui meu. Nici tatăl meu, după ce și-a luat doctoratul, nu a rămas la Paris să țină cursuri deși a fost invitat. Că și el și-a luat doctoratul “tres honorable”. Ei bine, eu pentru tatăl meu, pentru soțul meu, pentru că sunt româncă, vin în țară. Și vin să vă spun ce s-a întâmplat cu băiatul. Pentru că băiatul meu a ajuns, din cauza plecării băiatului, din director adjunct simplu cercetător. Și noi suferim din cauza plecării lui, dacă mă credeți...” După ce-am venit de la Paris, m-am dus la el. “V-am promis că vin să vă spun. Poate fac un rău cuiva. Dar nu e vina mea. De ce-a rămas băiatul meu? Căutați să vedeți cine era personajul care l-a invitat să se facă turnător”. Am vrut să fiu liberă după ce-am ieșit din închisoare și-am hotărât cu Dan să ne creștem copiii în așa fel încât să nu fie nevoiți să se uite prin gaura cheii. Într-adevăr, copiii mei nu mint.

- *Revin la întrebarea anterioară cu observația că e o mare problemă a istoricilor să rescrie istoria contemporană.*

- Păi, nu erau pregătiți. Pentru că bietul Ceaușescu și zic bietul Ceaușescu, ar trebui să zic mpușcatul, nu? cum îl numesc tatăl. Cred că, după capul meu de om care-am suferit, dacă nu avea nevasta care-a avut-o, n-ar fi devenit ce-a fost. Asta-i adevărul. Eu nici pe aia ce m-au înjurat nu pot ca să-i urăsc.

- *Și nici atunci nu i-ați urât?*

- I-am disprețuit pentru că aceia din închisori, milițienii și gardienii, pentru mine erau scursura satelor. Eram împuțiti, erau mahalagii, erau înecați în ură. Lor li se băga cu pâlnia ura contra noastră a bandiților... La un duș, o milițiancă ne bătea. Cu bațul ala cu care se ducea hârdaul, ne lovea. Eu care eram însărcinată, am scos burta-n față și ea a rămas cu bătu-n aer. Seara, fetele erau învinețite, pe șolduri, pe spate... Și am refuzat mâncarea. Și aia - “de ce?”; “Vă rugăm să duceți mâncarea cui doriți, noi nu mai mâncăm în seara asta și nici nu mai facem baie”. Și-a venit Maromet. Directorul. Bălăbăit. Și ne-a spus: “Dudumnezeei mamii voastre de... bandite! Ați vrut să fiți menestrese toate! Menestrese! Ați vrut să fiți menestrese! Acuma vă-mpușc. De ce nu mâncăți?” Și-atuncea mie mi-a venit o idee. Zic: “Fetelor, ridicați-vă fustele-n

cap să-nțeleagă domnul director de ce nu mâncăm. Și nici nu mai facem baie!”. De ce? “Ca să mergem la baie, suntem bătute. Dar de ce nu ne-mpușcați?” Și-atunci, deodată el s-a-mblânzit: “Vă rog să primiți mâncarea!”... Noi am fost tâmpite, trebuia să facem greva foamei. Lor le era frică de treaba asta. “Vă rog să primiți mâncarea și de mâine nu o s-o mai aveți pe această milițiancă la voi”. Și-așa a fost.

- *Spuneți că nu priviți înapoi cu ură...*

- Spuneți-mi mie pe cine-ar trebui să urăsc?

- *S-a vorbit mult în anii din urmă de “procesul comunismului”...*

- La ce bun să-l faci? Cui să-l faci? Nu vedeți că sunt dispăruți în natură? Ori au murit, ori au fugit, ori și-au schimbat numele. Că anchetatorii toți aveau nume conspirative. Nu-i chemau cum ne spuneau nouă că-i cheamă. Poate unii, da.

- *Și dacă un istoric preocupat de această istorie v-ar cere sfatul? Ce manieră de scriere a istoriei i-ați recomanda? Să dea mai multă însemnătate martoriilor? Ori documentului de arhivă? Să scrie cât mai neutru sau să inducă și anumite judecăți morale? Politice chiar?*

- Iată, de curând am auzit-o în două emisiuni pe fata lui Tătărașcu, pe Sanda Negroponte. O ființă admirabilă. A povestit cu un calm și o liniște niște lucruri îngrozitoare petrecute tatălui ei, soțului ei, cumnatului ei... și ei personal. Ei bine, cu o seninătate, cu o ținută!... o doamnă adevărată. Și din spusele ei îți dădeai seama că nu urăște pe nimeni. Aceea a fost o epocă și noi am avut nefericirea s-o trăim în felul în care v-am povestit. Dar pe cine să urăști? Pe niște nefericiți pe care-i disprețuiești din adâncul sufletului? Ce-ar trebui să facem cu cei puțini ce mai supraviețuiesc? Să-i adunăm și să-i împușcăm?

- *Dar când scrii despre unii ca aceștia ce “ton” ai putea adopta? Istoricul nu trebuie să judece politic?*

- Istoricul adevărat nu trebuie să facă politică. Nu poate. Dacă face înseamnă că e partinitor...

- *Istoriei orale - unei mărturii ca a Dv. ori poate a unui ce v-a fost judecător sau gardian - ce pondere ar trebui să i se dea?*

- Ponderea... Cine știe? Dar să spui adevărul. Să-ncerci să povestești ce s-a întâmplat, indiferent în care parte ai fost. Cu binele și răul ce-au fost acolo. Și să nu fii cu ura în suflet. Pe care s-o povestești de-așa manieră încât să sădești tot ură mai departe. Vedeți, pe mine mă supără unii prieteni evrei. Mă înnebunește povestea asta cu holocaustul care nu se mai termină. Să nu uităm, să nu uităm, să nu uităm,

zic ei... Doamne, dar cum să nu terminăm cu ura aceasta? Nu vedem ce se întâmplă în jurul nostru, nu vedem că trăim pe-o bombă atomică?

- *Ar fi atunci 1989, poate, un punct zero?*

- Uitați-vă la Iliescu. Uitați-vă la el! Și tatăl lui a suferit. A crescut copil sărac, a făcut școală îmbrăcat prost, vor fi răs copiii de bogătaș în jurul lui. Dar a învățat să trăiască în prezent. Nu este în 1989, ci trăiește continuu în prezent. Vedeți câte concesii a făcut de-atunci? Pentru că trăiește în prezent.

- *Vreți să spuneți că și Dv. ați trăit continuu în prezent?*

- Eu, da. Am trăit și trăiesc în prezent.

- *Poate și asta să vă fi salvat?*

- Eram și tânără. Ne dădeau să mâncăm lături. Nu puteam mânca mâncarea din Jilava. Și mâncarea mea o dădeam unei fete mult mai solide decât mine care murea de foame. I-am spus: “Vreau să păstrez sarcina asta. Nu pot căra hârdaiele. Îți dau mâncarea mea”. Seara nici nu gustam, mânca ea. Când era ciorbă de burtă, mă țineam de nas. Vă dați seama, eram și însărcinată. Mâncarea aceea de burtă n-am gustat-o. Nici arpașul din Jilava nu l-am gustat. Cine să-mi fi spus că voi ajunge la o astfel de mâncare? Eu am mâncat arpaș la Mislea unde-l făceau fetele, deținutele și-l făceau curat. Vedeți, fiecare prezent... Dar sunt istorici care vin cu ură, deși n-au suferit. Dar nu vreau să dau nume. Din ură nici nu mai poți înțelege prezentul!

- *Dar religia poate fi un bun filtru de selecție sau interpretare a faptelor?*

- Nici religia. Imixtiunea dogmei religioase nu are sens. Religia e religie. Cine vrea să creadă, crede. Eu sunt o credincioasă, dar nu o practicantă. Însă oamenii îi iubesc și dacă sufăr din partea oamenilor, mă retrag, dar fără scandal. Nici dragoste cu sila nu fac.

- *Și totuși cum ați scris istoria de după anii '50 cu viața Dv. în ea, dar și cu a acelor care au prosperat cum n-ar fi putut visa vreodată părinții și strămoșii lor?*

- Fără ură. Fac o pledoarie pentru umanitate, umanism, corectitudine. Și pentru a face istoria dreaptă, fără părtinire. Fără ură. Nu știu dacă mă puteți înțelege. După documente adevărate. Să folosești sursele și să nu le interpretezi după capul tău, după interesul tău. Pentru că atunci nu mai faci istorie, faci politică. Istoria, cercetarea istorică trebuie despărțite de politică.

- *Ce-aș mai putea să-n-treb?... Vă mulțumesc.*

Lavinia Betea

Interviu cu Daniel Cristea-Enache

(urmăre din pag. 13)

SCRITORII, “în loc să-și vadă de scrisul lor, sar la bătaie”? Cei care confundă schimbul de opinii și de idei cu ciomăgeala, ciomăgarii adică, sunt relativ puțini și izolați. De aici provine și ura lor, expresie a spiritului primar agresiv despre care vorbea Marin Preda.

În sfârșit, nu cred că eu am devenit “un tip incomod pentru mulți”. E drept, nici foarte “comode” nu sunt unele dintre cronicile mele. Dar am, cel puțin deocamdată, sentimentul că ceea ce fac/ scriu eu e “prizat” de mulți, nemeritat de mulți cititori (obișnuiți și profesioniști). Dator ez acest lucru “Adevărului literar și artistic”, revista la care scriu săptămânal de șase ani încoace. Cum am mai spus, fără această revistă m-aș fi aflat, acum, cam la un sfert din drumul parcurs cu sprijinul ei.

- *În Epistolar, Gabriel Liiceanu face câteva reflecții asupra criticii: “Critica literară (...), foarte adesea, nu pune în joc decât un model de autoritate exteroară (...)”. În altă parte: “(...) eu nu cred în reușita criticii ca specie a teoreticului...”. Sau: “(...) critica este o față a adevărului, o specie și nu adevărul însuși...”. Sigur că m-ai putea acuza că scot din context, dar nu cred că greșesc prea tare cu această scoatere atât de vreme cât și azi, după 20 de ani, lucrurile se pare că stau la fel. Ce părere ai despre spusele lui Liiceanu, chiar așa, scoase dintr-un alt context?*

- În textul cărții despre care vorbești, mai exact, într-unele din scrisorile trimise de Gabriel Liiceanu, există alte reflecții și “definiții” ce-i recunosc criticii literare incomparabil mai mult decât i-ar fi recunoscut Noica (pentru care, fatalitate!, critica nu se putea ridica la “etajele” si-logismelor și conceptelor). Se vorbește, acolo, de o critică literară mare, și se dă ca exemplu strălucita Istorie a lui G. Călinescu. Prima “judecată” pe care o citezi se referă la o anumită specie a criticii: la cea curentă, de întâmpinare. Vizați sunt mai degrabă cronicarii literari, a căror autoritate în anii '80, la noi, putea într-adevăr să-l irite pe orgoliosul discipol al lui Noica. Celelalte două judecăți sunt mai “largi” și se poate discuta mult și bine pe marginea lor. Rezumativ: de ce ar trebui să fie critica o specie a teoreticului și să aibă reușite sau nereușite în acest sens? Teoria criticii se încheagă din însăși materia ei, din concre-

tul literar asupra căruia ea se apleacă, și pe care aspiră să-l introducă într-o anumită structură. Despre acest proces a scris niște pagini admirabile Lucian Raicu. Totul depinde, însă, de viziunea creatoare a criticului, de felul în care el (re)organizează și (re)crează uriașa cantitate de pagini tipărite cu care echivalăm, strict cantitativ, o literatură. Aș cita aici un fragment dintr-un studiu călinescian, *Tehnica criticii și a istoriei literare*: “În istorie, și mai ales în istoria literară, nu există structuri obiective, ci numai categorii, puncte de vedere. Au existat oare Renașterea, Romanticismul? Au fost succesiuni de fapte indiferente, care nu s-au impus ca structuri decât atunci când câteva minți geniale (...) au început să întrevadă în fapte unele organizări. (...) E de ajuns ca un alt cap formator să sfârșime aceste structuri și să întocmească pe baza faptelor altele, și Renașterea, Romanticismul dispar sau rămân alături de alte unghiuri istorice”. Chiar dacă, personal, mizez mai mult pe obiectivitate (și cred în existența unor structuri obiective), propozițiile șocante ale lui G. Călinescu au întemeierea lor.

Am ajuns la al treilea reproș adus criticii literare. Că este numai o “față a adevărului, o specie, și nu adevărul însuși”. Firește. Opera literară se legitimează printr-un adevăr estetic, unele cărți îl au, altele nu. Criticul caută acest adevăr estetic și, acolo unde îl găsește, se oprește și se bucură; îl înconjoară și îl raționalizează. Criticul nu e Dumnezeu, chiar dacă unii se comportă ca și cum ar fi. El nu e depozitarul și gestionarul adevărului absolut, ci un căutător al acestuia, în paginile de literatură. E prea puțin? Pentru mine, unul, asta înseamnă foarte mult.

- *Daniel, îți mulțumesc mult pentru disponibilitate. Trebuie să-ți mărturisesc că nu credeam să ajung așa ușor la tine. Bănuiam că întâlnirea cu un nume la modă cum este al tău va fi întâmpinată ori de tăcere, ori va debuta cu fel de fel de amănări și figuri. Mă bucur că s-a întâmplat altfel, în sensul bun. Încă o dată, îți mulțumesc, și în numele celor care ne vor citi.*

- Eu îți mulțumesc, stimată Ioana Scoruș, pentru interes. Cei care mă cunosc știu că îmi sunt complet străine “figurile” (nu și amănările, în acestea complăcându-mă de multe ori). Numele meu, la modă? Nu cred și, dacă mă gândesc bine, nici nu vreau. Moda se schimbă des.

Convorbire realizată de Ioana Scoruș

În librăriile franceze

O carte despre România

PARIS, Maison de l'Alliance, 7 decembrie 2002. După reuniunea anuală a Societății Franceze de Etnomuzicologie - care debutează furtunos o seamă de chestiuni organizatorice presante pentru societari, dar fără interes pentru cele ce urmează - are loc inaugurarea volumului *À tue tête. Chant et violon dans le Pays de l'Oach, Roumanie / Din rășputeri. Cânt vocal și violonistic în Țara Oașului, România*. Ca să înțelegeți titlul acestui volum semnat de Jacques Bouët, Bernard Lortat-Jacob și Speranța Rădulescu, rememorați-vă cântările urlate ale bărbatilor și femeilor din Oaș și recitiți episoadele de mai sus.

Volumul, care a suscitat deja reacții profesionale vii, trece drept vrednic de luat în seamă dintr-o sumedenie de motive:

- În primul rând, cel puțin unul din semnarii săi, Bernard Lortat-Jacob, este o somitate în lumea etnomuzicologică franceză și internațională. Ideile și producțiile sale anterioare - pentru unii deosebite, pentru alții exemplare - i-au asigurat o autoritate și o audiență quasi-nelimitate.

- În al doilea rând, cel puțin unul din referatele solicitate de editură înainte de publicarea cărții, cel semnat de Jean-Jacques Nattiez - în anii '70 promotor al structuralismului și semioticii muzicale, ades atace de confrăți în lumea deceniu dar considerat mereu și de toată lumea ca o personalitate incontestabilă și de primă mărime - a făcut obiectul unor seminarii profesionale presărate de înfruntări. Într-o paranteză imaginară, două observații: 1) Un referat profesional serios, cum este cel al profesorului Nattiez, nu este o sumă de elogi sau invective, ci o lucrare științifică în toată regula, în care fiecare cuvânt este atent ales, cântărit și motivat; 2) În lumea culturală occidentală, ideile unui savant pot fi atacate cu fermitate, fără ca savantul în chestiune să fie contestat ca atare sau să-și piardă respectul celorlalți. O polemică nu are prin urmare, în vest, binecunoscutul rost de a elimina pe „cineva” împreună cu „pătida” lui în folosul „altcuiva” și al „pătidei” lui, ci de a coagula și a impune o teorie nouă în dezavantajul teoriei care a precedat-o. În volumul despre care vorbesc, ideea pe care o avansează autorii - dar căreia îi păstrează în final un prudent semn de interogație - este următoarea: Se poate accepta că modelul mental regizând realizarea (i.e. actualizarea) pieșelor muzicale de tradiție orală are un grad de nedeterminare care îi interzice abstragerea și punerea pe hârtie (cu portative, bineînțeles)? Ei susțin că da, și argumentează cu volumul lor „À tue tête”; Jean-Jacques Nattiez susține că nu, și argumentează cu lucrările (devenite clasice) pe care le-a realizat în cursul ultimilor 40 de ani, ba chiar cu o tentativă de a consența concret „modele” muzicale desprinse din piesele volumului oponenților săi.

- În al treilea rând volumul captivează prin compoziția sa neobișnuită. O jumătate din el e „pură” literatură - iată și motivul pentru care prezentarea sa își găsește locul în paginile acestei reviste. Mai exact: fiecare capitol se divide în două subcapitole, A și B. Primul, A, descrie evenimente legate de lucrul pe teren, revelând totodată în mod mascat demersul prin care autorii își construiesc gradat obiectul de cercetare. (Așa sunt capitolele VI A și XII A, pe care le-am prezentat mai sus.) Cel de-al doilea, B, tratează la rece, segment cu segment și din toate unghiurile imaginabile în acest moment, un gen muzical unic și „bizar”: *danțul* (sic). Este neobișnuit ca etnomuzicologii să-și dezvăluie procedurile de anchetă și să etaleze

datele empirice pe care și-au fondat cercetarea; de obicei, ei își enunță doar concluziile, contând pe o convenție profesională unanim acceptată: cititorii le acordă creditul de a fi pricepuți și nepărtinitori observatori ai realităților de pe terenul „lor”. Iată un motiv în plus pentru care „À tue tête.../ „Din rășputeri” e considerată incitantă și comparată cu simpatie cu un roman polițist. Dar asamblarea părților narative și a celor teoretice nu „a ieșit” perfect de la sine. Autorii au schimbat pe alocuri ordinea cronologică a episoadelor A, astfel încât episoadele B care le corespund și decurg totodată din ele să poată fi inserate după o logică științifică acceptabilă. Acesta este și punctul nevralgic căruia îi dau târcoale fără astâmpăr studenții și doctoranzii care au parcurs deja cartea din scoară în scoară. Este oare posibilă traficarea sintaxei realului - se întreabă ei -, chiar în condițiile în care această traficare este minimală, explicată și asumată? Nu va fi producând ea deformări (mai puternice decât cele care „se văd”) în refacerea demersului epistemologic? Sau dimpotrivă: poate fi traficarea împinsă mai departe, pentru a fi integral așervitul unor rațiuni de coerență și claritate a discursului științific? Este ea recomandabilă? Poate fi generalizată? Dacă da, care ar fi „costurile”? La această ultimă întrebare, fiecare răspunde deocamdată după cum crede de cuviință.

- În al patrulea rând, și în fine, după știința unor persoane mai informate decât mine, volumul este prima lucrare etnomuzicologică din Europa (ca să spun, ca unii, „din lume”) care apare însoțită de un DVD, adică de o colecție sistematizată de secvențe filmate pe teren (în timpul nunților, horelor, vizitelor nocturne ale băieților la fete etc.). Unele secvențe dau seamă de viața muzicală a Oașului; altele însă ilustrează experimentele întreprinse de autori. (Unul dintre cele mai interesante experimente a constat - o spun în treacăt - în testarea reacției localnicilor la auzul *danțurilor* culese de Béla Bartók în 1912 și executate de un ordinator portabil pe care oșenii l-au numit atunci, în 1993, „pianul ista”.)

ARTEA este o monografie problematizată a *danțului* oșenesc (gen pe care ar fi fastidios să-l descriu aici, dar pe care vă recomand să nu-l identificați cu jocul!). Fără a înceta o clipă să se aplece asupra acestui *danț*, ea propune pe parcurs soluții metodologice, analitice și interpretative proaspete, curajoase și înnoitoare pentru etnomuzicologia contemporană. Și mai mă izbutește ceva, care mie mi se pare prețios: găsirea de modalitate de a comunica activ și inteligibil demersurile și rezultatele demersurilor etno-muzicale unui public care nu se rezumă, așa cum se întâmplă de obicei, la specialiști. Cartea iese în lumea largă înainte de toate grație formei literare care înveșmăntează reiterarea demersurilor epistemologice ale autorilor.

Sunt bucuroasă că mi-am legat numele de „À tue tête”. Și nu mă rușinez prea tare că v-am prezentat-o și dumneavoastră. N-ar fi avut cine s-o facă. Întâi, pentru că e prea scumpă, mai ales din pricina DVD-ului care o însoțește: cine și-ar permite să o cumpere? Apoi, pentru că, chiar ieftină de-ar fi fost, cartea ar fi avut - socot - prea puține șanse să fie citită și să-și audă vreo vorbă bună în țara de a cărei muzică se ocupă. Căci, cum îmi spunea deunăzi cineva - nu spun cine, persoană însemnată -, cu chibzuința specifică vârstei sale: *Ce pot să știe francezii astia despre muzica noastră?* (S.R.)

DE LA ULTIMUL nostru voiaj au trecut doi ani. Ne-am decis să ne așezăm de astă dată în Bixad, un sat mare și plin de muzicieni - patruzeci, ni se spune. La o populație de vreo șase mii de locuitori, proporția e încurajatoare. Patruzeci de muzicieni înseamnă de fapt patruzeci de violoniști - de vreme ce vioara e instrumentul prin excelență, chitara-zongoră de lângă ea nu-și depășește niciodată rolul acompaniator iar fluiorul, un instrument „mic” la propriu și la figurat, nu poate avea pretenția să țină piept cu plului vioară-chitară.

***

E duminică. La începutul după amiezii a plouat, dar acum e soare. Lăsăm baltă bagajele pe jumătate desfăcute și pornim fără un scop precis: așa, să ne vadă satul, să se vorbească despre noi. Am auzit de altminteri că prin vecini locuiește un cete-raș bun, Văsfi Bura.

Văsfi e un bărbat de 27 de ani, blond, subțire, cu fața îngustă și delicată. Ne invită pe loc în camera bună a casei sale neterminate și ne înconjoară cu nevasta, mama, copilul, prăjiturile, horinca și întreaga lui simpatie. După ce decide că ne-am restaurat îndeajuns - căci nu-l putem ofensa ignorând legile intransigente ale ospitalității locale! - el începe să cânte. Dar de ce-ar cânta singur, închis în casă? Hai afară - e doar duminică -, oamenii sunt pe stradă, nu se poate să nu găsim printre ei pe cineva care să ne țipurească.

Și găsim, într-adevăr. Mai întâi un bărbat de vreo 60 de ani, bine abțiguit, care, la îndemnul ceterașului, cântă de lemn într-un echilibru profund precar. O femeie se precipită

spre Văsfi cu un scaun, să-l vadă instalat cum se cuvine, să nu se obosească omul peste fire - că doar în zilele de sărbătoare el nu e fitecine, ci prietenul cel mai drag care-ți alină dorurile și căruia i te adresezi prin hori:

Zi Văsfi după mine
Că eu nu poc după tine.
Zi Văsfi cu cetera
Că și eu te-oi ajuta.

MUL cântă un danț pe jos. Își lansează strigătul domol, întretându-l cu pauze lungi în timpul cărora se muncеște să se concentreze, ca să poată produce versuri noi. Cum e beat, nu-i prea iese. Văsfi nu se descurajează, îl îndeamnă mai departe folosind formule instrumentale care-l ajută să-și ducă danțul vocal până la apogeu. Acest timp, vecinii se apropiie formează un cerc în jurul lor. Două femei aduc horincă și pahare, sticlele trec din mână în mână, apar alte scaune, copiii se rotesc prin jur ridicându-și capșoale, oamenii se strâng laolaltă, coeziunea grupului crește.

Un bărbat de vârstă mijlocie, mai puțin cherchelit decât ceilalți, își începe danțul lui jos, pe care îl horește în forță și cu toată convingerea. Văsfi accelează în ritmul muzicii.

Un alt bărbat, mai tânăr, în ținută de jogging „Adidas” (o îmbrăcăminte la mare modă, pe care oamenii pricopsiți o arboarează în zilele de sărbătoare), se apropie legănând pruncul din brațe în ritmul muzicii. De-acum strada e plină. Împopulate și lipite una de alta, fetele schimbă priviri șagălnice, pufnesc în răs cum numai ele știu s-o facă, își ascund fețele, își răsucesc cochet baticurile pe umeri. Una se ține mai deoparte. Celelalte o invită să cânte. Fata se rușinează, simulează un

POLIROM

NOUTĂȚI
februarie 2003

Haruki Murakami
La sud de graniță, la vest de soare

Mika Waltari
Egipteanul

David Lodge
Gânduri ascunse

Antonio Tabucchi
Se face tot mai târziu

În pregătire:
Peter Sloterdijk
Iris Murdoch

Critica rațiunii cinice (vol. II)
Marea, marea

Reduceri de 30%
Pentru oferta săptămânii în site-ul www.polirom.ro Agenda

Gomenzi la CP 266, 6600, Iași. Tel. & Fax: (0232)214100; (0232)214111; (0232)217440
București, Bd. I.C. Brătianu nr. 6, et. 7, Tel.: (021)3138978, Timișoara Tel.: 0722/548785
E-mail: sales@polirom.ro www.polirom.ro

refuz, surâde, își acoperă gura cu mâna, o dezvelește, o învelește din nou, coboară privirile, își rotește neconținut colțul baticului – mai târziu va trebui să descifram limitele acestei pudori ce dispare subit în timpul nunților, atunci când femeile tipă din râsputeri. Vășii, care știe toate trucurile, a început să-i cânte la ureche un danț pe sus, danțul fetelor, pe care îl cunoaștem prea bine, pentru că l-am auzit la nunțile de acum doi ani. În fine, fata prinde curaj: „Iu, iu, iu, iu, iu, iu, iu!” După ce schimbă danțul, ea afișează rușinea de rigoare, apoi se eclipsează în grupul de prietene. Copii mai măricei iau pruncii în brațe, ca să-i împiedice să urle. Vășii bea și cântă fără întrerupere. Cineva aduce un pahar și îl înclină grijuliu în dreptul buzelor sale. Deodată, un om în jogging schițează un gest de nervozitate. El își croiește hotărât drum spre ceteraș și începe să cânte:

Mândru cântă vioara
Da' nu-i cine o-a-ngâna.

A POI se oprește și tace îndelung și confuz. Vășii se apleacă spre el și îi suflă o altă melodie, ca să-l scoată din impas. Barbatul se debarasează de copilul din brațe care îl încurcă – îl dă cuiva, nu contează cui – apoi inspiră zgomotos și reînțepe. Imperceptibil, tempoul urcă din nou. Profitând de un moment de luciditate, primul cântăreț intervine, în timp ce copilul trece din mână în mână până când se trezește pe brațele unei fetișcane abia sosite care se pregătește și ea de cântare. Buna ocupație pentru mâinile-i tremurânde! Fata re-joacă întreaga comedie a pudorii – capul plecat apoi înălțat, gura acoperită și descoperită, baticul înnodat și deznodat, timp în care Vășii mânuie cetera – și, în fine, cu glas tare, își începe danțul.

B SCURITATEA amurgului ne învăluie pe nesimțite. Dintr-o dată, vraja se rupe. Fiecare pare să-și aducă aminte că are o treabă urgentă. Femeile trag scaunele în casă. Bărbații se risipesc care încotro, fluierând danțul pe care îl au în cap. Ceata de fete se împarte în două grupuri care pornesc în direcții opuse. Doar Vășii rămâne conștiincios pe loc, alături de bețivanul care nu mai are putere să se miște.

Fragmente traduse
și prezentare de
Speranța Rădulescu

U NUL dintre cuvintele noului limbaj de lemn care se răspîndește cu o repeziciune uluitoare, ca gripa, este locație. De la Ministrul Turismului până la studentele de la Litere, de la reprezentanții agențiilor imobiliare până la solistul vocal al formației Iris, de la nord la sud și de la tinerețe până la bătrînețe, toată lumea rostește cu un soi de mîndrie culturală noul cuvînt. Ca orice buruiănă de gen și locația mîncă seva altor cuvinte, infinit mai frumoase, mai precise și mai fragile, le omoară și le ia locul. Că fiecare înțelege prin acest cuvînt altceva, tot ce încape între loc și locuință, și că, în felul acesta, comunicarea își pierde una dintre calitățile de bază, precizia, nu interesează pe nimeni. Oricum, vorbitorii noștri, revoluționari ca Mița Baston, au

ochiul magic

Sărăcie!

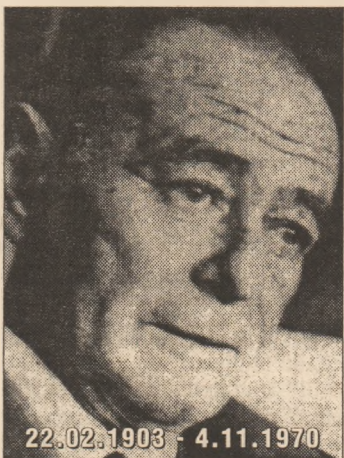
mai găsit un cuvînt bun la toate, așa cum a fost, cu cîțva timp în urmă, conjuncția *deci*, zadarnic concludivă, cu care se începea orice replică. Aproape că-i duci dorul răposatei *deci*, de cînd cu locația. Să ne închipuim ce s-ar fi întîmplat cu literatura dacă scriitorii s-ar fi îmbolnăvit și ei de molima locației. Titlurile cărților din bibliotecile noastre s-ar fi modificat spectaculos. Închipuiți-vă, vă rog, ce schimbări radicale numai la Mihail Sadoveanu: *Locația unde nu s-a întîmplat nimic*, *Locația de dincolo de negură*, *Locația lui Moș Precu*, *Locația-Ancuței*, *Locația lupilor*, *Venea o locație pe Siret*. Caragiale tatăl: *La locația lui*

Mînjoală. Sebastian: *Locația cu salcîmi*. Eliade: *Locația lui Euthanasius*. Pe locația Mîntuleasa. Arghezi: *Locația Buna-Vestire*. Sau, trecînd la compartimentul cu literatură universală și alegînd, la fel, la întîmplare: E.A. Poe: *Prăbușirea Locației Usher*. Ibsen: *Nora sau Locația păpușilor*. Kafka: *Locația*. Stendhal: *Locația din Parma*. Strindberg: *Locația fericirilor*. Wilde: *Balada locației din Reading*. Thomas Mann: *Locația Buddenbrook*. Jules Verne: *Locația din Carpați*. Chateaubriand: *Memorii de dincolo de locație* (apărute, cum se și cuvine, postum) și Rimbaud: *Un anotimp în locație*. Cît s-ar simplifica lu-

crurile, nu-i așa?

O altă tendință, de data aceasta contrară, dar la fel de supărătoare, din limbajul actual, în special la televiziune, este încercarea de a evita limba standard a știrilor prin introducerea limbajului argotic. Din păcate, cuvintele argotice la modă, plasate pe neașteptate la emisiunile sobre de știri, nu par să arate o dorință de îmbogățire a nuanțelor stilistice, ci o sărăcie de vocabular siciftoare. Reporterii nu mai cunosc decît un singur registru, cel argotic, și nu mai găsesc, la repezeală, alte superlative decît: *tare* sau *super*. Eram săraci la toate capitolele, dar o puteam spune într-o limbă bogată. Pe zi ce trece săracim și lingvistic. Mi-e teamă de momentul în care statisticile vor arăta că stăm pe ultimul loc din Europa și în privința vocabularului!

Ioana Părvulescu

22.02.1903 - 4.11.1970

D RAMATURG și prozator prolific cu asupra de măsură, iubitor și creator de aforisme, om de spirit lejer ce "saltă din vorbe ca pește în apă", Tudor Mușatescu dă acum prilej istoriei literare să-i consemneze Centenarul. Născut la 22 februarie 1903, la Cîmpulung Muscel, părăsește "ale vieții și ale lumii valuri" destul de timpuriu, în 1970. Fiu de profesor, politician și om de vază al urbei, viitorul dramaturg va absolvi ultimele clase de liceu la Sf. Sava din București, spre a urma și a termina exemplar – *magna cum laudae* – Dreptul și Literele. Dar nici catedra de limba franceză imediat oferită și nici avocatura nu-l atrag pe tînărul colaborator al lui Camil Petrescu la *Săptămîna muncii intelectuale și artistice* ori la *Cetatea literară* ci, după cum era de așteptat, gazetăria și literatura vor deveni patimile (și pătîmirile) lui statomnice. T. Mușatescu intră în atenția literaților de profesie ca publicist la *Rampa*, *Adevărul literar și artistic*, *Universul literar* etc. Dar tocmai pentru că notorietatea dintîi i se clădise pe spuma ironiei și a comi-

Februarie

cului mai degrabă facil, atestarea ca scriitor de calibrul mai întîrzie în dubiul concomitentului "este și nu este". *Vitrinele toamnei*, volumul său de versuri publicat în 1926 precum și schițele din *Nudul lui Gogu* (1927), îi dau ocazia lui Pompiliu Constantinescu să remarce "meșteșugul" tînărului autor, dexteritatea netăgăduită în a combina varii rețete literare, "umorul de mecanism orologier", priceperea de a ajunge la "pointă" printr-o gradare metodică de invidiat, dar nu ascunde nici "artificialitatea notorie" ca impresie de fond, o anume "lipsă de observație" și de profunzime ce îl aruncă doar în "prețioase virtualități" la care criticul (și nu numai el) subserie "în fals". Ca și în cazul lui Cezar Petrescu, coleg de generație interbelică, succesul lui T. Mușatescu la public nu rezonază cu acela reputat în fața criticilor vremii, preocupați să adulmece, avid, prospețimile intelectualiste ale literaturii "de cunoaștere". Dar revanșa entuziasmului public, mai "puțin literar", căruia umorul lui T. Mușatescu reușise să-i activeze cea zonă sufletească unde se mai păstrau doze variabile de naivitate neîntărcată, vine, cumva paradoxal, de la E. Lovinescu. Cu o abia perceptibilă notă de reproș referitoare la cantitate în detrimentul calității, Sfînxul din Cîmpineanu compune, în *Istoria literaturii contemporane* – tom de referință! – un mic elogiu: "În literatura umoristică menționăm schițele atît de vioaie, de o vervă atît de spontană, dar de o fecunditate ce le face inegale, ale grațiosului Tudor Mușatescu". Nici adevărul debut în dramaturgie nu îl lasă indiferent pe E. Lovinescu: juca-

tă în premieră la 25 februarie 1928 la Teatrul Mic cu o distribuție de excepție, premiata de Asociația criticilor dramatice, *Panțarola* nu trezește în rîndul spectatorilor emoția și aprecierea pe care sconta valorosul mentor. Reacțiile de semn contrar între public și critică dispar însă, o dată pentru totdeauna, cu *Titanic vals* (1932), comedie de succes imediat și absolut. Îi urmează în aceeași descendență răsplată caragialiană... *Escu*, iar din noianul celorlalte compoziții se detașea-

ză, prin contururile fragile ale comediei lirice, *Visul unei nopți de iarnă*.

Și chiar dacă *Teatrul la domiciliu* cu zecile de piese într-un act, amuzantele epistole din *Doresc ca micile mele rîndulețe ori "mușatismele" din Fiecare cu părerea lui* vor îmbogăți și vor înfrumuseța efemeroteca literaturii române, faptul că exact la această dată mai tîn afîșul, vii și proaspete, *Titanic vals* la Nottara și... *Escu* la Teatrul de Comedie este un semn că și acum, la Centenar, soarta îi face cu ochiul jocalului Tudor Mușatescu.

Gabriela Ursachi

Editura AULA

Ioan Groșan

O sută de ani de zile la Porțile Orientului

240 p. 60.000 lei

Epopeea spațială 2084 * Planeta mediocrilor

144 p. 50.000 lei

Județul Vaslui în N.A.T.O.

160 p. 50.000 lei

Alexandru Vakulovski

Pizdeț

128 p. 45.000 lei

Ștefan Baștovoi

Iepurii nu mor

160 p. 50.000 lei

Daniel Pișcu

Cel mai mare roman al tuturor timpurilor

112 p. 35.000 lei

Matei Vișniec

Istoria comunismului povestită pentru bolnavii mintal

176 p. 60.000 lei

Alexandru Mușina

Și animalele sunt oameni !

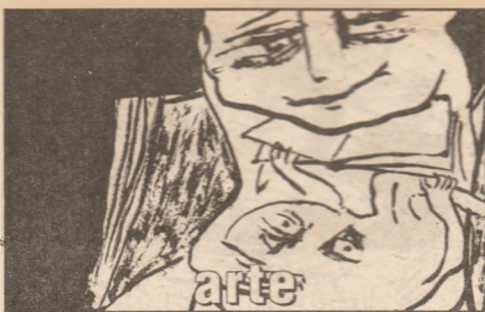
80 p. 45.000 lei

Cărțile pot fi comandate la:

Tel./Fax: 0268/31.86.47; 32.66.47; www.aula.ro

Editura AULA O.P. 14 C.P. 13.67 Brașov 2200

cronica dramatică

de Marina Constantinescu

Lavinia vorbește

DESI haosul în care trăim se nuanțează, aberant, din ce în ce mai tare, deși derizoriul se mișcă liber și destins prin existențele noastre, deși minciuna și impostura își balângăne picioarele pe un tron mult prea înalt, având iluzia că stăpînesc vreun regat, în timpul acestei, creatorii adevărați își văd de creațiile lor și de destinul lor artistic. Ei nu au dipărut, brusc, din peisaj, cum ar putea să creadă unii și alții sau și-ar dori de-a dreptul. Cu sușurile și coborîșurile firești oricărui act artistic autentic, într-o atmosferă teatrală tot mai viciată și deprofesionalizată, dincolo de meschinul și deformantul context politic, periculos, aceiași artiști, pe care îi știm bine cu toții, indiferent de ideologii, oportuniste, mode și valori de agresiuni, aceleași nume merg demn pe drumul deschis al creației. Asumîndu-și prezentul poluat și opera. Mă interesează să-i urmăresc, să văd dacă și cum își adaptează discursul la cerințele pieței, în ce fel își desenează itinerariul și îl integrează mișcării mondiale, în ce fel proiectele, ce au în spate ani de zbucium și coerență preocupare, își pot găsi concretețe pe scenă. Mai știu la fel de bine că mai întotdeauna valorile au avut parte de tratamente lezante, de perioade dificile. "Vreți să faceți să se dezvolte teatrul și muzica în țara voastră, retrageți mina statului de deasupra lor. Să trăiască ce poate trăi; să nu susțineți artificial ce n-are nici o putere de viață proprie, împiedicînd prin aceasta dezvoltarea adevărată a elementelor vitale de artă, multe-puține, de cari dispune în acest moment țara noastră." Un fragment din articolul *Instituțiile de artă, din Epoca*, 1897, articol în care Caragiale îi răspundea domnului Harit, ministrul Instrucției publice. Într-un interviu pe care Mihail Sebastian i-l ia lui Liviu Rebreanu în 1935, în *Rampa* - pe care l-am citit în recentul volum de convorbiri realizate de Sebastian,

publicat sub îngrijirea lui Geo Șerban la Editura Universal Dalsi - Rebreanu mărturisește: "Aș spune că nu trebuie să ne pierdem răbdarea și să așteptăm alte timpuri - dar tocmai acum lumea intră într-o groaznică eclipsă a spiritului, o eclipsă a inteligenței și a simțirei. Nu vezi cu câtă îndrjire este oprimat intelectualul pretutindeni? Și la noi, mai mult decît oriunde, această mentalitate e merită să aibă rezultate funeste.[...] Un intelectual aservit este un intelectual steril. Spiritul refuză asemenea dominații brutale."

Am să vă vorbesc astăzi despre un spectacol elitist: *Anatomie. Titus. Căderea Romei* după piesa lui Heiner Müller, piesă tradusă și pusă, cred, în premieră la noi. Un spectacol ce-l conduce pe regizorul Alexandru Darie, realizatorul lui, cu toate imperfecțiunile, într-o altă fază a creației. Un spectacol în care muzica lui Adrian Enescu este un protagonist, joacă literalmente un rol principal, greu de curat de cei mai mulți dintre actorii din distribuție, cu teme ce aduc și induc o stare răvășitoare, cu un leit-motiv ca o lamentație orientalo-evreiască, un comentariu permanent al crimei, o călăuză a călătoriilor goților și romanilor care antrenează iubiri, interese, pasiuni, trădări și un număr teribil de crime. Un spectacol a cărui miză și tensiune stau în spațiul propus și construit anume, în superba lume a texturilor și costumelor scenografei Maria Miu, gîndite cu meticulozitate pentru fiecare apariție a fiecărui personaj, în știința cu care regizorul naște arhitectura luminilor, o tehnică aproape cinematografică. Acestea mi se par a fi coordonatele esențiale ale ultimei premiere a Teatrului Bulandra, o montare după un text dificil, pe care dramaturgul german îl scrie urmărind tragedia shakespeariană *Titus Andronicus*. Müller introduce un personaj, Naratorul. Și o perspectivă de o profundă teatralitate, ce sporește greutatea conflictului pe de o parte, și dramatismul comentatorului-martor, pe de altă parte, ca o singură voce rămasă din corul antic ce

predică astăzi, într-un prezent la fel de revendicativ. El răsucește cuțitul în rănile istoriei precrescîte, și nu numai, îl vîră în baia de sînge ce cuprinde prin abundența-i, scena și personajele, și, deopotrivă, îl învîrtește în propria rană a creatorului ce este, o ipostază halucinantă a noului autor care se revoltă că nu are geniul lui Shakespeare, că n-a scris chiar el această tragedie.

• **MAGINI** întregi din spectacolul extraordinar al lui Silviu Purcărete cu *Titus Andronicus* de la Craiova îmi defilau prin fața ochilor, incitîndu-mi curiozitatea înaintea reprezentăției. Și e greu să nu te gîndești la performanțele de acolo, la dimensiunea cinismului și la înfățișările lui, la ritmurile cu care își succed oronile într-o sublimă demonstrație a crimei susținută remarcabil de Ștefan Iordache în rolul titular. A fost una din mizele interpretării regizorale a lui Silviu Purcărete. Dincolo de cortinele albe, diafane, transparente și aproape inocente, în spatele lor, se puneau la cale și se înfăptuiau oribile crime, mutilări, tragedii ce-și sporeau nu doar numărul, ci și gradul de bestialitate. La Darie, totul este mult mai crud într-un fel, mai violent, pentru că se petrece la vedere, într-un soi de demonstrație ad-hoc a cruzimii primitive. Am văzut spectacolul de două ori, cu ambele variante ale Naratorului - Radu Amzulescu și Dan Aștilean - cu emoțiile primei reprezentății și cu așezarea pe care o aduce rulara și contactul direct, foarte special aici, cu spectatorii. Mi s-a părut mai credibilă formula cu Amzulescu, mai adecvată stilului lui Darie din această montare: un povestitor-autor detașat, cu aerul unui lord rece și cinic, care își controlează reacțiile milimetrice - cu o singură înțelegere semnificativă, excepția ce confirmă regula - un contrapunct într-o furtună de gesturi și decizii extrem de brutale, de implicate. Pe Dan Aștilean l-am descoperit într-un fel prea teatral, lăsat în replică, expozitiv și explicativ, mai degrabă povestitor, nu și autor, dra-

maturg chinuit de fapte și cuvînt.

Vă amintiți spațiul din 1794?

Acea piață publică, loc al măririlor și căderilor, al ascensiunii și judecății lui Danton, un spațiu deschis care ne cuprindea pe toți, deopotrivă actori și spectatori, punîndu-ne față-n față, ca într-o oglindă, cu istoria și personajele ei? Tot în sala "Toma Caragiu" avea loc și acel spectacol al lui Darie, ca și acesta. Și acum, ideea de amplasare a șirului impresionant de atrocități într-un fel de arenă pentru gladiatori văzută de sus mi se pare remarcabilă. Întreaga sală, binecunoscută, este transformată în sensul acesta printr-o construcție de lemn ce se întinde peste aripiile scenei, aducîndu-i pe spectatori foarte aproape de poveste, de jocul actorilor, de respirația lor, de implicarea pe care Naratorul și comentariul lui despre teatru, despre funcția lui în cetate o cer. Toată vînzoleala goților și romanilor, comploturile, iubirile, crimele, vîrsările de sînge se petrec la o întindere de braț, acolo, jos, în arenă. Răsufierea morții se simte epidermic și devine insuportabilă pentru spectatori slabi de înger. Nu-i ușor să vezi, la doi metri, cum o tînră este violată, lîngă cadavrul soțului ei proaspăt ucis, de doi frați sălbatici și țarați, cum i se taie limba și mîinile ca să nu dezvăluie numele criminalilor, cum, mai tîrziu, ține un băț între cioturi și zgîrie pe pămînt numele făptașilor, devoalîndu-i. Tatăl Laviniei, Titus Andronicus, după ce și-a retezat, inutil, o mîna ca jertfă pentru tronul Romei, pleacă să se răzbune. Îi ucide pe cei doi violatori, le transformă oasele în făină și îi servește Tamorei, mama lor - instigantă, adulteră și pătașă la nenorocirea Laviniei - pentru a-i consuma într-o prăjitură. Sîngele țîșnește din toate părțile, pe mîini, pe costume, în scena-arenă. Este un du-te vino acolo purtător de instinctualitate, fiecare val de personaje, de la un punct încolo, aduce sau lasă în urmă cel puțin o crimă, o mutilare. Există un ritm, un crescendo pe care Darie l-a calculat cu minuție. Ce mi se pare că nu i-a izbutit de data

asta, este performanța actoricească, un atu recunoscut al modului de lucru al regizorului. Nu găsesc că există un rol pe de-a întregul rotund, incitant. Din păcate, deși s-a repetat ceva vreme, actorii trupei nu pot să se ridice integral la valoarea căutărilor și cerințelor lui Alexandru Darie. Rămîn cu cîțiva pași în urmă, în ciuda eforturilor pe care nu mă îndoiesc că le fac. Ei nu-și încarcă visceral și emoțional interpretările. Atunci, sîngele ce curge pe scenă devine un act în sine, forțat și gratuit, și nu urmarea firească a ceea ce s-a întîmplat, a clocotului interior ce duce la șirul de crime. Cornel Scripcaru reușește să-l contureze pe Titus Andronicus abia în partea a doua a spectacolului. Camelia Maxim, o actriță extrem de serioasă, un suflu nou sosit în trupa Bulandrei, își pune mai mult în valoare desenul senzual al trupului, decît să și joace senzualitatea Tamorei, seducătoare, perversă pînă în măduva oaselor, nodul potopului de crime. Un suport esențial al atmosferei pe care o degajă este felul în care scenografa Maria Miu îi construiește fiecare ipostază, de la costum, la machiaj și coafură. Claudiu Stănescu pare într-un fel copleșit de dimensiunea personajului său, Aaron, iubitul Tamorei, un personaj pe care regizorul se bîzuește mult în miza montării. Îl duce corect, dar pînă la jumătatea drumului, și-l abandonează, ostent, acolo. N-am înțeles ce anume ar trebui să joace Marian Rălea în Marcus, fratele lui Titus. Cred că este prea groasă atitudinea lui Adrian Ciobanu și Marius Capotă, cei doi frați criminali, Demetrius și Chiron, fiii Tamorei. Înfațișarea de tineri drogoman hip-hop este suficientă în decodarea apariției lor.

EXISTĂ două personaje pentru care muzica lui Adrian Enescu înseamnă enorm. Și nu numai pentru ele, ci și pentru spectacol: Lavinia și Clovnul. Pentru acesta din urmă, interpretat emoțional de Ion Cocieru, Enescu aduce pe scenă ceva din lumea lui Fellini, din misterul și franchețea giumbușlucurilor din arena circului. Pentru Lavinia face ceva în plus. O transformă în marca acestei montări, deși tînră Anca Androne mai are de lucrat ca să-și alunge superficialitatea din prima parte. În fine, Enescu ne lasă să ascultăm vocea gîndurilor îndurerate ale Laviniei, cîteva șoapte ale suferinței pe care i le "spune" lui Titus, tatăl ei. Scena este tulburătoare și memorabilă. Corpul ciopîrțit și privirea hăituită sînt prelungirea acestor șoapte. "Mă dooarea"...

P.S. Nu înțeleg de ce spectacolul nu are, totuși, un caiet-program.

Teatrul Bulandra: *Anatomie. Titus. Căderea Romei* după Heiner Müller. Regia: Alexandru Darie. Decoruri și costume: Maria Miu. Muzica: Adrian Enescu. Asistent regie: Sandra Răzvana Cernat. Distribuția: Dan Aștilean, Radu Amzulescu, Cornel Scripcaru, Marian Rălea, Romeo Pop, Șerban Pavlu, Camelia Maxim, Claudiu Stănescu, Daniel Popa, Marius Chivu, Rodica Lazăr, Radu Micu, Anca Androne, Marius Capotă, Adrian Ciobanu, Constantin Diță, Șerban Celea, Ion Cocieru, Gabriela Curpân, Anamaria Marinca.

cronica filmului

de Eugenia Vodă

Nasul Monicăi

O nouă Cleopatra,
Monica Bellucci

MONICA e Monica Bellucci, una dintre cele mai frumoase actrițe ale lumii, la această oră, supranumită "Belluccissima"; ea e Cleopatra (în comedia lui Alain Chabat, *Asterix și Obelix, Misiune: Cleopatra*, care s-a bucurat de mare succes de public în Franța și peste tot în lume pe unde a mai rulat, deci mai mult ca sigur și la noi, unde figurează printre premiile lunii februarie). Cezar e în suși regizorul, Alain Chabat. "Pentru acest film ați scris scenariul, ați făcut regia și ați interpretat rolul lui Cezar. Vă place puterea?", a fost întrebat regizorul. Care, cu umor, fantazează: "Da, pe platou am avut statui gigantice cu mine, oamenii erau obligați să se prosterneze înaintea lor, aveam vestale virgine care mă adorau, lumea îmi vorbea în latină... Cred că este important să menții echipa sub control prin teroare!"...

Dacă există o formă de dictatură în *Asterix...*, aceea e dictatura inteligenței. Modul în care filmul reușește să fie amuzant pentru cele mai diferite categorii de public, modul în care reușește să alterneze și să interfereze "nivelurile"... De la un copil care nu are decît cultura desenului ani-

mat și pînă la un egiptolog capabil să descifreze hieroglifile, oricine poate găsi, pe ecran, un motiv să zîmbească, ceea ce - în limitele genului - nu e puțin lucru. Filmul e o glumă (dar o glumă bună), care amestecă "înaintea erei noastre" cu era efectelor speciale (mecanice și digitale), un joc care cultivă cu grație (post-modernistă?) anacronismul, aluzia, "clin d'oeil"-ul pentru inițiați. De pildă, pe inventatorul unui ascensor *avant la lettre* din film, un fel de scripete tras de robi, care să-i urce pe Cezar și Cleopatra, îl cheamă... Otis (numele celei mai faimoase companii producătoare de lifturi din Europa!) ș.a.m.d. Sau, multe replici ale scenariului sint... replici la expresii celebre, comutate din alte secole în anul 52 î.C., cînd Cleopatra face un pariu "istorico-imobiliar" cu Cezar: dacă Ea va reuși să construiască, în deșert, în fix trei luni, un palat magnific, cu 662 de camere și cu grădini, și cu tot tacîmul epocii, El va declara public că poporul egiptean e cel mai grozav popor din lume! Toată povestea va fi o cursă pentru realizarea (sau sabotarea) mărețului proiect, cursă în care vor face minuni de vitejie reprezentanții "galilor" - clasicii benzilor desenate, Asterix și Obelix, jucați de Gérard Depardieu (Obelix, cel care, cînd era copil, a căzut în cazanul cu poțiune magică!) și de Christian Clavier (Asterix, mustăciosul cu "umor glacial", cum îl definește regizorul), plus un "guru-druid", autorul unei licori care face din oricine un superman, jucat de Claude Rich -, plus un tînăr arhitect avangardist (Jamel Debbouze), plus un arhitect oficial, "salierist" (Gérard Darmon, în care regizorul a văzut "un personaj shakespearian rînit"), plus un cățel Idéfix, importat din Galia în țara pisicilor, plus un echipaj de pirați păguboși, conduși de Barbă Roșie și plus mulți alții!

Ambiția lui Alain Chabat, creatorul acestui nou episod cinematografic (produs tot de Claude Berri) din aventurile lui *Asterix și Obelix* a fost aceea de a se întoarce la "spiritul benzilor desenate ca formă de artă"; se vede cu ochiul liber că translarea "benzilor" în film a fost făcută nu de un spirit iconoclast, ci de un admirator fanatic. Oricît de mult au fost modificate și adăugate personaje, acțiuni sau ga-

guri - totul e făcut în spiritul paginii originare, în spiritul dialogurilor lui René Goscinny și al desenelor lui Albert Uderzo. Goscinny se pare că obișnuia să spună: "Noi nu prea punem femeii în Asterix, dar cînd punem, este Cleopatra!" Și ce femeie!, insistă cineastul să ne convingă (deși Monica Bellucci are mai degrabă un aer de bibelou capricios decît de regină fatală): "E extraordinară în postura reginei, și apoi, nasul acela..." Nasul Cleopatrei a făcut istorie (se știe, dacă el ar fi fost mai scurt - fața lumii ar fi arătat altfel); nasul Monicăi Bellucci, fiind perfect, nu se mai vede, e ca și inexistent, deși toată lumea vorbește, în film, despre el...

Intr-unul dintre momentele

În spiritul benzilor desenate...
Asterix și Obelix, Misiune Cleopatra

cele mai pline de haz ale filmului, acțiunea se întrerupe și vocea povestitorului ne anunță că "Data fiind violența scenei, mai bine să vă arătam un documentar despre languste! Despre cum se hrănesc ele, și cum reușesc ele să rămînă umane!"

Apropo de "să rămînă umane", filmul îți induce o ușoară nostalgie. Văzută în oglinda retrovizoare a comediei, omenirea pare că a progresat, într-adevăr, atît de puțin; defectele s-au perpetuat peste veacuri - ticurile constructorilor veșnic neparoliști, instigările sindicalist-națio-

naliste, birocrăția - "papirografia" etc. etc... În schimb, într-o secvență "magică" din film, vedem seminte aruncate în nisip și palmieri țîșnind vijelios din ele, crescînd în cîteva secunde ("Mai repede nu pot", se scuza magicianul). În mii de ani, nici macar la atît n-a putut omenirea să ajungă: să crească un palmier în cîteva secunde...

P.S. Atenție: ușierul de la banchetul final, cel care îl ține pe Cezar la ușă, e nimeni altul decît Mathieu Kassovitz! ■

muzica

Soția prietenului meu

GEORGE CĂLINESCU spunea că politica este "știința construcției", iar Saint-Exupéry credea că "politica nu are sens decît cu condiția de a fi în slujba unei evidente spirituale". Aceasta ține deja de cultura politicului. Există însă, se știe, și o politică a culturii. Același Saint-Exupéry constata că "a dăruii cultura înseamnă a dăruii sete de cultură, căci așa cum dragostea cere dragoste și cultura cere, la rîndul ei, cultură". În principiu, fiecare segment instituțional adoptă și dezvoltă o anume politică în ordinea diferitelor compartimente ale culturii (artă, învățămînt, știință). La *prima vista*, dintre toate artele, muzica ar putea părea o privilegiată: oferta debordantă, maxima tranzitivitate, investiție fiabilă, materie primă la îndemînă. Cu toate acestea, fenomenul sonor autohton este pistorit haotic, total irreverent, dacă nu chiar cu o sardonică rea-credință. Indivizi de paie ce, culmea, nu pot arde pentru o idee, ageamii care aidoma mai-muștelor se cațără cu dexteritate, iar cînd ajung sus nu le mai vezi decît părțile rușinoase, în loc să construiască o logistică a desfacerii și exportului, demon-tează orice tentative de debusa-

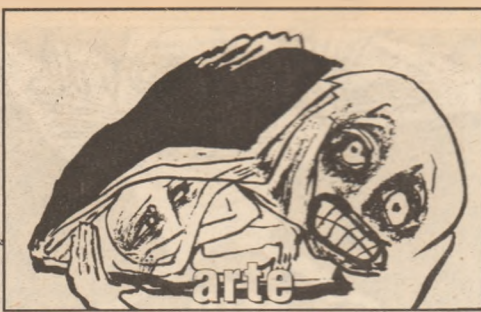
re a creației muzicale culte. Ce fel de politică muzicală exersează televiziunile? - Una pe cît de străvezie, pe atît de nocivă. Care este locul muzicii savante (nu a celei de divertisment) pe plaja presei românești? - În nici un caz unul care să-i permită să se dezbrace și să se expună la soare. Cum gestionează autoritățile culturale burdușita ladă de zestre a muzicii românești, o creație care în chip de domnișoară poate avea vrednici petitori oriunde și oricînd? De două decenii, de cînd pribegesc prin lume, nu m-am ciocnit de nici un proiect coerent, capabil să acrediteze această creație peste mări și țări. Muzicienii noștri sunt simpli turiști rătăciți pe meridianele pietelor de muzică, vrînd să cucerească solitari (nicădecum solidari) ceea ce alții dobîndesc prin desanturi colective ori prin repetate raiduri minuțios pregătite. Mai mult: citeș deunăzi într-un cotidian că Ministerul Turismului va sprijini un consistent turneu american al unei ordinare trupe de rock. Dacă știrea se dovedește veridică, suntem în fața unei grave recidive, întrucît, după știința mea, nici o instituție guvernamentală dintr-o țară care, respectînd cultura, se respectă pe sine, nu sponsorizează divertismentul. (La noi a mai făcut-o, și nu o dată, Ministerul Culturii și

Culturii). Doar în cazul în care, pentru unii, divertismentul poate substitui cultura. Din nefericire am întîlnit destui oficiali care, lafîindu-se într-o vîscoasă confuzie, sunt ca pescarii ce se ocupă de peneluri și de culori sau ca pictorii ce își potriveșc plasele de prins pește. E trist să vezi oameni (de decizie) care de la înălțimea rangului lor administrativ încearcă să dea un lustru de politețe dialogurilor pe care le poartă cu artiștii, pentru ca apoi să înmormînteze cu seninătate orice propunere sau program. Și tot ei decern onoruri măsluilelor dibace, neoferrind niciodată vreun fel de răsplată devotamentului. Sumedenii de oportunități sunt astfel ratate, blocajul cultural devine endemic, iar dialogul virtual se actualizează în soliloc. Soția unui bun amic, compozitor englez de notorietate, a îndeplinit la un moment dat funcția de director al muzicii în *Arts Council* din Marea Britanie (un fel de secretar de stat în Ministerul Culturii). Știind cîte baricade sunt la noi între demnitari și artiști, am întrebato cum se înțelege ministrul cu muzicianul? Mi-a răspuns simplu, fără să se gîndească: "eu sunt ministru doar cîteva ani; el este compozitor toată viața".

Liviu Dănceanu

Asterix și Obelix, Misiune: Cleopatra; prod. franceză; Scenariul și regia: Alain Chabat; Imaginea: Laurent Dailland; Decorurile: At Hoang; Cu: Gérard Depardieu, Christian Clavier, Jamel Debbouze, Monica Bellucci ș.a.

Fotografii Ion Cucu

Întâlniri cu Ion Irimescu

și vise. De aceea, când aflase, fiind la Fălticeni, la socrul său, pentru câteva zile, că acel concurs de la Iași tocmai se desfășurase, avusese senzația că cerul căzuse peste el. Dar Dumnezeu le rânduiește pe toate. Și le rânduiește bine pentru oamenii cei buni. La concurs nu reușise nici un candidat, așa că profesorii ieșeni de la Belle Arte se duseseră la Minister să ceară chemarea lui Ion Irimescu la catedră la Iași, solicitare, de altfel, acceptată. Misiva de la Iași venise într-o zi de 1 aprilie, încît el, voluptuosul creator de farse, după regulile umorului negru, se gîndise la o glumă, la un haz de necaz. Cu toate acestea își luase inima-n dinți și, cu Jenița alături, ca de obicei, se îndreptase spre Iași. Intrase sfielnic la Belle Arte, afișînd indiferența unui om, care habar n-are ce caută acolo. Repede cețurile se ridicaseră. Colegii îl primiseră cu urale. Norocul îi surisese iar. Nu era vorba doar de cîștigarea unui post dorit, ci mai ales de dobîndirea unui mediu prielnic dezvoltării sale artistice. Mai mult, Iașii îi oferiseră și șansa de a se bucura de prietenia unui om, de care avea să rămînă legat toată viața. E vorba de Corneliu Baba. Legătura lor trainică, de nimic tulburată vreodată, avea să fie stimulatorie pentru amîndoi.

Era toamna anului 1993. După mulți ani Ion Irimescu și Doamna sa păseau cu sfială și fericire pe străzile Iașilor.

Îi troieneau amintiri, emoții, bucurii. Era o întoarcere în Eden. Nu mai întîlneau oamenii de altădată, orașul se schimbaseră destul de mult, dar cei doi regăseau acel duh care-i fericise cu peste jumătate de veac în urmă.

Erau ei înșiși strălumiți de această tirzie și tonică regăsire.

Cumîntenia pămîntului

NCĂPEREA largă și înaltă din strada Pangratti, atelierul mesterului, are urieșenie de templu, de for, dar și de căldură și intimitate de odaie dintr-o casă modestă de țară, unde trăiesc de-a valma oameni și vieți într-o înfățișare de început de lume. Domesticul și solemnul se împreună. Se oficiază parcă, dar firescul omenesc e și el în elementul lui. Mesterul împovărat de ani, iată stă să împlinească nouăzeci și cinci, își urmează netulburat ritualul zilnic. E ca un fel de rînduială de sihăstrie, respectată cu sfințenie, de la care nu există abatere. E un mod de a trăi, venit din necuprinderi de timp și curgînd spre necuprinderi. În atelierul său, sculptorul Ion Irimescu s-a simțit ca pește în apă, slobod și fericit să-și poată împlini chemarea.

Diminețile mai totdeauna e aici, ca să-și întrupeze nălucirile, închipuirile, himerele atît de cunoscute și reconfortabile și să-și desăvîrșească opera, cu ciclurile ei, de la maternitate la muzică, de la himere la chipuri de oameni, alcătuiind un tot, acel întreg ce-i poartă pecetea. E creația unui om a cărui rațiune de a fi a fost arta și pe care Dumnezeu l-a hărăzit cu norocul de a se putea exprima original, adăugînd un cerc ce-i al lui pe trunchiul cel mare, și puternic și rămuror al artei sculpturale românești.

E dimineată și mesterul este în atelierul său. Modelează, reflectează, primește prieteni. Po-

vestește și își aduce aminte ce-a fost o viață de om, 95 de ani, din care 75 închinăți, cum spune prietenul lui, Corneliu Baba, jocului cu iluziile. Muzele nu doar l-au vizitat în timpul acesta, dar s-au statornicit în sufletul lui ca la ele acasă.

De multă vreme s-a grijit de trecerea sa la cele veșnice. În cimitirul bisericii Oprișeni, din marginea Fălticeniilor, pe care a zugrăvit-o în tinerețe, Ion Irimescu și-a rînduit locul de veci. Pe cînd își pregătea locuința veșnică i-a cerut primarului de atunci al Fălticeniilor să i-l pardo-sească bine cu un rînd gros de cărămidă. Întrebat de ce-i trebuie așa grosime de zid, a răspuns, zîmbind, cu umorul său subțire: "Domnule Costică, sufăr de un reumatism amaric și am nevoie de oleacă mai multă căldură". Ajuns la rafinatele artistice și intelectuale, Ion Irimescu nu și-a uitat o clipă obîrșile, rămînînd în esența ființei sale ceea ce s-ar putea numi, brîncușian, o cumîntenie a pămîntului. Mormîntul de la Fălticeni a fost grija anilor din urmă, adică a timpului cînd omul simte că se apropie un ceas al plecării, ce nu trebuie să te găsească nepregătit. Dar preocuparea de căpătîi, neconținută de o viață, a fost lucrarea pentru dăinuirea veșnică prin artă. Una din expresiile tulburătoare ale acestei preocupări poate fi și următoarea mărturisire, de o bună cuviință, proprie Domniei sale: "Dacă din truda artei mele vor rezista să facă față aprecierii severe și implacabile a viitorului doar cîteva lucrări, atunci liniștea de dincolo de mormînt îmi va șopti că nu am trăit în zadar".

Această luciditate, ce este a celui spirit critic al Moldovei, despre care vorbea Garabet Ibrăileanu, l-a făcut pe Ion Irimescu să nu se cruțe niciodată, să nu ostenească trudind la eternitatea operei sale, pe care, în cea mai mare parte a dăruit-o orașului începuturilor sale, Fălticeniilor, alcătuiindu-se aici cu adevărat un muzeu de ținută și respirație universală. În această plămădă a spiritului ne putem cel mai bine regăsi pe noi înșine. Iar lecția de profunzime, de jertfire pentru artă și pentru acest neam, pe care ne-o oferă Ion Irimescu, este pil-duitoare. Artistul, urmîndu-și vocația, nu s-a pierdut în gilceve mărunte și efemere, deși poate nici acestea n-au lipsit din viața sa de om al cetății, de dascăl și de lider al breslei, pentru că lu-

Întoarcerea în Eden

INTR-O BUNĂ ZI a anului 1993, după ce trecuse dealul mare al celor 90 de ani de viață, Ion Irimescu s-a urcat în tren și a sosit cu Doamna Domniei sale la Iași. Era poftit să primească titlul de Doctor Honoris Causa al Academiei de arte din Iași, al cărei profesor de sculptură fusese între 1940-1950, adică pînă la desființarea instituției ieșene. Cei care-i făcuse înalta onoare (pusă în operă abia în primăvara lui 1994), uitaseră să-l anunțe că ceremonia se amînase. Fie pierduseră din vedere acest amănunt, deloc neglijabil, fie se întîmplase altceva, sau pur și simplu își virise întempestiv coada un Michiduță șturlubatic. Ion Irimescu se trezise singur în gară, dar, ca un înțelept și cumpanit ce este, nu se infuriase, nu drăcuise pe nimeni, și, ca și cum nimic rău nu s-ar fi petrecut, își rezervase o cameră de hotel și se apucase să cutreiere Iașii în care se simțea ca pe o planetă regăsită. Așa l-am perceput în ceasurile pe care am avut bucuria să le petrecem împreună, să stăm de vorbă la "Oleacă de taifas" sau să umblăm prin felurite colțuri și colți-

șoare încărcate de atîtea aduceri aminte. Țin minte c-am întîrziat un pic mai ales pe la capătul străzii Lascăr Catargi, la numărul 51, unde locuia pe vremea șederii sale ieșene. Întîmplarea face ca astăzi casa mea să fie situată lingă pereții odăilor cel adăpostiseră cîțiva ani buni.

Îl priveam, mă uitam la Domnia sa, trăgînd cu coada ochiului. Era realmente fericit. Timpul și amintirile îl troieneau cu emoție curată și înaltă. Iașii, de care se ferise cînd venise timpul studiilor academice, preferînd Bucureștii, unde avusese credința că se va putea realiza mai bine, și-au dovedit mai tirziu generozitatea față de dînsul. Terminase de mult studiile de la București cu Paciurea și de la Paris cu Bernard. Era profesor în învățămîntul secundar. După peregrinările prin școlile din Fălticeni, Pașcani, București, ocupa o catedră la liceul din Slatina-Olt, însă atît îndeletnicirea asta, cît și mediul în care îi era dat să trăiască acolo, erau departe de aspirațiile sale. Rîvnea la o catedră universitară la Iași. Aici urma să iasă la pensie profesorul Mateescu și Irimescu își propusese să participe la concursul pentru ocuparea catedrei de sculptură. Își construise multe planuri

Grigore Iliesi și Ion Irimescu

Foto: Radu Tabără

mina, care l-a sorbit pînă la depînă cuprindere, a fost arta.

Asumarea vocației

A UN CEASORNIC elvețian, la ceasurile opt dimineată, artistul e la ușa atelierului său din Pangratti. Străbate mai anevoie drumul de cîteva sute de metri de la casa sa din strada Zambaccian pînă aici, dar îl face numai și numai pe jos. E mai aplecat decît apare în desenul lui Corneliu Baba, prietenul său cel mai de aproape. Acolo, silueta lui e de cocostirc albastru, ori de pasăre cu picioare înalte și subțiri, alergînd prin savana africană. Curînd se vor aduna în desaga pe care o poartă încă vitejește în spate nouăzeci și șase de ani. Se va întîmpla la 27 februarie următor. Cu puteri imputinate el este întotdeauna la datorie. Adică desenează, colorează, modelează. Ca de obicei. Nu se duce la atelier ca să aibă de unde se întoarce. Nu poate concepe altfel existența, atîta vreme cît Dumnezeu nu l-a chemat încă la dinsul. E, deci, un fel de a fi. Și nu de azi de ieri, ci de atunci cînd a pornit pe drumul, mereu suitor pentru el, al artei sculpturale. E pilduitoare în acest sens o întîmplare pe care maestrul Ion

Irimescu mi-a povestit-o nu de mult, într-o dimineată de sfîrșit de noiembrie, în atelierul său din București, din strada Pangratti. Își amintea de începuturi, de vremea cînd era profesor în învățămîntul secundar, la Slatina. Plecase cu puțin calabalic, dar cu hotărîrea de a lucra. Își luase cu dinsul pînă și pămînt pentru modelaj, de teamă ca acolo unde se ducea nu va găsi din cel mai potrivit. Valiza, în care-l bătușe, rupsesse mîinile hamalilor. Aceștia, aflînd de la el cu ce-și burdușise geamantanul, de era pietroi de greu, se uitaseră la dinsul ca la un smintit.

La terminarea orelor, profesorii obișnuiau să-și continue sueta la un păhărel, chiar la mai multe, la o șarmantă cîrciumioară din apropiere. Zi de zi semnau condica. Îl imbiau să-i însoțească. Erau atît de insistenți că într-o zi l-au înduplecat. Nu că-l ademeniseră, nici pomeneală, ci consimțise pur și simplu să-i urmeze. Era poate și curiozitate? Dar cheful acela, care părea să nu se mai termine, nu l-a prins. Și-a dat seama îndată că nu era de dinsul acolo. Avea cu totul altceva de făcut. Îl așteptau atelierul, valiza cu lut, proiectele lui nenumărate. Știa că reușita în orice artă presupune o muncă fără preget, iar sculptura cerea pe deasupra și condiție fizică ca

să izbutesci să-ți realizezi gîndurile, să dai materialitate jocului închipuirii. De a doua zi n-a mai călcat pe la cîrciumioara de lingă liceu. Puțin i-a păsat că ai lui colegi l-au privit cu oarece compasiune, ca pe unul aflat, cine știe?, sub p a p u c u l femeii, slab de înger și nu bărbat în toată firea.

El simțea că locul lui era în

atelier. Aici era în largul său și fericit cît incapa. De sub mîinile lui se iveau o lume. Nu conta de fel nici ruperea de plăcerile epicureice ale celorlalți, nici istovirea ce-i îngreuna ciolanele. Trăia o stare de înălțare și mulțumire. Acest program l-a urmat netulburat și riguros toată viața, oriunde s-a aflat. Pînă și în numeroasele călătorii în străinătate nu s-a despărțit de blocul lui de desen. De fiecare dată se întorcea acasă cu un braț de schițe.

Ion Irimescu constientizase de tînră că reușita în artă înseamnă contopirea cu aceasta și părăsirea unor alte preocupări, ce pot deveni dacă nu stricătoare, cel puțin stingheritoare.

Căutările acelea disprețuitoare nu-l clintiseră din hotărîrea lui de a-și vedea țelul fixat parcă de cînd e lumea și pămîntul, acela de a lucra fără conținere zi de zi, ca să-și slujească vocația. Și-o asumase și trebuia să o onoreze cum se cuvine. Așa înțelegea și existența. De asta închiriasse la Slatina două odăi în casa unui majur, la margine de țîrg, ca să aibă atelierul lui și ca să-și poată vedea netulburat de sculptură.

Asumîndu-și în modul acesta exemplar vocația, artistul și-a putut construi netulburat o operă de dimensiuni ce pot părea miraculoase. E truda zilnică și cultivarea statornică a harului pogorît peste dinsul. Este împlinirea fără cusur a datoriei. E rupere de cele lumești și oficierea în altarul artei. Și asta se întîmplă din tinerețe și pînă azi, cînd meșterul se apropie de patriarhală vîrstă de 96 de ani. Așa a fost posibil să ajungă el însuși un patriarh al artei românești.

Acasă

A SFÎRȘIT de februarie 2000, într-o duminică, mă aflam în cuibul lui Ion Irimescu, la Fălticeni, în odăile unde-i este acum sălașul în preajma muzeului ce-i poartă numele. De puțin timp se încheiasse ceremonia în care primise Ordinul Steaua României în grad de mare ofițer, eveniment care se petrecea în ziua cînd tocmai împlinise 97 de ani. Cum e obiceiul, bucuria se stropea cu un păhăruț pentru că udătura nu merge singură, nu lipsea, firește, nici uscătura. Ion Irimescu era în formă, starea lui de cumpănită mulțumire sufletească învingea osteneala, ce căta a-și face loc peste dinsul. Cu umorul lui funciar, de o subțirime cultivată, el depăna istorii felurite, povestindu-le cu vorbă rară și scăzută, condimentîndu-le cu ironii și cu risul lui de zurgălău. Din cînd în cînd se lăsa o pinză de tristețe. Își amintea ceva, care-l tulbura, dar repede se încuraja: "Lasă, că îndată vine, vine primăvara. Renaștem". Îl ascultam pe înțeleptul ar-

Insemnări de Pavel Șusară

Pe marginea unei capodopere

DE LA un anumit nivel în sus, prin victoriile sale succesive asupra timpului, vîrstă devine o problemă de creativitate, iar vitalitatea biologică un înalt principiu estetic. Instinctul sigur de a ocoli capcanele calendarului și capacitatea rară de a fagocita clipele – fără ca noxele acestora să atace insidios ori să explodeze cu efect întîrziat – sunt adevărate chestiuni de stil și probe infailibile de rigoare morală. A sfida fără conținere proximitatea morții și a birui, cu armele proprii fragilități, ostilitatea materiei brute, seduse mereu de elanuri entropice, iată o componentă a capacității de a manipula ficțiunea pe care puțini o pot revendica pînă la capăt.

În acest context al performanței biologice, în care cronologia depășește orice funcționalitate mărunță spre a intra în categoria grațuității contemplative, faptul de a fi contemporanul propriului tău centenar bate semnificativ în *capodoperă*. A lucra *în timp*, adică a modela sau a ciopli *timpul* așa cum ai ciopli piatra sau ai plămădi lutul, este o artă pe care puțini artiști au avut harul de a o ilustra. Dacă Pop-Art-ul și Op-Art-ul, dacă Body-Art-ul și Land-Art-ul, și încă multe altele din aceeași categorie, sunt concepte comune într-o lume a produselor simbolice atît de variată și de complexă, *Crono-Art-ul*, adică arta de a da *timpului* o formă exemplară, este la fel de rară ca resorbția în divin prin iluminare și prăbușire mistică. Reprezentantul unic al acestei arte desăvîrșite, în care Creația și Creatorul se contopesc într-o construcție viguroasă și eterică în aceeași măsură, este acum maestrul Ion Irimescu.

Patriarh al sculpturii românești contemporane, așa cum încercam să-l descriu cu un alt prilej, Ion Irimescu a știut, într-un mod aproape miraculos, să împace contrariile, să anuleze riscurile și să conserve o imagine recomfortantă a artistului în istoria brută și în istoria artei. Străbătînd vremuri opace și agresive, pe care le-a cunoscut nemijlocit și profund, el a reușit să imprime artei sale suferință muzicală și puritate lirică; sedus de narativism, de acel fundament epic pe care orice imagine se sprijină legitim în preistoria ei vagă, el a reușit să transfere totul în spații inefabil al unui brâncușianism luminos și decorativ. Ușor de recunoscut printr-o stilistică înconfundabilă, în care grația și transparența sunt dominantele sale mari, arta lui Ion Irimescu este elogiul adus unei lumi care nu trăiește în realitatea brută, semnul unui umanism care, prin reprezentare, a curățit viața de toate asprămiile ei trecătoare. Centenar acum, adică în plină realitate a Capodoperei, înconjurat cu multă grijă pînă și de aceia care nu și-au făcut din estetică o preocupare specială, Artistul s-a așezat el însuși deasupra timpului, continuînd să înfrumuseze lumea și să transmită același mesaj plin de puritate și de gingășie.

tist și mă minunam de cîte resurse nebanuite are parte ființa atît de fragilă și de puternică, care este omul. Poate și pentru că e din nou acasă.

După 70 de ani de peregrinări prin țară și lume, după 50 de ani de ședere în București, locul cel mai prielnic creșterii operei sale, Ion Irimescu, patriarhul sculpturii românești, își trăiește ziua de naștere acasă, în Fălticeni, la obîrșii și începuturilor sale. Are sălaș în apropierea muzeului, care-i poartă numele, unde sub grijirea sa se rînduiesc lucrurile ce-i alcătuiesc portretul de artist proteic și original cu un loc marcant în istoria artelor românești.

Din vara lui 1999 nu mai vine la Fălticeni în vacanțe, în vizite. S-a statornicit între timp aici, în cîteva odăile, unde-i este și atelierul, care peste timp vor întregi, ca și în cazul lui Brîncuși, muzeul, făcînd să se înțeleagă mai bine omul, cu obiceiurile lui de viață trecătoare.

Din păcate, a venit la Fălticeni singur, pentru că soția lui,

coana Jenița, a plecat între timp la cele veșnice, adîncindu-i și mai mult singurătățile, ce-s ale amurgului vîrstei sale venerabile. A lăsat Bucureștii, unde a trăit plenitudinea creației și s-a așezat pentru totdeauna la Fălticeni, ca să-și tîmăduiască singurătățile aproape coplesitoare și să se îngrijească de veșnicia sa. Adică nu numai în cimitirul de la Oprișani, unde-și dorm somnul de veci părinții și soția sa și unde-l așteaptă mormîntul de el cioplit în marmură, ci și de muzeul, ce nu-i zămisliț doar din sculpturile și desenele sale, ci în întregul său este fructul gîndirii și simțirii lui.

Revenind acasă, la Fălticeni, s-a simțit ușurat, despovărat de grijile ce păreau să-l strivească. Reintra în Fălticeni nu ca într-un eden, cum se întîmplase în copilărie, cînd descoperise țîrgul călătorînd din Preuteștii nașterii sale, din apropiere, ci ca într-o biserică unde simți că te încredințezi mai mult ca oriunde în mîinile Domnului.

Grigore Iliesi

REPORTAJUL - foileton din Uniunea Sovietică" publicat de Georges Simenon în cotidianul parizian "Le Jour" (sub titlul *Peuples qui ont faim*, 1934) a trecut aproape neobservat în epocă. Fapt paradoxal, dacă luăm în considerare faptul că reportajul, ca gen, înregistra un succes fulminant în Franța anilor 30, iar Simenon era deja o celebritate. Călătoria sa urmează o traiectorie în sudul URSS, de la Odesa prin Sevastopol, Yalta, Novosibirsk, Soci, Batum, dezvăluind, pas cu pas, realitatea incredibilă a unei țări înfrântă de propriile idealuri.

Și totuși, furtuna pe care aventura romancierului în lumea lui Stalin ar fi putut-o stârni a întârziat să se producă. Iar mai târziu, după ce despre URSS-ul destrămat se putea spune orice, redescoperirea mărturiilor din "Le Jour" n-ar mai fi adus, aparent, nimic nou. De altfel, nici atunci și nici acum incursiunea lui Simenon în patria sovietelor nu poate fi integrată întru totul restului operei sale, fie vorba de ficțiune sau jurnalism. Se întâmplă ceva ciudat cu această relatare, care nu pornește de la nici o teză, nu-și propune să confirme sau să infirme nimic și n-are, parcă, nici o legătură cu momentul în care s-a consumat.

Ea nu e urmată nici măcar de un scandal asemănător celui izbucnit după publicarea *Spovedaniei pentru învinși* a lui Panait Istrati în trilogia *Vers l'autre flamme* (1929), alături de *Rusia fără mască* de Boris Suvarin și *După șaisprezece luni în URSS*, *Soviete 1929*, de Victor Serge, sau polemicii provocate, în 1936, de apariția reportajului-pamflet al lui André Gide, *Retour de l'URSS*. Între aceste două momente de refuz al utopiei sovietice, dezvăluirile lui Simenon par a fi înăbușite în atmosfera literară și ideologică de stângă, predominantă în Franța deceniului patru.

Ele nu influențează nici opinia publică și nici curentul de admirație față de "realizările" sovietice, în continuă intensificare după Congresul scriitorilor sovietici de la Harkov (septembrie 1934) care se bucură de participarea entuziastă a lui Louis Aragon, Paul Nizan, André Malraux și Jean-Richard Bloch și mai ales după Congresul internațional al scriitorilor pentru apărarea culturii, desfășurat la Paris în iunie 1935. Nici *Bagatelles pour un massacre* și nici *Mea culpa*, pamflete scrise în 1936 de L.F.- Céline în urma unui voiaj în URSS, nu schimbă prea mult lucrurile.

Iar anii 1937-1939, chiar dacă înregistrează reacții din ce în ce mai violente față de uriașa

Centenar Georges Simenon

Maigret în URSS

minciună bolșevică - de la *Re-touches a mon Retour de l'URSS* de André Gide (1937) până la *Au pays du grand mensonge* de Ante Ciliga, *L'Ecole des dictateurs* de Ignazio Silone sau *Les Sources et le sens du communisme russe* de Nikolai Berdiaev (toate în 1938) - sunt prea marcați de războiul din Spania și de ascensiunea hitlerismului pentru a mai îngădui o modificare radicală a modului de raportare a Occidentului la URSS. Și apoi, mărturia involuntar trucată a unor intelectuali de talie internațională, precum Romain Rolland, Henri Barbusse, G.B. Shaw ori Nikos Kazantzakis avea încă suficientă rezonanță pentru a pune "accesele de rea-voință" împotriva URSS într-o lumină cel puțin îndoieală.

N CIUDA tensiunilor pro sau contra - sovietice din lumea literară și a dificultății incredibile a intrării în Uniunea Sovietică, Georges Simenon are totuși, în 1933, curajul de a plonja într-un coșmar. Evident, e unul neașteptat; iar coborârea lui spre adâncurile tragediei staliniste e o dureroasă inițiere în limbajul ascuns al unei lumi pentru care fericirea e obligatorie. Semnele unei necunoscute dereglări apar încă din Marea Neagră, odată cu interdicția de a intra în portul Constanța pentru cei care au drept destinație Odesa.

Pentru autoritățile române, ei implică un potențial pericol. Semn ignorat de romancierul ce se consideră experimentat în deducția adevărului pe baza unor insignifiante detalii. Ca și ușoara întârziere a acordării vizei, odată ajuns în portul Odesa. Întârziere prelungită apoi, inexplicabil, vreme de trei zile. Ca și la sosirea lui Romain Rolland, André Gide ori Panait Istrati, serviciul de propagandă sovietic funcționează ireproșabil. Numai că, în cazul lui Simenon, există câteva mici diferențe. Nimeni nu l-a invitat în URSS. Nimeni n-a știut din timp că are de gând să traverseze Marea Neagră ca să ajungă tocmai la Odesa. Nimeni nu i-a organizat vreun program.

Și, mai ales, nimeni nu înțelege ce caută acest romancier de succes într-o țară în care pitorescul a dispărut. Nu poți veni pur și simplu să-ți petreci vacanța în universul bolșevic, ca și cum te-ai duce pe Coasta de Azur sau la piramidele egiptene. Aici nu există gest gratuit, există doar suspiciunea unei trădări și mecanismul de acoperire a micilor adevăruri cu mari minciuni.

Elementul-cheie al acestui mecanism este, desigur, ghidul. Pentru Simenon, Sonia. Sonia unu, la Odesa, Sonia doi, la Batum. De fapt, există atâtea Sonii câte sunt necesare pentru o intercalare eficientă între turistul occidental și cotidianul sovietic. Întâmplător sau nu, Simenon e condus prin Odesa de aceeași Sonie care îl condusese, nu demult, pe Henri Barbusse. Dar, de această dată, efectul este invers. Barbusse fusese fascinat de mirificul litoral ucrainean. Simenon este intrigat. Îi este dificil să găsească normalitatea.

Inevitabil Sonia îi propune vizitarea unor fabrici, brutării, muzee, cluburi muncitorești. Oaspetele nu e deloc interesat. El vrea să simtă strada. Crunt *mal-entendu*. Strada nu înseamnă același lucru în franceză și în rusă. Pentru scriitor, ea este libertatea deplasării și a privirii. Pentru aparatul de supraveghere reprezentat de Sonia, strada e un infinit pericol. Un loc în care oricând poate "scăpa" ceva. Chiar și însoțit de inevitabila interpretă, scriitorul rămâne un îndărătnic. Începe să simtă că falsul i se prezintă drept adevăr și invers.

Coborârea pe scara percepției negative continuă. Nu e vorba doar de lectură printre rânduri a unei realități codificate, ci de un continent necunoscut și straniu al relațiilor inter-umane. "*Toată lumea se pîndește. Toată lumea se spionează.*" Este una din observațiile pe care Gide va construi, în 1936, reportajul din URSS. Între oameni și oameni se interpune, spune Gide, umbra atotputernică a statului. Statul "se ocupă" de tot. Își asumă tot ce înseamnă raport între indivizi, adică transformă normalitatea într-o imagine înșepănită, propa-

Georges Simenon fotografiat în 1978 pentru revista *Vogue*

gandistică, lipsită de viață.

Dedesubtul acestei placide acceptări generale se află, desigur, teama. Simenon, din ce în ce mai cutremurat și din ce în ce mai tăcut (el, francezul volubil, spumos, boem) înregistrează imagini ale unei stări de teamă generală, interzicându-și orice comentariu. Nu poate fi oprit să meargă, însoțit, desigur, la magazin. La magazinul pentru turiști occidentali, imens, bogat și pustiu, aflat, fatalmente, în preajma magazinului pentru cetățenii sovietici. Sonia simte apropierea catastrofei, imploră, protestează. "*Prea târziu. Trec pragul și observ sute de persoane care stau la coadă și care duhnesc a mizerie. Imposibil de găsit ceva mai murdar, mai sordid. Nimic altceva decât zdrențe, chipuri răvășite, îngrozitoare. Toată lumea se împinge.*"

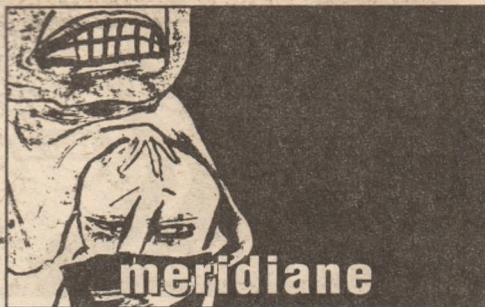
Suficient pentru autorul lui Maigret ca să înțeleagă că viața reală se desfășoară în altă parte decât este el condus. De asta dată, semnul e înțeles. El intră în sistemul de investigații pe care Simenon îl aplică în incursiunile sale jurnalistice. Amână concluziile, dar observă și calculează. Ce se cumpără și cât costă. Și, mai ales, cine cumpără. Prețurile sunt fabuloase. Oamenii nu au faimoasa cartelă pentru alimente. Ori mâncarea nu ajunge, ori e vorba de o categorie marginalizată. Ori de amîndouă. Sau, poate, de o marginalizare la dimensiuni neașteptate. Scriitorul împrumută ceva din personajul său, Maigret. Nimic forțat. Ni-

mic senzational. Doar prezența aceea masivă, întrebătoare, care strivește parcă artificiile lăsînd să transpară, treptat, un adevăr construit pe detalii incontestabile. Realitatea nu e interpretată. E doar observată din punctul ei slab. Tehnica literară a romanului polițist își schimbă semnul; ea devine o tehnică de descoperire a realului camuflat sub literatură ideologică. De acum, Simenon nu mai vizitează, ci caută.

N PRIMUL RÎND, caută aglomerările urbane. Piețele. Bazarurile. Spectacolele. Animă versărilor. Acolo, în vierniua generală, selectează detaliile care reconstruiesc cealaltă față a realității. Dincolo de piața alimentară e piața de vechituri. Dar cine are de vîndut vechituri? Foștii aristocrați ruși care așteaptă, zdrențăroși și înfrânți, ca noii stăpîni să catadicsească să cumpere ultimele obiecte ce amintesc vremile apuse dinaintea revoluției bolșevice. Cu mai bine de douăzeci de ani înainte ca George Călinescu să imagineze, în Bietul Ioanide, celebra scenă a fostei aristocrații române vînzându-și hainele și bijuteriile, Georges Simenon a văzut-o aieva, la Odesa. Numai că bijuteriile se terminaseră demult, iar lumea pieței de vechituri nu mai avea forța de a încerca salvarea vreunei aparențe de bunăstare. În Odesa anului 1933, totul se sfîrșise.

Nu există altă cale spre viitor, așa cum nu există o altă

opinie despre tot ce se întâmplă în lume, decât cea expusă în "Pravda".

Aglomerarea de situații stranie sfârșește prin a-i provoca și lui Simenon senzația clară a coșmarului: "Încep să am senzații de coșmar. Și nu doar din cauza celor văzute. Halucinantă, după două-trei zile, este absența oricărei baze solide, a oricărei răspuns direct, a oricărei priviri limpezi. Toată lumea minte, sau ascunde ceva, toată lumea spionează. Asta o simt. Iată de ce aș vrea să-l întâlnesc pe șeful G.P.U. și să-i spun cu toată sinceritatea: — Iată ce mi s-a povestit. Este adevărat? Iată ce am văzut... Explicați-mi cum e posibil..."

Dar nu mă va primi, pentru nici el n-are dreptul de a vorbi mai mult decât ceilalți. Fiecăruia îi e teamă de vecin, fiindcă vecinul îl poate denunța. Fiecăruia îi e teamă să ia o inițiativă pentru că poate că face o gafă, iar Moscova îl va pedepsi...

Moscova, mereu Moscova!... Pentru tot, pentru nimic, se telegrafiază la Moscova, se face referire la Moscova, se cer instrucțiuni de la Moscova...

Ce formidabilă mașină trebuie să existe acolo ca să răspundă la aceste întrebări care sosesc în fiecare minut din toate punctele imensei Rusii? "

E una din puținele ieșiri ale lui Simenon pe parcursul reportajului său sovietic. Pentru epoca în care scrie, paragrafe ca acesta sunt incendiare. Indicarea unei mașini de fabricat răspunsuri, ascunse în spatele imensității

ruse, era mai mult decât o intuire a modului de funcționare a propagandei totalitare. A doua jumătate a periplului său sovietic nu mai e o căutare scandalizată (interior) a adevărilor care compun viața sub Stalin, ci o traducere directă a imaginilor care spun totul pentru cel ce știe să vadă. Iar Simenon învățase să vadă la Odesa, așa cum Gide învățase să vadă abia la Tilfis, iar Panait Istrati învățase să vadă din clipa în care rămăsese singur, fără ghidul atotcunoscător la Murmansk.

TONUL siderat al relatării se domolește, iar realitatea nu se mai construiește dintr-o alunecare al cărei înțeles întârzie să se dezvăluie, ci din fragmente masive smulse cotidianului cosmetizat și restituite sensului lor original. O simplă plimbare prin centrul orașului Batum spune mai mult decât orice discuție cu oficialii sovietici sau cu una din cele două Sonii ("Sonia doi" este numele dat tinerei care îi e ghid în Batum). Se întretaie, în centrul orașului, două lumi diferite din care una trebuie să dispară. Căci nu se plimbă decât tinerii entuziaști, ieșiți de la clubul de marxism-leninism, și înfrânții istoriei, "trădătorii" supraviețuind încă dincolo de limita mizeriei, aflați într-o bejenie fără șansă și fără sfârșit.

Nici o înduioșare, nici o temperare de ton, nici o retractare a afirmațiilor nu tulbură traiectoria simplă și onestă a dezvăluirilor simenoniene. Retorica dublă a

lui Gide și a lui Istrati nu funcționează aici. Lui Simenon îi sunt indiferente și promisiunile luminoase ale zorilor revoluției bolșevice și tragica deviere ideologică din anii '30. Revoluționari sau contra-revoluționari, bolșevici sau apolitici, cetățenii sovietici sunt puși în raport doar cu umanitatea și normalitatea. Nici politica, nici strategiile economice, nici retorica ideologică nu încarcă textul cu semnificații și interpretări fastidioase.

În reportaj, ca și în roman, Simenon e direct, simplu, transparent, aproape lipsit de stil. El se mulțumește să privească și să rămână lucid, eliminând orice imixtiune a imaginației și orice înclinație spre literaturizare. Întâmplarea pură, fără a mai fi nici măcar căutată, e suficientă pentru a defini atmosfera din URSS. Și tocmai aici, în construirea atmosferei, e conexiunea dintre literar și real în reportajul lui Simenon. După cum remarcă unul din principalii lui exegeți, Alain Bertrand, atmosfera e "arma secretă" a lui Maigret, iar imersiunea în lumea senzațiilor directe generează soluțiile firești, "organice", ale enigmei.

De altfel, în numeroasele interviuri acordate de-a lungul anilor, Simenon explică ritmul alert în care își scrie romanele tocmai prin "scufundarea" în atmosfera cărții, experiență greu de îndurat pe termen lung. Nu doar comisarul Maigret "se îmbibă" de realitatea locurilor în care își desăvârșește investigația, ci însuși autorul său procedează astfel, lăsându-se captivat de întâmplările petrecute în jurul lui. Iar URSS e un teren bizar, tragic, minat de suspiciune, teroare și propagandă; un "loc rău", care și-a infectat deja populația cu virusul unei ucigătoare minciuni.

NAINTE de a scrie romanul inspirat din experiența sovietică (*Gens d'en face*, 1933), Simenon trăiește în mod direct un fragment din realitatea comunistă. Suficient, însă, cât să înțeleagă ansamblul. Mai mult decât declarațiile unor interlocutori timorați și decât scenele la care asistă, atmosfera este cea care îi dezvăluie adevăratele ascunse. Ea este "cheia" unor întâmplări precum vizitarea plajei din Odesa, unde bărbații sunt despărțiți de femei printr-un gard de sârmă ghimpată ce sugerează lagărul, sau împușcarea unui necunoscut de către agenții de supraveghere (probabil KGB) chiar lângă barul în care se afla scriitorul.

Atmosfera nu constă nici în descrieri fastuoase, nici în comentarii subiective. E doar acea lentă acumulare de imagini, frânturi de frază, scăpări de gesturi, jumătăți de adevăr și - mai ales - multă tăcere. Aglomerare ce sfârșește, ca în romanele sale,

prin a sugera lucrurile importante fără a face apel la comentariu. Dar asta nu e încă totul. Timpul călătoriei odată încheiat, scriitorul crede că se poate înapoia în Franța. E ultima scripă de optimism după revelația tragediei sovietice. Căci e timpul să afle că din acest coșmar nu se poate ieși.

Un funcționar anonim și plictisit îi refuză viza de plecare. Poate fi o greșală? Din păcate, nu. În pașaportul lui Simenon, viza de plecare este barată. E valabilă doar cea de sosire. Poate rămâne în URSS cât îi poartă inima. Plecarea, însă, e cu totul altceva. Se repetă povestea consulului turc care încearcă să-și părăsească postul din Erevan fără a reuși decât cu eforturi penibile, și asta după șase luni. Cei doi, Simenon și consulul, trăiesc zece zile în același hotel ieftin din fața aceleiași port în care n-au dreptul de a intra, privind cu exasperare aceleași vapoare care ridică ancora spre țări libere, în care nici măcar foamea nu mai înseamnă același lucru: «Foamea de la Istanbul, foamea din Polonia, din România, din Bulgaria, era o foame aproape veselă. Îmi cer iertare pentru termen. Îmi cer iertare și pentru următoarea afirmație: era o „foame hrănită”».

Foamea sovietică e mult mai gravă: e sărăcia absolută plus lipsa oricărei speranțe, plus obligația de a te declara, oficial, fericit. Zilnic. La capătul rezervelor financiare și al puterii de a suporta, unul din cei doi oaspeți ai micului hotel va pleca, totuși. Consulul turc. Sub privirile îngrozite ale scriitorului, rămas singur cu soția lui în fața mării la care nu poate ajunge, diplomatul își scoate bagajele, cerând ajutor localnicilor spre a le transporta spre ghereta vâmiei. Nimeni nu se încumetă, însă. Cei care pleacă sunt considerați trădători. Sau, poate, doar beneficiari ai unei șanse pe care popoarele sovietice nu o vor întâlni niciodată.

Consulul izbutește să împrumute un vehicul pe care îl împinge singur spre fabulosul port. Abia în ultima clipă, străfulgerat de o idee pe care doar experiența romanelor polițiste i-o conferă, Simenon aleargă în urma diplomatului, înmânându-i două mesaje, unul către ambasadorul Franței în Turcia, celălalt către redacția ziarului "Le Jour". Pentru aceste mesaje, solicită un act semnat de mâna consulului. Iar când acesta reușește să urce pe

vas, ieșind de sub jurisdicția sovietică, scriitorul își pune în aplicare, febril, planul de salvare. Intră în sediul G.P.U., îl caută pe comandant, nu-l găsește, dar se năpustește fără a putea fi oprit în biroul adjunctului și îi trăneste în față actul de predare a mesajelor. Măine - îi spune acestuia - presa franceză va publica mesajele. Veți decide singuri ce va însemna asta pentru imaginea URSS. Sau, mai aveți o soluție. Există în port un vapor care n-a ridicat încă ancora... Înnebuniți, ofițerii GPU telefonează la Moscova, se contrazică, își dau instrucțiuni unii altora. În cele din urmă, familia Simenon primește aprobarea de a pleca. Iar scriitorul ajunge, încă incredul, pe puntea vaporului unde consulul turc îl privește încremenit, ca pe o fantomă revenită inexplicabil dintr-un tărâm al întunericului absolut.

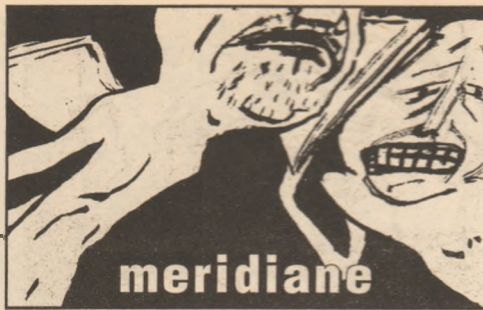
NICI un complex nu amână, după întoarcere, redactarea amplului reportaj. Simenon nu se întreabă, neliniștit, ce va putea spune în Franța după ce ajunsese să înțeleagă adevărul despre URSS, așa cum se framântă, luni întregi, Panait Istrati sau André Gide. Nici un "contract moral" nu se interpune între imaginea pe care o avea despre Uniunea Sovietică înainte de a ajunge acolo și cea dobândită la întoarcere. Nici un compromis nu-și are rostul. *Peuples qui ont faim* devine, deci, mărturia limpede a unui cetățean al lumii care nu știa, înainte, nimic despre "miracolul sovietic". Și care nu știe nimic în plus față de ceea ce a văzut, a simțit și a scris.

Radu Ciobotea

¹ Georges Simenon, *Peuples qui ont faim* în vol. *Mes apprentissages. Reportages 1931-1946*, édition établie et présentée par Francis Lacassin, Administration de l'oeuvre de Georges Simenon et Omnibus, Liège, 2001, p. 886.

APARIȚIA, în octombrie 2002, în Spania și America Latină, a primului volum de memorii ale lui Gabriel García Márquez, *Vivir para contarla* ("A trăi pentru a-ți povesti viața") a însemnat evenimentul literar și editorial nu numai al anului, ci, după cum s-a afirmat la lansare, al ultimului deceniu, fiind cartea așteptată și primită, cu interes și entuziasm, de milioane de cititori. În prezent, în Europa se lucrează febril la traducerea și editarea acestui best-seller.

Memoriile Premiului Nobel columbian, concepute ca o trilogie, debutează cu acest volum de aproape șase sute de pagini, care descrie copilăria, adolescența și o parte din tinerețea scriitorului, începând cu viața bunicilor lui din partea mamei; continuă cu povestea iubirii pasionate a părinților săi, dezvăluind apoi cum a simțit, adolescent fiind, chemarea către scris. Volumul se termină cu anul 1955, când își publică cel dintâi roman *La hojarasca* ("Frunzele uscate") și pleacă în Europa, stabilindu-se la Paris în calitate de corespondent al ziarului *El Espectador*.

Redăm în continuare fragmentul inițial din primul capitol al volumului în curs de apariție la Editura RAO.

MAMA m-a rugat s-o însoțesc să vîndă casa. Sosise la Barranquilla în dimineața aceea din satul de departe unde locuia familia și n-avea nici cea mai vagă idee cum să dea de mine. Întrebînd în dreapta și-n stînga printre cunoscuți, i-au spus să mă caute la librăria "Lumea" sau prin cafenelele din preajmă, unde mă duceam de două ori pe zi să stau de vorbă cu prietenii mei scriitori. Cel care i-a spus asta a prevenit-o: "Fiți cu băgare de seamă fiindcă sint nebuni de legat". Sosi la douăsprezece fix. Își croi drum cu mersu-i ușor printre mesele cu cărți expuse, se înființă în dreptul meu, privindu-mă în ochi cu zîmbetul năzdravan din zilele ei cele mai bune și, înainte ca eu să pot reacționa, mi-a spus:

- Sint mama ta.

Ceva se schimbă în înfașarea ei, lucru care m-a împiedicat s-o recunosc de la prima vedere. Avea patruzeci și cinci de ani. Adunînd cele unsprezece nașteri, petrecuse aproape zece ani însărcinată și cel puțin tot atîta alăptîndu-și copiii. Încărunțise de tot înainte de vreme,

Avanpremieră editorială

Gabriel García Márquez

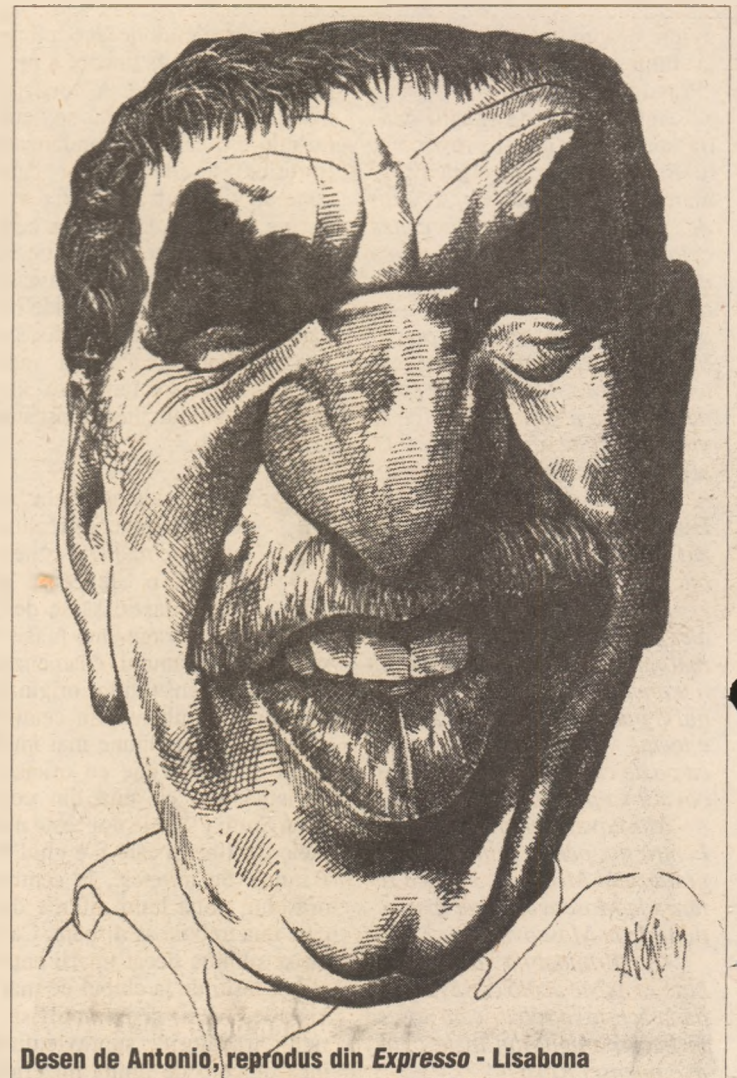
A trăi pentru a-ți povesti viața

ochii îi erau mai mari și uimiți în spatele primilor săi ochelari cu lentile bifocale, și purta un doliu sever, din cap pînă-n picioare, după moartea mamei sale, dar mai păstra frumusețea romană din portretul ei de nuntă, înnobilită acum de o aură autumnală. Înainte de orice, chiar înainte de a mă îmbrățișa, îmi spuse cu felul-i ceremonios obișnuit:

- Am venit să te rog să mă însoțești să vînd casa.

N-a fost nevoie să-mi spună care, nici de unde, fiindcă pentru noi nu exista decît o casă pe lume: casa bătrînească a bunicilor din Aracataca, unde am avut norocul să mă nasc și unde n-am mai locuit de la opt ani. Tocmai renunțasem la facultatea de drept după șase semestre, pe care le-am destinat mai cu seamă cititului a tot'ce-mi cădea în mină și recitatului pe de rost din poezia fără seamăn a Secolului de Aur spaniol. Citisem deja, traduse și în ediții de împrumut, toate cărțile care mi-ar fi fost de-ajuns spre a învăța tehnica de a scrie romane, și publicasem șase povestiri în suplimentele unor ziare, care au stîrnit entuziasmul prietenilor și au atras atenția citorva critici. Aveam să împlinesc douăzeci și trei de ani luna următoare, săvîrșisem infracțiunea de a nu mă

prezenta la serviciul militar, eram veteran după două blenoragii, și fumam zilnic, fără nici un presentiment, șazeci de țigări de tutun tare. Timpul liber mi-l petreceam cînd în Barranquilla, cînd la Cartagena de Indias, pe coasta dinspre Marea Caraibilor a Columbiei, supraviețuind regește cu ce mi se plătea pentru notele zilnice la *Heraldul*, abia puțin mai mult decît nimic, și dormeam cît mai bine însoțit cu puțință pe unde mă apuca noaptea. Ca și cum n-ar fi fost de-ajuns incertitudinea în privința pretențiilor mele și haosul vieții pe care o duceam, un grup de prieteni nedespărțiți ne pregăteam să publicăm fără să avem fonduri o revistă cutezătoare, pe care Alfonso Fuenmayor o plănuia de vreo trei ani. Ce altceva mai puteam dori? Nu din plăcere, ci mai degrabă pentru că eram strîmtorat, am luat-o înaintea modei cu douăzeci de ani: mustață sălbatică, păr ciufulit, blugi, cămăși cu flori nedesluite și sandale de pelerin. În întunericul unui cinematograf și neștiind că eu eram prin apropiere, o prietenă de pe atunci i-a spus cuiva: "Bietul Gabito, e un om pierdut". Așa încît, cînd mama m-a rugat să mă duc cu ea să vindem casa, nimic nu m-a oprit să

Desen de Antonio, reprodus din *Expresso* - Lisabona

accept. Ea mi-a mărturisit că n-avea destui bani și din orgoliu i-am spus că-mi suportam eu cheltuielile.

La ziarul unde lucram nu puteam rezolva nimic. Mă plăteau trei pesos de fiecare notă zilnică și patru pentru un editorial cînd lipsea vreunul dintre editorialiștii din redacție, însă abia îmi ajungeau. Am încercat să fac un împrumut, dar directorul mi-a amintit că datoria mea inițială ajungea la peste cincizeci de pesos. În seara aceea am săvîrșit o faptă de care nici unul din prietenii mei n-ar fi fost în stare. La ieșirea de la cafeneaua "Columbia", lingă librărie, m-am dus să-l întîlnesc pe don Ramón Vinyes, bătrînul maestru și librar catalan, și l-am rugat să-mi împrumute zece pesos. N-avea decît șase. Nici mama și nici eu, de bună seamă, nu ne-am fi putut imagina că plimbarea aceea nevinovată de numai două zile avea să fie atît de hotărîtoare pentru mine, încît nici cea mai lungă și sirguincioasă viață nu mi-ar fi de-ajuns ca s-o povestesc pînă la capăt. Acum, la peste șazeci și cinci de ani bătuți pe muchie, știu că a fost decizia cea mai importantă din cîte a trebuit să iau în cariera mea de scriitor. Adică în toată viața mea. Pînă la adolescență, memoria este mai interesată de viitor decît de trecut, astfel că amintirile mele despre sat nu erau încă idealizate de nostalgie. Mi-l aduceam aminte

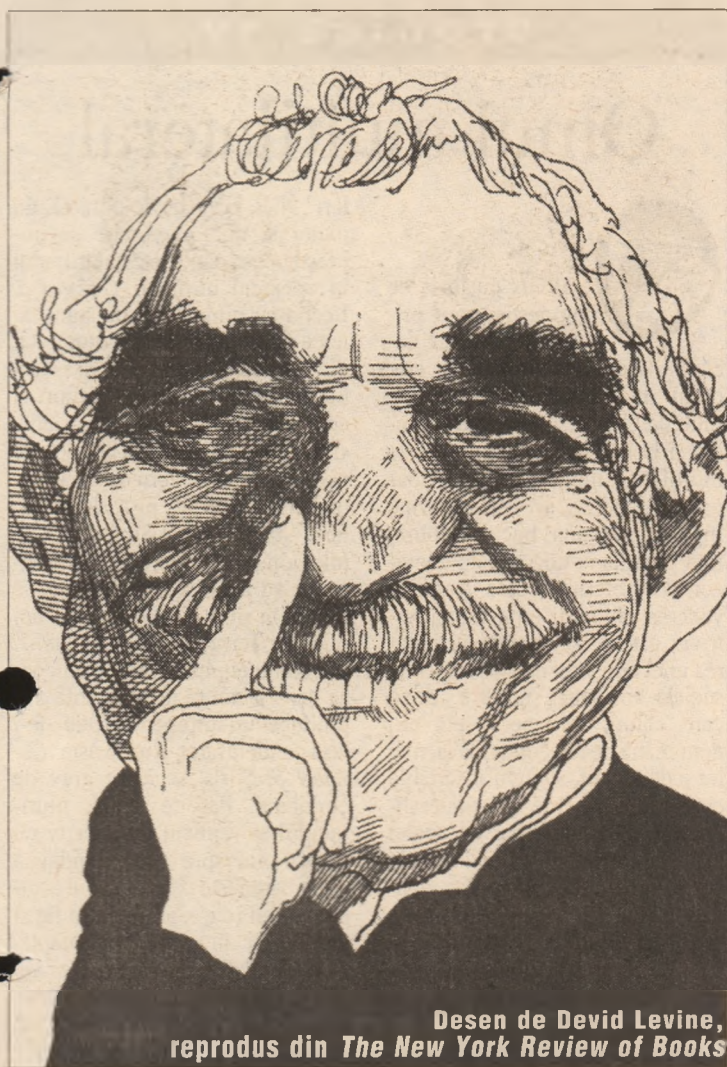
așa cum era: un loc bun de trăit, unde toată lumea se cunoștea, pe malul unui riu cu ape diafane ce curgeau repezi într-o albie de pietre lustruite, albe și uriașe, ca niște ouă preistorice. Pe inserat, mai ales în decembrie, cînd treceau ploile și aerul devenea diamanțin, Sierra Nevada de Santa Marta părea că atinge cu piscurile-i dalbe plantațiile de bananieri de pe malul celălalt. De acolo se vedeau indienii *aruha-cos* alergînd în șiruri de furnicuțe pe coastele muntelui, cu sacii de ghimbir în spinare și mestecînd frunze de coca pentru a-și face viața mai ușoară. Noi, copiii, ne amăgeam pe atunci cu speranța de a face bulgări din zăpezile veșnice și de a ne juca de-a războiul pe ulițele arzătoare. Căci arșița era atît de neverosimilă, mai cu seamă pe timpul siestei, încît oamenii mari se plîngeau din pricina ei de parc-ar fi fost o surpriză în fiecare zi. De cînd m-am născut, am auzit repetîndu-se fără răgaz că drumul de fier și instalațiile de la United Fruit Company au fost făcute noaptea, pentru că ziua era cu neputință să pui mîna pe unelte înfierbîntate de soare.

Singura posibilitate de a merge la Aracataca de la Barranquilla era cu o namilă de șalupă cu motor pe un canal săpat de brațe de sclavi pe vremea coloniilor, și apoi printr-o mlaștină necuprînsă cu ape tulburi și dezo-lante, pînă la misterioasa locali-

Tînărul Gabo - desen de Gallardo reprodus din "*La Vanguardia*"

Desen de Devid Levine,
reprodus din *The New York Review of Books*

tate Mlaștina. Acolo se lua un tren personal, care la începuturile lui fusese cel mai bun din țară, și cu care se parcurgea traiecul final prin imensitățile plantațiilor de bananieri, cu multe halte lenese prin sate ocolite și incinseări solitare. Acesta a fost drumul pe care mama și cu mine l-am străbătut de la șapte seara, pe 18 februarie 1950, într-o simbată - în ajun de carnaval -, pe un potop neobișnuit în anotimpul acela și cu treizeci și doi de pesos bani gheață ce ne-ar fi ajuns anevoie să ne putem întoarce dacă nu vindeam casa în condițiile stabilite.

Alizeele erau atât de turbate în seara aceea, încât în portul fluvial mi-a fost greu s-o conving pe mama să se imbarce. Avea și de ce. Șalupele erau imitații de dimensiuni reduse ale vaselor cu aburi din New Orleans, dar cu motoare cu benzină care-i făceau pe toți cei de la bord să se cutremure ca scuturați de friguri. Aveau un salonaș cu stilpi de agățat hamacuri la înălțimi diferite, și bănci de lemn unde fiecăre se așeza cum putea, dând din coate, cu bagajele exagerate, baloturi de mărfuri, coșuri cu găini și chiar porci vii. Aveau câteva cabine sufocante cu două paturi de cazarmă, mai întotdeauna ocupate de tîrfulițe amărite care prestau servicii de urgență cit ținea călătoria. Întrucît în ultimul moment n-am găsit nici una liberă și nici n-aveam hama-

curi, mama și cu mine am luat cu asalt două scaune de fier de pe culoarul din mijloc și ne-am pregătit să ne petrecem noaptea acolo.

După cum se temea ea, furtuna a biciuit temerara ambarcațiune pe cînd traversam fluviul Magdalena, care la o mică distanță de la estuar are un temperament oceanic. Eu cumpărasem în port o provizie zdravănă de țigări dintre cele mai ieftine, cu tutun negru și o foiță căreia nu-i lipsea mult să fie hirtie de ambalaj, și am început să fumez în felul în care o făceam pe atunci, aprinzînd țigară de la țigară, în vreme ce reciteam *Lumină de august*, de William Faulkner, care era pe atunci cel mai fidel dintre demonii mei tutelari. Mama s-a prins de șiragul ei de mătânii ca de un cabestan în stare să scoată un tractor eșuat în nisip sau să țină un avion în aer, și după cum îi era obiceiul, n-a cerut nimic pentru ea, ci prosperitate și viață lungă pentru cei unsprezece orfani ai săi. Rugăciunea ei a ajuns pesemne unde se cuvenea, fiindcă ploaia se domoli cînd am intrat pe canal, iar briza abia mai sufla, cit să gonească țîntarii. Atunci mama puse bine mătâniiile și un lung răstimp cercetă în liniște iureșul vieții care se desfășura în preajma noastră.

Se născuse într-o casă modestă, dar a crescut în splendoarea efemeră a companiei bana-

niere, din care i-a rămas măcar o educație îngrijită de fată bogată, făcută la colegiu. Înfașurarea Maicii Domnului, în Santa Marta. În timpul vacanțelor de Crăciun broda la gherghet cu prietenele, cînta la clavecin pe la tîrgurile de binefacere și se ducea cu o mătușă care o însoțea pretutindeni la balurile cele mai selecte ale timoratei aristocrații de prin partea locului, dar nimeni nu-i cunoscuse nici un logodnic cînd s-a măritat, împotriva voinței părinților, cu telegrafistul satului. Virtuțile ei cele mai renumite începînd de atunci erau simțul umorului și sănătatea de fier pe care vitregiile sortii n-aveau să reușească s-o distrugă în lunga ei viață. Dar cea mai surprinzătoare și tot începînd de atunci și cea mai greu de bănuț virtute stătea în talentul nemaipomenit cu care izbutea să-și ascundă extraordinara tărie de caracter: un Leu perfect. Asta îi îngăduise să statornicească o putere matriarhală a cărei dominație ajungea pînă la rudele cele mai îndepărtate din locurile la care nici nu te-ai fi gîndit, ca un sistem planetar minuit de ea din bucătărie, cu un firicel de glas și aproape fără să clipească, pe cînd fierbea oala cu fasole.

Văzînd-o cum suportă netulburată acea călătorie îngrozitoare, mă întrebam cum putuse să treacă atît de repede și cu atîta stăpînire de sine peste nedreptățile sărăciei. Nimic mai grăitor ca noaptea aceea pentru a o pune la încercare. Țîntarii setoși de singe, căldura compactă și grețosă din pricina mîlului din canalele pe care șalupele le răscolea înaintînd, vinzoleala pasagerilor fără somn care nu-și mai găseau locul, totul părea făcut dinadins ca să scoată din minți natura cea mai călită. Mama îndura totul neclintită pe scaunul ei, în vreme ce fetele pe bani își strîngeau recolta de carnaval în cabinele vecine, travestite în bărbați sau în codane din popor. Una dintre ele intrase și ieșise de mai multe ori, de fiecare dată cu alt client, chiar lingă scaunul mamei. Am crezut că n-o văzuse.

Dar cînd intră și ieși a patra sau a cincea oară în mai puțin de un ceas, o urmărim cu o privire plină de compătimire pînă în capul coridorului.

Sărmanele fete, oftă, ce trebuie ele să facă pentru a-și duce traiul e mai rău decît munca.

Stătu așa pînă la miezul nopții, cînd eu am obosit să mai citesc cu scuturăturile acelea de nesuportat și luminile nenorocite de pe coridor și m-am așezat lingă ea să fumez, încercînd să ies la liman din nisipurile mișcătoare ale ținutului Yoknapatawpha. Dezertasem de la universitate cu un an în urmă, cu iluzia temerară de a trăi din jurnalism și din literatură, fără să fie nevoie să le învăț, însuflețit de o frază pe care

cred că am citit-o la Bernard Shaw: "De mic copil am fost sil-lit să-mi întrerup educația ca să merg la școală". N-am fost în stare să vorbesc despre asta cu nimeni, căci simțeam, fără s-o pot explica însă, că rațiunile mele puteau fi valabile doar pentru mine însumi.

A încerca să-mi conving părinții de asemenea nebunie, cînd ei își pusese atîtea speranțe în mine și cheltuiseră atîția bani pe care nu-i aveau, era timp pierdut. Mai ales în privința tatei, care mi-ar fi iertat orice, în afară de faptul de a nu afirma pe perete o diplomă universitară oarecare pe care el n-a putut-o avea. Comunicarea s-a întrerupt. După aproape un an mă tot gîndeam să mă duc să-l văd pentru a-i explica motivele mele, cînd a apărut mama să mă roage s-o însoțesc să vîndă casa. Totuși, ea n-a pomenit deloc subiectul pînă după miezul nopții, pe șalupă, cînd simți ca un fel de revelație supranaturală că, în sfîrșit, găsise prilejul potrivit să-mi spună ceea ce era neîndoios motivul real al călătoriei sale, și începu în felul și pe tonul și cu cuvintele alese la milimetru pe care trebuie să le fi ticluit îndelung în singurătatea nopților ei fără somn, cu mult înainte de a o porni la drum.

Tatăl tău e foarte mîhnit, spuse.

Iată deci infernul atît de temut. Începea ca întotdeauna, cînd te așteptai mai puțin și cu o voce liniștitoare ce n-avea să se schimbe orice s-ar fi întîmplat. Numai ca să respect ritualul, deoarece cunoșteam prea bine răspunsul, am întrebato:

- Și de ce?

Pentru că te-ai lăsat de învățătură.

Nu m-am lăsat, i-am spus. Mi-am schimbat doar profesia.

Gîndul unei discuții serioase i-a ridicat moralul.

Tatăl tău zice că e același lucru, puse.

Știînd că nu era adevărat, i-am spus:

- Și el a renunțat la învățătură ca să cînte la vioară.

N-a fost așa, replică ea plină de insufletire. Cînta la vioară numai la petreceri și cînd făcea serenade. Dacă s-a lăsat de învățătură a fost pentru că n-avea nici cu ce să mînințe. Dar în mai puțin de o

lună a învățat telegrafia, care pe atunci era o profesie foarte bună, mai ales în Aracataca.

- Și eu trăiesc din ce scriu pe la ziare, i-am zis.

Spui asta ca să nu mă necăjești, răspunse ea. Dar se vede de la o poștă că o duci rău. Pînă într-atît, încît văzîndu-te în librărie nici nu te-am recunoscut.

Nici eu nu te-am recunoscut pe dumneata, i-am spus.

Dar nu din același motiv, spuse ea. Eu am crezut că erai un cerșetor. Se uită la sandalele mele scîlciate și adăugă: Și fără ciorapi.

E mai comod, i-am spus. Două cămăși și două perechi de chiloți: una pe mine și alta la uscat. De ce altceva e nevoie?

De puțină demnitate, a zis ea. Însă și-a indulcit îndată spusese, schimbînd tonul: Ți-o spun fiindcă te îndrăgim mult.

Știu, i-am zis. Dar spune-mi ceva: dumneata în locul meu n-ai face la fel?

N-aș face, răspunse ea, dacă în felul acesta mi-aș supăra părinții.

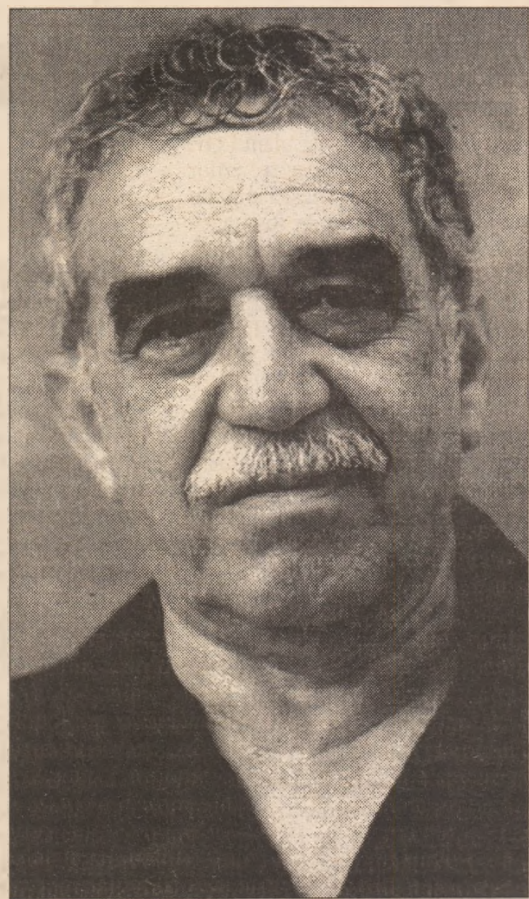
Amintindu-mi de tenacitatea cu care a izbucit să forțeze împotrivirea familiei sale pentru a se mărita, i-am spus rîzînd:

Îndrăznește să te uiți la mine.

Dar ea își feri privirea cu seriozitate, pentru că știa prea bine ce-mi trecea mie prin cap.

Nu m-am măritat pînă n-am avut binecuvîntarea părinților mei, spuse. Cu de-a sila, e drept, dar am avut-o.

Prezentare și traducere de Tudora Șandru Mehedinți

post-restant

de
Constanța Buzea

prinde, fără deșarte vise de glorie, într-o mereu fecundă căutare de sine (Viorel Ștefan, Galați). ☒ Ce știu eu, ce nu știți în schimb dvs., este că de câteva zeci de ani citesc cu uimire a nu știu câta oară cam același text semnat în schimb cu nume diferite. Nu știu cum se face că, la început de drum, adolescenții scriu toți la fel, pun pe tapet același univers ideal, zbaterea lor dureroasă între extreme, iubirea fiind marea lor necunoscută, și la fel și universul instelat, eternitatea, care îi absoarbe într-un alt mare necunoscut. Gravi, chinuți, fără experiență, își dau obolul sufletesc de lacrimi în idealuri de neatins, în texte artistice sărace, vina lor și substanța lor, diafane amândouă, aflând sau negăsind în cititorul hârșit aproape nici un ecou. Totuși, mărturisirea lor contează, în exercitiul mărturisirii îndelungat ei se vor alege, trăind în rigorile vieții și făcându-i acesteia față, în învinși într-o poezie și în învingători. Acest text care vă poartă astăzi semnătura, mâine îl voi primi, întocmai, de la altcineva: "Tristețea nopților/ adormite-n amintirea zilelor/ sfârșite-n asfințit de soare./ Nostalgia clipelor/ trăite în măsura sutelor de ani./ Uitarea pierdută/ printre vechi iluzii risipite/ de neuitarea timpului fugar./ Bucuria viselor/ înmugurind în împliniri./ Speranța altor vise viitoare./ Amăgirea ca o monedă de schimb./ Dragostea ce naște/ tristete, nostalgie, uitare, bucurie./ speranță și-amăgire"... (Elena Grăjdeanu, Câmpina) ■

Morse, apărut în revista AS nr. 4/2003. Cred că va va fi de folos, cum și mie, măcar în a ne potoli tentația poetică de a defini visători doar prin metafore în lanț lucruri încă foarte greu de definit. Îmi iau îndrăzneala să vă spun că în poezia dvs. *Cerul* din culegerea *Poemele tăcerii*, un singur vers este cu adevărat viu: *Oi de lut în pastorală*, vers de la care pornind, renunțând fără regrete la rest, ați putea reface poemul într-o cheie valorică superioară. Aș spune cu mâna pe inimă, poemele noastre – mieii noștri *cu meteahnă*, pe care îi aducem cu vinovată seninătate jertfă pe altarul lui Dumnezeu. Meteahna mieilor noștri – metafora cu orice preț. Se pare că în turmă, în carte, în prostul nostru încântător obicei, nu avem, de când e lumea, decât mieii și poeme cu meteahnă? Sigur că în culegerea cu pricina am găsit multe poeme admirabile, în fiecare existând zone, versuri, pe care le-am înlăturat, ca să-mi las întreagă iluzia de cititor prieten, frate cu autorul dovedind slăbiciune în fața cuvintelor. *Înainte marilor fapte, Doamnă cu dantelă mov, Insula, Singura cărare, Poemul tăcerii, Fluturii, Ultima* – se pot număra printre preferatele mele. Este bine că spuneți, și poate că și credeți, că poezia dvs. se cu-

UM până în acest moment n-am primit fotografia dvs., în răgazul ce s-a ivit insistăm cu tot interesul să adăugați lângă aceasta, cum v-am rugat, date bio-bibliografice mai consistente, dintre care să nu lipsească data nașterii, completă, și profesia. În fine, ce anume v-a determinat să alegeți Siberia și Krasnoiar-skul, Akademgorodkul ca loc de viață pe planetă. Și vă rugăm să trimiteți mai multe poezii, pentru a avea de unde alege pentru o pagină unitară care să vă reprezinte. Toate aceste lucruri să le faceți de dragul și în interesul cititorilor revistei noastre. Vă mulțumim! (*Angela Neceaeva Pânzaru, Siberia*) ☒ Nu suma tuturor femeilor din lume, ci suma tuturor femeilor din care vin, rudele mele adică. Țin la acest înțeles cu aura de modestie și cu știința precisă a locului pe care-l merit, date fiind limitele de toate felurile, dar și grija ome-nească de a nu mă distruge inutil în lupte dinainte pierdute. Cât despre indoiala asupra a ceea ce credeți că sunteți, un suflet în corp ori un corp în spirit, vă îndemn să citiți cu atenție un articol despre experiențele pediatriului Melvil

cronica tv

Om mulilateral

SPUN cu lipsă de modestie: sunt primul român care declară deschis și oficial că este omul mulilateral dorit atât de mult de Ceaușescu. Rețeta e simplă și la îndemâna oricui dorește mulilateralitatea; trebuie doar puțină răbdare și perseverență. Ingrediente: una bucată taburet fără periniță și una bucată televizor, de preferință color. Apoi, în vederea obținerii unui tonus potrivit, este recomandată vizionarea unei emisiuni despre protecția socială în patria noastră, după care, calmi, aproape veseli, punem mâna pe telecomandă și, nici nu e de crezut, suntem înscrși la cursul intensiv de mulilateralitate. Însă, din motive de secret profesional, vom numi etapele cursului nostru *Canale Tv*. Așadar, *Canalul 1*: Amantul prezintă unei femei scalpul soțului acesteia. Ea zâmbește uman de fericită și îl îmbrățișează afectuos pe scalpist. Ați notat, dar? *Canalul 2*: Un individ neras și musculos violează o blondă după care o sugrumă. *Canalul 3*: Hopaaa! Aici-s palărioșii cu pistoale și cagule, împușcături, țipete... Harababura? Nuuu! E sediul unei bănci. Salariații pe jos, tocmai este împușcată o casieră, sânge, banii din seif – excelent lucrat! *Canalul 4*: Zboară o sacoșă dintr-o mașină gonind. Exclamații: Aha, droguri! Ați exclamat degeaba. Do-

lari? Nici. E vorba de-o mână, un picior și un torace care se împrăștie pe-o pantă. Restul trupului în episodul următor. *Canalul 5*: Lecția cu ninja. Aici învățăm tăierea capului dintr-o lovitură atât de fulgerătoare, încât posesorul nici nu-și dă seama că e mort și continuă să suradă oblic și asiatic. *Canalul 6*: O suburbie la miez de noapte, glas macabru de cucuvea, două bande rivale, pistoale-mitrăliera – bătălie ca la Smârdan, Cotul Donului, Waterloo și Feren-tari. Cad înșii ca znopii. Dacă se merge în ritmul ăsta în câțiva ani rămâne Terra pustie. *Canalul 7*: Un bătrân pipăie pe o voinică să care îl trânteste pe-o sofa și produce un moment erotic de-l lasă cu un infarct. Bun și ăsta. *Canalul 8*: Știri. Accident grav de circulație. Pat de spital, muribundul și vajnicul reporter tv cu microfonul spre zona bandajată unde bănuiește că ar fi capul accidentatului (dar s-ar putea să fie și invers) și întreabă și așteaptă. *Canalul 9*: Strangularea. *Canalul 10*: Incestul. Gata pentru seria asta. Cine n-a priceput participă la următorul curs. Hai, ghiozdanele și la culcare! Cum, care ghiozdane? Păi, cursanții sunt copiii care urmăresc programele (filme, știri, reportaje etc.) cu AP-ul în colțul ecranului între orele 20,00 și 22,00 când părinții mănâncă de cină în bucătărie.

Și astfel ia ființă omul mulilateral.

Telefil 2

primim

Despre Cezar Petrescu

DEPARTE de a voi să-l înfrunt pe planul criticii și al aprecierilor literare (deși fac parte și eu din generațiile de foști adolescenți care au iubit "Întunecare", "Apostol", "Calea Victoriei" ș.a., mirându-mă doar că vă cantonați "noua lectură" la scrierile lui Cezar Petrescu de după 1945), îmi permit să aduc la cunoștința istoricului literar Alex. Ștefănescu unele detalii biografice ale roman-cierului – total necunoscute atât înainte (explicabil) cât și după 1989, și care ar putea lămuri și eventualele perplexități stărnite cititorilor "României literare" de textul dumneavoastră din nr. 5/2003.

Dintre cele patru surori ale scriitorului, cea mai tânără, Corina, văduva prof. univ. Virgil Barbat de la Cluj, avea un fiu, copil sau adolescent prin 1945. Cu sprin-jinul, probabil, al scriitorului, acest singur copil din familie a reușit "să scape", ajungând la Paris unde însă, neavând cine să se ocupe de el, s-a îmbolnăvit de tuberculoză.

Era deci esențial ca mama lui să ajungă lângă el ca să-l îngrijească. Dar, cum? O altă soră a scriitorului era călugăriță la Notre Dame, mănăstire. Când, o dată cu desființarea școlilor confesionale (în 1947, cred) s-au desființat și liceele Notre Dame, călugărițele au fost expulzate în Franța. Corina s-a substituit lui mănăstire (cu solidaritatea exemplară a celorlalte călugărițe, evident) și astfel a ajuns și ea în Franța și și-a salvat copilul. Adevărata mănăstire Stéphanie a fost, bineînțeles, arestată și condamnată.

Alte două surori ale scriitorului erau Smaranda Chéhata, profesoară de franceză, și Aurelia Stănculescu, medic stomatolog. Smaranda Chéhata, profesoară atât la liceul Carmen Sylva cât și la Liceul Francez, era mână dreaptă a directorului, Marcel Fontaine, cel care, expulzat la rândul său o dată

cu închiderea Institutului Francez, a înființat la Paris primul post de radio din exil destinat României (la care au lucrat inițial Monica Lovinescu, Virgil Ierunca, Adriana Georgescu etc.). La 15 august 1952 (zi neagră în care în întreaga țară s-au efectuat sute de mii de arestări), Smaranda Chéhata a fost arestată, fiind condamnată, în 1953, la "muncă silnică pe viață pentru crimă de înaltă trădare". A fost șefa celebrului "lot francez" arestat și condamnat pentru legături cu Franța, din care am făcut și eu parte. (Datele din *Dicționarul* lui Cicerone Ionițoiu editat de "Mașina de scris" conțin o serie de erori). O dată cu noi, elevele, și cu alți profesori, a fost arestată și condamnată și ultima soră a lui Cezar Petrescu, Aurelia Stănculescu. Nu mai știu după câți ani au ieșit din închisoare mănăstire Stéphanie și Au-

relia. Un lucru este cert: Smaranda Chéhata a mai stat închisă mult timp după eliberarea noastră, a elevelor (adică după decretul din 1955) și după transferarea deținu-telor cu pedepse mari de la Mislea la Miercurea Ciuc (tot în 1955). Având pedeapsa maximă, a fost tot timpul închisă la "secret", împărtaşind soarta altor "spioane", precum surorile Samuelli.

După un număr de ani, Cezar Petrescu a reușit să-i obțină grație-re.

Acestea ar putea explica de ce, pe de o parte, un scriitor prolific care, după cum spuneți, stătea "de dimineață până seara la masa de scris", între 1945 și 1954 nu a mai produs nimic, înțelegând abia "cu o întârziere de câțiva ani... că trebuie să-și revizuiască felul de a scrie". Oare nu cumva lupta aceas-ta pentru a-și salva surorile l-o fi

impins să intre, cum spuneți, "fără prea multe probleme de conștiință în joc, adaptându-se din mers la exigentele «realismului socialist»"? Și, aș îndrăzni să adaug, fără compromisuri majore sau dezonorante (Ca atâți alți intelectuali români...).

Pe Corina Barbat am cunoscut-o în toamna 1990 la Paris. Ma dusesem, cu Oana Orlea și Liliana Alexandrescu, la Sorbona, unde în amfiteatrul mare, avea loc o masă rotundă despre schimbările din Est. Participau Dubcek, Geremek și nu-mi mai amintesc cine dintre "artizanii" schimbărilor. Din România nu venise nimeni. Noi trei eram la balcon și tot ne îndemnăm și ne codeam să luăm cuvântul. Ne-a luat-o înainte Corina Barbat, din mijlocul sălii, de la parter, iar cuvintele ei au electrizat asistența. La sfârșit, zeci de studenți francezi au înconjurat-o, i-au cerut numărul de telefon și au vrut să stea mai mult de vorbă cu ea.

Fără ezitare vă pot afirma că în ziua aceea o doamna de 80 de ani salvase onoarea României.

Micaela Ghițescu

scrisori portugheze

de Mihai Zamfir

Carol II

N ZIUA de 13 februarie 2003, osemintele Regelui Carol II au fost aduse de la Lisabona, după aproape cincizeci de ani, pentru a fi reînchinate la Curtea de Argeș. Evenimentul a provocat și un spectacol tragi-comic, oferit gratuit în diferite ipostaze de politicieni, istorici și jurnaliști; pentru că numărul de enormități rostite cu acest prilej a bătut toate recordurile.

Timpe de peste patru decenii, informațiile privind Casa Regală a României au fost sistematic oculate, falsificate ori distorsionate. Mai grav, această politică a fost continuată și după Revoluție; de aceea tinerii se află astăzi într-o ignoranță adâncă a istoriei noastre recente, cu toate consecințele ce decurg de aici.

Dacă cineva ar vrea să urmărească, încă o dată, înrădăcirea profundă dintre comunism și fascism, iată un argument neașteptat: toate calomniile inventate pe seama Regelui Carol II de către legionari, dușmanii săi de moarte, au fost preluate – entuziasmat și fără rețineri – de istoriografia comunistă. Și pentru unii, pentru alții, Carol a fost un ușuratic, un vinător de fuste; a guvernat țara dictatorial; a comandat din umbră asasinarea Primului Ministru Gheorghe Duca; s-a îmbogățit furind din bugetul statului; și, mai ales, a avut drept iubită o evreică ("Lupescă"). Cine să stea să mai observe flagrantele contradicții ale

acestui portret-robot? "Vinătorul de fuste" a fost, totuși, fidel unei singure femei, Elenei Lupescu; iar spoliatorul poporului român a dus în exil o viață modestă, uneori aproape de indigență. Unde s-au evaporat atunci averile Regelui? Mister. Nici legionarii, nici politrucii-istoriografi nu-și băteau capul cu asemenea detalii, când voiau să deseneze o caricatură.

Până târziu, în plin naționalism ceaușist, cărți oficiale, precum *Monarhia de Hohenzollern văzută de contemporani* (penibila însărire a unui impostor numit Popescu-Puțuri) ori *Fapte din umbră* de Cosma Neagu și Dumitru Marinescu au repetat până la saturație aceleași elucubrații, conform principiului că o minciună spusă de o sută de ori sfârșește prin a deveni adevăr.

În realitate, domnia Regelui Carol II poate fi caracterizată extrem de simplu: o epocă fericită din istoria României moderne. Revenirea lui Carol la 8 iunie 1930 și preluarea de către el a conducerii a însemnat, pentru țara noastră, o adevărată șansă. Care ar fi fost alternativa – pentru că nu exista decât una singură? O Regență neputincioasă, unde fiecare ar fi tras în altă parte, iar autoritatea statală s-ar fi diminuat până la dispariție. Departele de a fi guvernat ca un dictator, Regele a condus țara democratic, numind guvernele doar cu sprijinul Parlamentului; alegerile s-au desfășurat regulat și au fost libere. Regele a detestat extremismul, comunismul și

fascismul, și a făcut tot posibilul pentru zdrobirea lor. În timpul domniei sale cetățenii români, indiferent de naționalitate și religie, au avut aceleași drepturi – evident, cu excepția extremiștilor.

Cînd, în 1938, Carol a instaurat un regim autoritar (și nici pe departe dictatorial), a făcut-o împins de situația externă, de contextul european specific în preajma războiului; dar nu a adus vreo schimbare drepturilor fundamentale ale omului: nu avem decât să-l comparăm regimul cu ceea ce se petrecea în țările vecine nouă, dictaturi autentice, precum Ungaria, Polonia, Iugoslavia, pentru a nu mai vorbi de Uniunea Sovietică.

Deceniul 1930-1940 a însemnat, pentru țara noastră, o evidentă dezvoltare economică, un real prestigiu internațional, o modernizare a infrastructurii. El a schimbat fața României și a făcut din București "micul Paris". Dar a însemnat mai înainte de toate un apogeu al culturii: să întocmim o listă a operelor capitale pentru literatura română aparute între 1930 și 1940, publicate cu banii Casei Regale prin Editura Fundațiilor, o listă a premiilor oferite, a sumelor date scriitorilor prin Societatea Scriitorilor Români – și vom rămâne uluiți. De la Arghezi, Blaga și Philipide la Sadoveanu, Rebreanu și Camil Petrescu, de la Perpessiciu și Călinescu la tinerii Mircea Eliade, Mihail Sebastian și Eugen Ionescu, a existat vreun mare literat în România anilor 1930-1940 care să nu fi beneficiat de generozitatea regală? Tare mi-e teamă că o bună parte din banii "spoliați" de Carol II au ajuns, discret, în buzunarele culturii române. E imposibil să găsim, în toată istoria noastră, o perioadă comparabilă cu acest deceniu în privința caratelor reale purtate de operele literare aparute atunci.

Regele Carol a fost un soț infidel, într-adevăr: dar există mulți șefi de stat, din secolul al XVIII-lea și pînă astăzi, care să se fi sustras acestei reguli? În infidelitatea lui instituțională, a avut însă nenorocul să fie fidel unei singure femei, timp de treizeci de ani. S-a îmbogățit, ce-i drept, dar odată cu țara și fără s-o ruineze, dimpotrivă.

Iată cele câteva adevăruri, limpezi ca lumina zilei, ce ar fi trebuit rostite cu voce tare la înmormântarea osemintelor nefericitului Rege. Fie și pentru motivul că, după toate probabilitățile, pagina de mai sus, consacrată lui Carol II, ar putea figura în Istoriile României din anul 2020 ori 2030, atunci cînd toate aberațiile care au încă astăzi curs vor fi dispărut de la sine. Însă, în aceste ultime zile, nu am auzit marile adevăruri pronunțate răspicat de nimeni. ■

la microscop

de Cristian Teodorescu

Ieșirea la atac a lui C.V. Tudor

DUPĂ discursul pe care l-a ținut CVTudor pentru a onora spiritul de la Snagov și armonia politică în scopuri europene, mă gîndeam că șeful PRM-ului o va lăsa mai moale cu vehemența atacurilor la adresa partidului de guvernămînt. Dar vădit îngrijorat de ultimul sondaj de opinie, cel realizat de CURS, în care partidul său a ajuns la 13%, cu tendință scăzătoare, peremistul șef a încins o ceartă în Senat cu reprezentanții partidului de guvernămînt. Pornind de la o pîrdală de confuzie și socotindu-se atacat de PSD, CVT i-a făcut cum i-a venit la gură pe colegii săi de la putere: "Partid de mafiști", "O să se aleagă praful și de voi..." Cu microfoanele tribunei Senatului deschise și înregistrat de ziariștii prezenți, a spus el cam tot ce avea pe inimă împotriva foștilor săi prieteni și colegi de opoziție. L-a lămurit în cele din urmă careva că nu un reprezentant al "partidului de mafiști" îl atacase din sală. Dar vorbele înaripate ale *tribunului* apucaseră să zboare. Chiar dacă, pentru a o drege, chipurile, la cîteva minute după aceste acuzații tunătoare formulate, CVT și-a cerut scuze: "PSD e un partid mare... o confuzie... îmi cer scuze..." spre hazul opoziției și al ziariștilor din sală.

Senatorii partidului de guvernămînt au declarat că de data asta nu-l mai iartă pe CVT, orice ar fi, hotărîți să-l cheme în justiție pentru a da socoteală de acuzațiile și "etichetările" lipite pe fruntea PSD.

La prima vedere, această scenă din Senat reproducă de posturile de televiziune îl pune într-o lumină nefavorabilă pe șeful PRM și îl face candidat la un nou proces de calomnie. În realitate, lucrurile stau cu totul altfel și, trecut prin procese de calomnie de tot felul, CVT știe foarte bine la ce se poate aștepta din partea unei acuzații de partid la tribunal. Acest lucru ar trebui să-l știe – și cu siguranță îl știe – senatorii jigniți de tiradele sale. Dacă PSD-ul îi

intentează lui Vadim Tudor un proces împotriva declarațiilor sale ca politician, tot ceea ce va obține va fi victimizarea acestuia. În eventualitatea că se va găsi un tribunal din România care să-l condamne pe CVT pentru aceste acuzații, sentința i-ar deschide liderului PRM o nesperată ușă către Curtea Europeană a Drepturilor Omului.

La rîndul său CVT știe foarte bine că acuzațiile sînt cele care rămîn pentru opinia publică, nu scuzele. Mai ales scuzele venite din partea lui. Cei care i-au acordat votul în 2000, unii dintre ei recunoscînd public că l-au preferat "pentru că e dîliu", n-au mai auzit în ultima vreme nici o declarație din partea lui care să le reamintească de *justiția făcută pe stadioane* și nici un scandal care să-l avantajeze.

CVT a încercat să-și țină votanții în priză atacîndu-l pe ambasadorul Statelor Unite la București. Dar se pare că unul dintre motivele pentru care și el și partidul său au scăzut în sondaje au fost atacurile împotriva ambasadorului. Ignorînd satisfacția opiniei publice că România a fost invitată să adere la NATO și ignorînd speranțele legate de această invitație, Vadim Tudor și-a închipuit că poate strînge voturi mergînd împotriva curentului. A descoperit cu acest prilej că nu poate merge împotriva unui *asemenea* curent. Motiv pentru care se străduiește, mai nou, ori de cîte ori are ocazia să se declare integraționist. Știînd însă că nu cîștigă voturi din asta, de curînd l-a scos în față pe Ilie Ilășcu, punîndu-l să pledeze împotriva trimerii de militari români în Irak, "pentru o cauză care nu-i a noastră".

Știînd însă că adevărații votanți ai PRM din anul 2000 nu de discursuri de tip Ilășcu ascultă, CVTudor a oferit un spectacol în Senat, dezlanțîndu-se ca pe vremea cînd se pregătea de prezidențialele care l-au adus în al doilea tur de scrutin. De astă dată însă cu scopuri ceva mai modeste: să împiedice căderea în sondaje a partidului pe care îl conduce. ■

PRIOR BOOKS DISTRIBUTORS SRL

tel.: 210.89.08, 210.89.28 sales@prior.ro

Encyclopaedia Universalis editia 2002

Cea mai importanta enciclopedie de limba franceza

28 de volume, 50 000 de articole

ENCYCLOPEDIA
UNIVERSALIS

REDUCERE DE PRET 25%
in limita stocului disponibil

www.ebookshop.ro

Iașii și sepiile

TIHAN relatează (în *STEUA* nr. 10 din 2002) cum au decurs cele două directorate ale lui Perpessiciu din perioada comunistă. A fost numit, în 1957, Director General al Bibliotecii Academiei Române și Director, în definitiv, fondator, al Muzeului Literaturii Române. Prima funcție l-a pus într-o imensă dificultate. BAR n-avea de niciunele: nici spații de depozitare, nici condiții de lectură. Doar bani, care pe vremea aceea se mai dădeau pentru cultură. BAR tocmai își prelua noul sediu, care e și cel de azi. Perpessiciu s-a dus la Prezidiul Academiei cu propuneri concrete. Nimeni nu i-a răspuns. Și atunci venerabilul domn a demisionat. Din ultimul salariu, și-a cumpărat un palton amarit. Cu MLR a avut mai mult noroc. Rugându-l pe Argezi să intervină pentru un sediu (evacuat în 1967 din strada Zambaccian nr. 15, MLR își depozitase bunurile în clădirea Uniunii Scriitorilor de pe șos. Kiseleff nr. 10, în două camere de la mansardă), îl obține pe cel actual, fost al Muzeului Româno-Rus, din str. Fundației nr. 4. Scoate și revista *Manuscriptum*, menită a valorifica arhiva MLR. E bine să ne reamintim din când în când de aceste lucruri. ● "Libertatea a devenit aproape o povară, fiindcă ne-a luat metafora",

revista revistelor

spune Ștefan Iordache în interviul din *FLACĂRA* pe februarie. Are și libertatea reversul ei. Cunoscutul actor nu se înșală. Mai ales dacă ne gândim cam în ce a constat în primul rind libertatea de exprimare din arta de după 1989: pornografie. Nu vrem să insinuăm nimic. Dar puțin alte "cuceriri" ale libertății cuvântului, imaginii ori a sunetului din deceniul postcomunist sint la fel de evidente ca trivialitățile de limbaj (artistic, în general). Păcat. Spre meritul lui Șt. Iordache el a reușit să fie un Humbert deloc trivial. ● Tot un interviu, și tot foarte interesant, acordă dl Andrei Pandrea, fiul lui Petre Pandrea, revistei *VIAȚA ROMÂNEASCĂ* (decembrie 2002). Dl Pandrea care a fost o vreme medic într-o comună din Țara Loviștei și și-a trecut apoi un doctorat la Paris cu o teză despre terminologia de rudenie din zona cu pricina, semnalează câteva toponimice care ar putea fi indiciul pentru existența, în vechime, la noi, a agriculturii montane. Există în munții Făgăraș un loc numit Arsurile, în muntele Cozia, doi munți, Runcu și Pleașa. Prin aceleași locuri agricultura practică prin foc e legată de termeni precum pojorită, runc și pleașă. Înțelesul lor ridică însă unele întrebări. *Runc* înseamnă *pășune, pleașă* (sau *pleș*) înseamnă *pleșuv, chel, pojorită* e (iarbă) arsă. Așa dar nu de agricultură ar fi vorba, ci de creșterea vitelor. În rest, lucruri care merită a fi citite. ● În același număr al *Vieții*, dl Luca Pițu continuă a arunca precum sepie veninuri, văzând securiști și comploturi securistice în toate împrejurările literare. Rostești un nume, care d-sale i se pare odios, fie al unei reviste, fie al

unei persoane, gata, te-ai înțeles cu securiștii. Și chiar dacă nu-l rostiești (dar așa crede dl L. P.), tot înțelegere cu securitatea se cheamă. Este îngrozitor cum un om cu atita știință de carte poate să aibă atât de puțină minte. Să fie emisiile de venin o formă de sterilitate, ca la conjudețeanul Dan Petrescu? De la o vreme, Iașii lui Maiorescu produc sepii critice. ● În albastru bate și pagina 5 din *TIMPUL* ieșean, în care dl Dan Petrescu își publică scrisoarea cu numărul doi către Liviu, prilej de a mai bălăcări nițel *România literară*, dar și pe Dan C. Mihailescu ("pe cale de înverzire") ori pe N. Florescu ("acesta de un verde crud indubitabil"), iar dintre morți pe Z. Stancu. Dar cine scapă de sepie cu pricina? Cronicarul citește cu stupoare emisiile albastrii și se întreabă cu candoare: oare de ce nu scrie dl Dan Petrescu literatură? Scrisorile d-sale au un aer fictiv absolut convingător. ● În *OBSERVATOR CULTURAL* nr. 155, lugubrele considerații ale dlui D. P. sint citate în extenso. Am remarcat și altă dată predilectia revistei cu pricina pentru atacuri oblice la adresa *României literare*. Să trecem peste obsesiile dlui Lefter și să semnalăm tot în numărul din 11-17 februarie un foarte interesant articol al dlui Ion Simuț despre revizuirile critice, pornind de la recenta noastră *Întâlnire* pe această temă.

Căderea primului baron

ÎN *TIMP* ce PSD-ul primea la centru raportul filialei sale din Arad că n-are corupți în rândurile sale, unul dintre

baronii locali ai partidului, Gheorghe Medințu, era arestat de Parchetul Național Anticorupție, pentru dare de mită și înșelăciune bancară. *JURNALUL NAȚIONAL* a titrat dramatic, alb pe negru: "Primul baron PSD arestat" cu explicația: "Vicele PSD Arad, reținut când șeful sau lauda curățenia din filială". *ADEVĂRUL*, *EVENIMENTUL ZILEI* și *ZIUA* au ținut și ele ediția deschisă pînă tîrziu pentru a relata cum și de ce a avut loca prima arestare în rândurile baronilor locali ai partidului de guvernămînt. Prin arestarea lui Medințu, PSD-ul din Arad și-a pierdut vicepreședintele și un sponsor de nădejde. Mult mai grea a fost pierderea suferită de Republica Guineea care a rămas fără consulul ei onorific. ● *ZIUA* publică un articol tradus dintr-o publicație bulgară *on-line*, intitulat "Secretele NATO sînt la mîna securiștilor bulgari". Subtitlul ne lămurește: "Fostul șef al diviziei de urmărire a jurnaliștilor străini, Dimitar Iordanov, dă acum permisele de acces la informațiile clasificate NATO". Potrivit publicației citate de *ZIUA*, Iordanov a fost numit în această funcție pentru experiența lui, la fel ca și alte foste cadre de nădejde ale Securității bulgare. Dacă premierul țării vecine ar fi fost emanația socialiștilor, această numire ar mai fi avut o logică, dar cînd șeful guvernului e fostul rege al Bulgariei, numai sfinții Chiril și Metodie și poate Dimitrie Basarabov din Dealul Mitropoliei să înțeleagă mecanismele după care a funcționat enigmaticul spirit bulgar la cel mai înalt nivel, cînd și-a blagoslovit astfel securiștii. Cu siguranță că Ristea Priboi se simte persecutat și

marginalizat degeaba după lectura acestui articol. ● Neobosita poliție română nu stă degeaba. Ca să-și arate recunoștința față de medicii care au acceptat să devină turnători fără simbrie – pîrînd pacienții care suferă de boli incompatibile cu volanul – poliștii vor face la rîndul lor recensămîntul prostituatelor care suferă de sifilis și le vor retrage din serviciu. Nu ne pronunțăm asupra acestei inițiative, dar va semnalăm o anchetă din *Evenimentul zilei* din care reiese că unii reprezentanți ai Poliției lucrează și în slujba comunităților de pești și prostituate din anumite cartiere ale Capitalei. După apariția acestei anchete, Cronicarul a remarcat că echipajele de poliție care-și făceau veacul în dreptul unor case deocheate de pe Ștefan Furtună, fără să aresteze pe nimeni, au dispărut din zonă. ● Campania lui Traian Băsescu pornit să strîngă semnături din ușa în ușa din partea bucureștenilor în favoarea proiectelor sale edilitare finanțate în mare parte și de Banca Europeană de Investiții a fost reflectată în general favorabil în presa cotidiană. *Evenimentul zilei* a remarcat însă faptul că primarul folosește în acest scop voluntari din PD pentru a aduna cele 500.000 de semnături în vederea realizării acestui referendum. Să recunoaștem că de unul singur Băsescu s-ar fi descurcat puțin mai greu.

Cronicar

Pentru cititorii din străinătate

Puteți face abonamente direct la redacție, la tarifele de 104 \$ S.U.A. pe an pentru țările europene și 130 \$ S.U.A. pe an pentru țările extra-europene. Plata se poate face prin cec la dispoziția Fundației "România literară" pe adresa Fundația "România literară", București, Of. poștal 33, C.P. 50, cod poștal 71341, România sau prin dispoziția de plată a sumei în contul nr. SV11989444450 (USD) și SV11920914450 (EUR) deschis la Banca Română pentru Dezvoltare (B.R.D.), Sucursala Aviației, București, caz în care vă rugăm să ne trimiteți pe adresa redacției, în plic, o copie după dispoziția de plată și adresa dvs. completă. În sumă sînt incluse toate cheltuielile poștale și de expediere. Se pot încheia și abonamente pe un trimestru sau un semestru, pentru o sumă proporțională.